

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

INTERPOLACIJE IGORA EMILIJA U RIJEČKOM
STAROM GRADU

Nika Vuksanović

Mentor: dr. sc. Franko Ćorić, docent

ZAGREB, 2017.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski studij

INTERPOLACIJE IGORA EMILIJA U STAROM GRADU U RIJECI

Nika Vuksanović

SAŽETAK

Proces odumiranja prvotnih funkcija u riječkom Starom gradu započeo je već početkom, a nastavio se u drugoj polovici XIX. stoljeća rušenjem najvrjednijih objekata, da bi nakon Drugoga svjetskog rata funkcije bile dovedene do ruba postojanja. Tek se u drugoj polovici XX. stoljeća sustavnije pristupilo rješavanju ovog problema, najbolnije točke riječkog urbanizma, prvenstveno zaslugom Igora Emilija, jednog od najpoznatijih riječkih arhitekata te jednog od glavnih tvoraca dvaju urbanističkih planova revitalizacije riječke povijesne jezgre iz 1957. i 1967. godine, o čemu će biti riječi u prvom dijelu rada. Prema postavkama utvrđenim u navedenim planovima, Emili je u Starom gradu od sredine šezdesetih do sredine osamdesetih godina XX. stoljeća izgradio niz interpolacija u kojima se očituju odlike kritičkog regionalizma, čijom se sistematskom analizom bavi drugi dio rada.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 80 str., 38 reprodukcija

Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: Igor Emili, interpolacije, kritički regionalizam, metoda faksimila, Rijeka, Stari grad

Mentor: dr. sc. Franko Ćorić, docent, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Franko Ćorić, docent, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, dipl. ing. arh., dr. sc. Zlatko Jurić, redoviti profesor, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, dr. sc. Marko Špikić, izvanredni profesor, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Datum prijave rada: 5. veljače 2015. godine

Datum predaje rada: 26. rujna 2017. godine

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

Ja, Nika Vuksanović, diplomantica na Istraživačkom smjeru – modul 4 (Konzervatorstvo) diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Interpolacije Igora Emilija rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 26. rujna 2017.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. BIOGRAFIJA IGORA EMILIJA	4
2. KONTEKST CITTAVECHIJE DO PRVE POLOVICE XX. STOLJEĆA: ARHITEKTURA I URBANIZAM	10
3. STARI GRAD NAKON DRUGOGA SVJETSKOG RATA – EMILIJEV STARI GRAD	15
3.1. Planovi uređenja riječkog Starog grada iz 1957. i 1967. godine	17
4. ARHITEKTURA REGIONALIZMA I/ILI KRITIČKOG REGIONALIZMA.....	22
5. INTERPOLACIJE.....	29
5.1. Prvijeneci.....	32
5.2. Zgrada <i>Kraša</i>	35
5.3. Zgrada <i>Građevno-projektnog zavoda</i>	39
5.4. <i>Otokar Keršovani – Jadroagent</i>	45
5.5. Zgrada <i>Brodomaterijala II</i> (slastičarnica i kavana <i>Dva lava</i>)	47
5.6. Zgrada robne kuće <i>Varteks</i>	50
5.7. Zgrada <i>Jugobanke</i>	54
5.8. Zgrada <i>Privredne banke</i>	61
5.9. Aneks zgrade <i>Jugobanke</i>	64
5.10. Interpolacija na <i>Mljekarskom trgu</i>	66
6. ZAKLJUČAK	68
7. LITERATURA	69
8. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA	76

UVOD

Ime arhitekta Igora Emilija prvenstveno se vezuje uz stvaranje moderne Rijeke, njegova rodno grada, gdje je sabrao gotovo sav svoj rad u razdoblju od sredine šezdesetih do sredine osamdesetih, čime je stekao ugled iznad lokalnih okvira, o čemu svjedoče brojna priznanja i nagrade. “Malo je uglednih arhitekata koji su se, poput Emilija, toliko poistovjetili sa sudbinom grada, svejedno, bio taj grad rodni ili izabrani.”¹ To potvrđuje i činjenica da je ovaj *enfant terrible* hrvatske arhitekture, kako su često nazivali Igora Emilija, bio nositeljem mnogih kulturnih akcija usmjerenih na spoznavanje vrednota dotad nedovoljno valorizirane, neotkrivene ili zaboravljene baštine, organizator izložbi i studija kojima je gotovo uvijek krajnji cilj bio odnos novog prema starom (gradu). Naime, povijesni i društveni stjecaj okolnosti bio je takav da je Stari grad u Rijeci tijekom dugog niza godina propadao bez ikakvih značajnijih zahvata što je rezultiralo specifičnim i rijetkim slučajem izuzetno lošeg stanja graditeljskog nasljeđa, a Emili je bio taj koji je svojim intervencijama (napose interpolacijama) u tom posebno zahtjevnom području u najvećoj mjeri zaslužan za njegov konačan ishod. Poštujući determinante i svojstva neposrednog okružja u Starom gradu te racionalne zahtjeve objekta (poslovnog, javnog ili stambenog), stvara novu svrhovitu funkciju urbane strukture, inzistirajući na suživotu sa živim gradom u povijesnom kontekstu sredine. Osjetljivost autorova odnosa prema baštinjenom gradskom prostoru, kao i prema novim potrebama života, navode ga na nova rješenja pri novim intervencijama. Na taj način arhitektonsko djelo Igora Emilija ostvaruje vitalna ambijentalna okružja, u njih uvodeći morfološku raznolikost skladnih volumenskih tijela. U radu je, dakle, mahom riječ o zahvatima u starogradsku urbanu strukturu s izvornim povijesno-slojevitim svojstvima. U pristupu najsloženijem urbanom problemu u starogradskom tkivu trebalo je ponajprije odrediti vrednovanje naslijeđenog s potrebama sadašnjosti i vizijama budućnosti (tj. unijeti nužne prilagodbe životu) te razinu slobode u vlastitu kreativnom izražavanju, jer, kako Tomislav Premerl konstatira, “realitet arhitektonskih oblika uvijek je rezultat projekcije prošlosti, zbilje sadašnjosti i moguće projekcije budućnosti.”²

Inicijalna ideja o obradi arhitektonskog i urbanističkog opusa Igora Emilija javila se kod skupine povjesničara umjetnosti i sociologa još krajem šezdesetih godina XX. stoljeća, ali je nažalost, spletom okolnosti, rad ubrzo obustavljen, a jedino što je ostalo sačuvano je esej Ivana Rogića-Nehajeva *Ma ča Emili... sve ćemo to srušit*, objavljen u časopisu *Dometi* 1971.

---

¹Dubrović, 1999., 6.

²Premerl, 2003., 12.

godine³, iako su kasnije pronađeni i dijelovi Emilijevih autobiografskih bilježaka. Rastko Schwalba (1931.–2015.), riječki povjesničar umjetnosti i konzervator, nekadašnji direktor Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u doba Emilijeva najplodnijeg bavljenja problemom riječkoga Starog grada te jedan od najkompetentnijih poznavatelja rada Igora Emilija, s kojim je bio u srodstvu te se družio s njime od malena, temeljito je istražio i obradio njegov opus, što je nakon dvogodišnjeg truda objelodanjeno u sustavnoj monografiji ovog umjetnika, objavljenoj 1999. godine u nakladništvu Muzeja grada Rijeke, koja prema Ivi Maroeviću (koji se uz Schwalbu ponajviše bavio djelom Igora Emilija) predstavlja “pionirsko djelo u iznošenju činjenica o Emilijevu životu i stvaralaštvu.”⁴ Dakle, uzevši u obzir činjenicu da je nakladniku monografije povijest Rijeke jedna od osnovnih odrednica poslanja te odnos između autora monografije i autora čiji opus ona prikazuje, s jedne strane nameće se nekonvencionalniji pristup monografskoj obradi, pri čemu je stvorena cjelina u kojoj je Emilijevo djelo neodvojivo od njegove ličnosti. U siječnju 2000. godine monografija je posebno predstavljena, u Muzeju grada Rijeke održan je razgovor pod nazivom *Igor Emilij kakva ga poznajemo*, a u veljači iste godine je organiziran okrugli stol na temu *Djela Igora Emilija u kontekstu suvremene hrvatske arhitekture*.⁵ U istom muzeju je 21. ožujka 2000. godine otvorena retrospektivna izložba o Igoru Emiliju, a na njoj su bili izloženi brojni urbanistički planovi, studije, skice, fotografije, likovna ostvarenja te biografska građa. Tako je Emilij postao prvim riječkim arhitektom kojemu je priređena retrospektivna izložba u vlastitome gradu⁶, iako je većina njegovih radova danas zaboravljena i nepoznata arhitektima izvan Rijeke, što je svakako bio jedan od dodatnih poticaja pristupanja ovoj temi. Cilj i svrha ovoga diplomskog rada je sustavnim i kronološkim prikazom interpolacija Igora Emilija na području riječkog Starog grada uputiti na njihovu važnost te pružiti cjeloviti uvid u njihove glavne odlike kako bi se omogućilo jasnije utvrđivanje Emilijeve uloge i doprinosa pri artikulaciji Staroga grada kakva danas poznajemo.

Kako bismo mogli odrediti sličnosti i razlike među pojedinim interpolacijama Igora Emilija u Starome gradu, kao i u misaonom konceptu, valja se prvo upoznati sa životom arhitekta i njegovim ostalim ostvarenjima, tako da će u prvom poglavlju biti riječi o zanimljivoj i svestranoj ličnosti Igora Emilija. Rad će obuhvatiti zasebno sve komponente iz naslova budući da bez ijedne od njih nije moguće cjelovito sagledati interpolacije Igora

---

³Usp. Schwalba, 2002., 49.

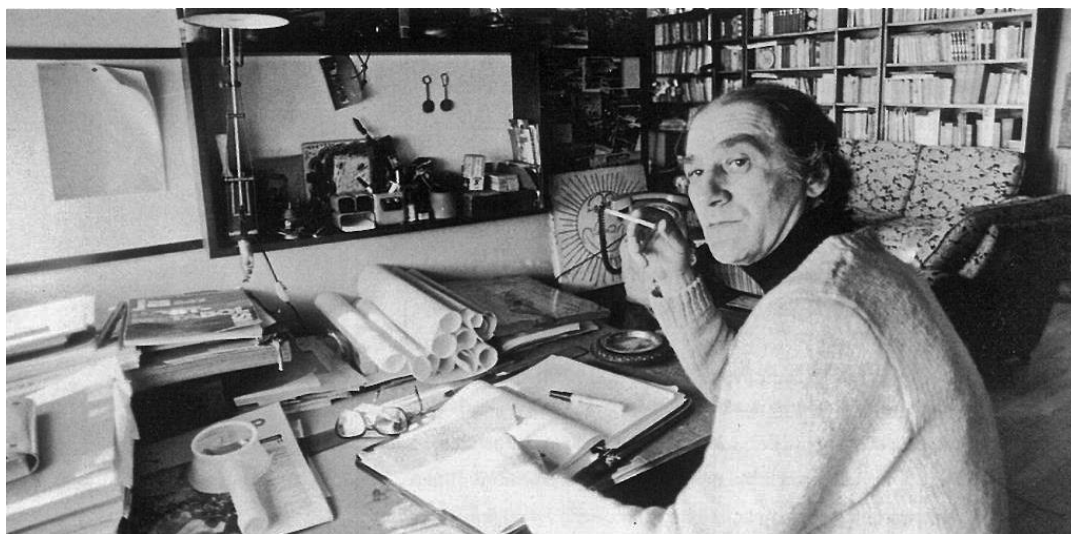
⁴Maroević, 2002., 63.

⁵Usp. Đekić, 2000., <http://www.matica.hr/vijenac/159/Kavana%20je%20va%C5%BEenija%20od%20komiteta/> (pregledano 13. lipnja 2017.)

⁶Isto

Emilija u Starome gradu u Rijeci. Shodno tome, drugo poglavlje donosi kratak prikaz okolnosti u Starome gradu, a četvrto je usmjereno na Emilijevo djelovanje u povijesnoj gradskoj jezgri te na njegova dva urbanistička plana iz 1957. i 1967. godine. Treće poglavlje bavi se pojmovima regionalizma i kritičkog regionalizma te određuje Emilijevu pripadnost jednom i/ili drugom. Posljednje, opsegom najveće poglavlje tumači interpolacije kao veoma složen pojam, nakon čega rad sistematski analizira i razrađuje pojedine interpolacije.

1. BIOGRAFIJA IGORA EMILIJA

Slika 1. Igor Emili u radnom prostoru

Igor Emili, riječki arhitekt, urbanist i umjetnik, rođen je 9. kolovoza 1927. u Senju⁷, tijekom posjeta njegove majke Nade Sablić svome ocu. Lukežić navodi da su „Emilijevi su stara riječka plemićka i patricijska obitelj čiji se članovi nekoć ubrajahu među rimsku vlastelu.”⁸ Obitelj Emili inače potječe sa Sušaka, gdje su se preci doselili još početkom XVIII. stoljeća⁹, a prvi među njima koji se posvetio graditeljskoj struci bio je građevinski inženjer Luigi (hrv. Vjekoslav) de Emili (1796.–1856.), autor prvog projekta za gradsko groblje na Kozali u Rijeci (1856.). Igorov djed Hinko (1878.–1954.), predsjednik Udruženja inženjera i arhitekata, radio je u riječkom Građevinsko-tehničkom uredu gdje je projektirao niz komunalnih objekata.¹⁰ Njegov sin Hinko, Igorov otac (1900.–1983.), bio je ugledan riječki liječnik, epidemiolog, sveučilišni profesor te jedan od pokretača moderne fotografije na Sušaku, dok je majka Nada bila odgojena u obitelji u kojoj je bavljenje umjetnošću bilo uobičajeno (ona je svirala violinu i crtala), a tu sklonost prenijela je i na svoga sina. Igorov stric Boren Emili (1901.–1990.), od

⁷U literaturi se kao mjesto Emilijeva rođenja nerijetko pogrešno navodi Sušak, a budući da je obitelj živjela na Sušaku, tamo je zaveden u matičnoj knjizi rođenih. (usp. Rogić-Nehajev, 1971., 10.).

⁸Lukežić, 2005., 79.

⁹Ivan Rogić-Nehajev napominje da se ime Emilijevih u riječkim gradskim knjigama spominje već u XVII. stoljeću, možda i ranije (usp. Rogić-Nehajev 1971., 13), Lukežić da se prvi član iz obitelji u Rijeku doselio 1730. godine (usp. Lukežić, 2005., 79.), dok Julija Lozzi Barković navodi da se obitelj de Emily na Sušak doselila 1927. godine. (usp. Lozzi Barković, 2015., 35.).

¹⁰Usp. Schwalba, 1999., 186.

kojeg je Emili najvjerojatnije naučio cijeniti vrijednost detalja na građevinama, na Sušaku je osnovao vlastito građevinsko poduzeće, a u periodu između 1927. i 1941. godine projektirao je oko pedesetak građevina.¹¹ Među značajnijim projektima ističe se Pičman-Albinijev projekt za *Hrvatski kulturni dom (Sušački neboder)* iz 1938. godine, što je bio jedan od najsloženijih graditeljskih pothvata tih godina u Hrvatskoj.

Emili je djetinjstvo proveo na Sušaku, gdje je završio pučku školu i 1937. godine upisao realnu gimnaziju. Godine 1942. uhićen je zbog suradnje s Narodnooslobodilačkim pokretom te je kao gimnazijalac u zatvoru proveo osam mjeseci. Iduće godine dobrovoljno odlazi u Narodnooslobodilačku borbu te je primljen u Savez komunističke omladine Jugoslavije, a 1948. godine postaje članom Saveza komunista te maturira u Rijeci.¹² Emili je u svojoj autobiografiji zapisao da se na studij arhitekture upisao slučajno („upisali su ga prijatelji smatrajući da za to ima smisla“¹³). Godine 1949. oženio se Zdravkom Mamić (1931.–1985.), povjesničarkom umjetnosti, s kojom je imao dvije kćeri, Nanu i Anu. Bio je jedan od osnivača Likovnog kluba na Arhitektonskom odsjeku tadašnjeg Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a 1951. godine postao je i njegovim predsjednikom. Diplomirao je 1954. godine na temu *Projekt, organizacija i uređenje ljetnog campinga na terenu uz more, kod Malinske na otoku Krku* kod arhitekta Mladena Kauzlarića (1896.–1971.), gdje se po prvi puta susreo s pitanjem regionalnog kulturnog i građevinskog nasljeđa.¹⁴ O tomu će 1955. godine pisati Andrija Mutnjaković u časopisu *Čovjek i prostor*: „Izrasli ovako iz domaćeg materijala, domaćeg građenja i domaćeg stanovništva, ovi objekti imaju u svojoj biti pečat autohtone arhitekture, ali ne u sterilnoj folklorizaciji, već u neidhartovskoj kreativnoj snazi stvaranja suvremenog na upotrebljivim postavkama starog.”¹⁵ U svojim autobiografskim bilješkama Emili je pod naslovom *Zanimanja* zapisao podnaslov *Akvareliranje-crtanje-ulje*.¹⁶ Na desetom numeriranom papiru zapisao je samo naslov fotografija¹⁷, tako da ostajemo zakinati za Emilijeva promišljanja o tom segmentu njegove kreativnosti. Fotografijom se intenzivnije bavio u razdoblju od 1952. do početka 60-ih, skupno je izlagao na tridesetak izložbi, a 1962. godine samostalno je izlagao fotografike *Strukture* u Malom salonu u Rijeci.¹⁸

Godine 1955. zaposlio se u riječkom Urbanističkom institutu za Istru i Hrvatsko

---

¹¹Usp. Lozzi Barković, 2015., 34.

¹²Usp. Schwalba, 1999., 190.

¹³Isto

¹⁴Isto

¹⁵Mutnjaković, 1955., 3.

¹⁶Usp. Schwalba, 2002., 51.

¹⁷Usp. Schwalba, 2002., 57.

¹⁸Usp. Žigo, 2012., 30.

primorje, gdje se posebno posvetio regulaciji Staroga grada te je jedan od glavnih tvoraca dvaju urbanističkih planova iz 1957. i 1967. godine u kojima je spretno usklađeno suvremeno humano određenje prostora s načelima zaštite spomenika. Tamo je izradio i planove za dijelove grada Omišlja, Malinske, Krka, Baške, Senja, Umaga, Biograda na moru, Izole, kao i planove za izgradnju riječkih gradskih područja Gornja Vežica, Lupisovo, dio između Kumičićeve ulice i Šetališta I. G. Kovačića, naselja Vojak, Bošket te naselja Pod nasip, u Ulici M. Kontuša, naselja Šodići u Kostreni, kao i dopune za Lupisovo i Tihovac.¹⁹ Godine 1960. djelomično je izveden Emilijev plan uređenja i revitalizacije Trsatske gradine za koji je iduće godine dobio Nagradu grada Rijeke, a 1967. godine je prema njegovu projektu izvedeno i *Spomen-groblje strijeljanima* u Podhumu kraj Rijeke.

Emili je 1962. godine prekinuo s radom u Urbanističkom institutu te protestno napustio Rijeku na nekoliko mjeseci i otišao u Pulu budući da se nije slagao s uništavanjem uvale Martinšćica i njenom prenamjenom za brodogradilište Viktor Lenac.²⁰ Iduće se godine vratio se u Rijeku gdje je počeo djelovati kao samostalni projektant, zamjenik direktora i šef grupe u Građevno-projektnom zavodu u kojem je 1972. godine osnovao Atelijer za arhitekturu i urbanizam *a-051* u Jedrarskoj ulici²¹ gdje je također djelovao kao projektant, direktor i šef grupe do svog odlaska u mirovinu 1976. godine. Suvremen oblikovni izraz, funkcionalnost te osjetljivost za očuvanje nasljeđa izrazio je raznim objektima na području Staroga grada, riječke povijesne jezgre o čemu će detaljnije biti riječi u nastavku rada, s posebnim osvrtom na svako pojedino djelo: zgrada *Konzervatorskog zavoda* i zgrada *Turističke zajednice* (1964.), zgrada *Kraša* (1964.), zgrada *Građevno-projektnog zavoda* (1970.), zgrada *Brodmaterijala II* (1972.), zgrada robne kuće *Varteks* (1976.), zgrada *Jugobanke* (1978.), zgrada *Privredne banke* (1979.) te interpolacija na Mljekarskom trgu (1986.). Osim navedenih interpolacija u Starome gradu, po Emilijevim projektima u Rijeci izvedena je i stambena zgrada na Pećinama u Rijeci 1965. godine te osam stambenih tornjeva na Podmurvicama u Rijeci (1967.–1969.).²² Važan doprinos hrvatskoj (turističkoj) arhitekturi svakako predstavlja hotelski kompleks *Uvala Scott* kraj Kraljevice u blizini Rijeke, građen od 1966. do 1969. godine, jedna od najočitijih interpretacija s poštivanjem graditeljske baštine sredozemnog podneblja, čime se ovaj rad neće baviti, budući da je usmjeren samo na

---

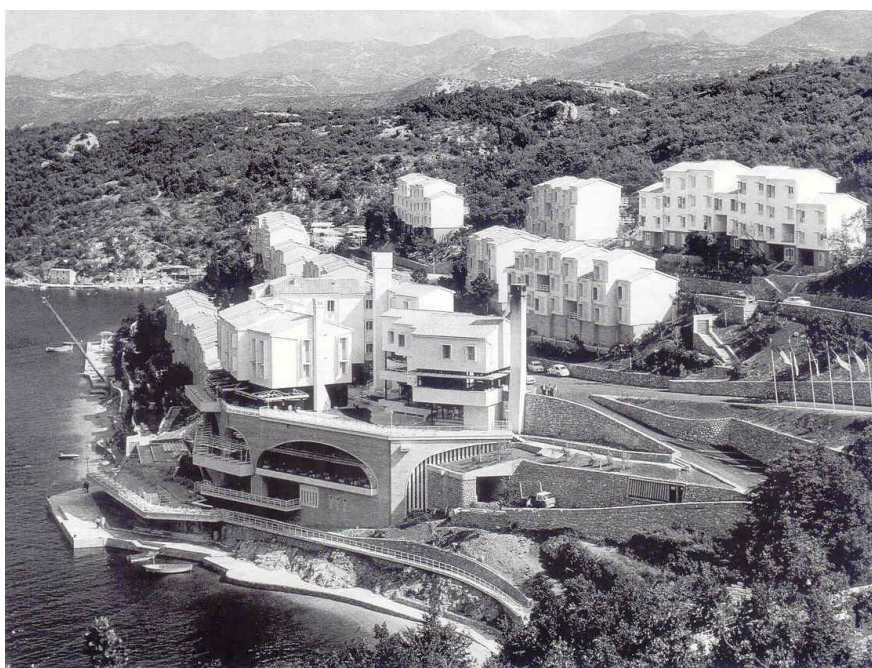
¹⁹Usp. Schwalba, 1999., 191.

²⁰Usp. Rogić–Nehajev, 1971., 16.

²¹Iako smještena u strogom gradskom centru, Jedrarska ulica je bila zapuštena i neiskorištena pa Emili 1974. godine u *Novom listu* objavljuje prijedlog za njeno uređenje, koji, međutim, nikad nije ostvaren. (usp. Schwalba, 1999., 76.).

²²Usp. Blažić, 1969., 31.

interpolacije u Starom gradu, ali valja istaknuti da je na ovom projektu Emili prvi put jasno pokazao da je riječ o „stvaralačkom konceptu, a ne o konzervatorskom strahu”²³ te da on označava prvi dosljedan prodor u tradicionalnu arhitekturu, problematizirajući odnos starog i novog, što ga čini prekretnicom u hrvatskoj poratnoj arhitekturi, odnosno „prekretnicom u daljnjem razvitku funkcionalističke i internacionalno usmjerene arhitekture”²⁴ (sl. 2). Za to ostvarenje dodijeljene su mu iduće nagrade: Nagrada grada Rijeke (1968.), Nagrada Borba (1968.) te Nagrada Matice hrvatske (1969.) godine. Hotel *Villa Lostura* i ribarska koliba *Valentin* (1969.–1970.) projektirani su u skladu s prirodom podvelebitskog krajolika.

Slika 2. Igor Emili, *Uvala Scott*, 1969.

Emilijeva je kreativnost najviše došla do izražaja u mnogobrojnim interijerima, ali, nažalost, većina ih je do nas došla u znatno izmijenjenom obliku ili su potpuno uništeni. Spomenut ćemo samo neke od njih: četiri mala lokala *Slavice* na Korzu (jedan od njih je i slastičarnica 6666 (sl. 3), kavana *Učka* na Korzu (današnji *McDonald's*), slastičarnica hotela *Kontinental*, slastičarnica i kavana *Dva lava*, ribarska koliba *Valentin* u Klenovici, hotel *Jadran*, unutrašnjost velikih poslovnih zgrada (*GPZ-a*, *Jugobanke*, *Privredne banke*, agencije *Jadroagent* u palači *Jadran* te štedionice *Privredne banke Zagreb*). Emili je od svojih prvih

²³Dubrović, 2000., 26.

²⁴Kečkemet, 1972., 28.

projekata u Starome gradu inzistirao na suradnji s likovnim umjetnicima²⁵, kao i na primjeni skupih i trajnih materijala, naročito na novim objektima u starim ambijentima. Schwalba konstatira kako je Emili "nastojao suvremenim materijalima oblikovati izgubljene forme u starim ambijentima ili na taj način otkriti i potvrditi vrijednosti starih prostora."²⁶

Slika 3. Igor Emili, *interijer slastičarnice Šestica*, 1972.

Nakon odlaska u mirovinu 1976. godine Emili je djelovao kao slobodni arhitekt. Godine 1979. prihvatio je dovršenje rekonstrukcije i adaptacije Muzejskog prostora u bivšem jezuitskom samostanu na Gornjem gradu u Zagrebu (današnji Klovićevi dvori), a prostor je svečano otvoren 1982. godine izlozbama A. Dürera, D. Džamonje i O. Glihe.²⁷ Izabran je za člana suradnika JAZU-a 1980. godine.²⁸ Samo godinu dana prije svoje smrti, 1986., Emili je u Malom salonu u Rijeci postavio samostalnu izložbu *Akvareli 1980. –1985.*²⁹, a tijekom svog

²⁵ Na tri od četiri projekta za lokale *Slavice* surađivao je s Vladom Potočnjakom, Mariom Černeom i Aleksandrom Srnecom koji je autor izloga slastičarnice 6666 (usp. Schwalba, 1999., 158.), u baru hotela *Jadran* postavljen je reljef Dušana Džamonje (usp. Blažić, 1969., 8.), na projektu za *Jugobanku* i kompleks na Mljekarskom trgu suradnik mu je bio Belizar Bahorić, a za *Privrednu banku* Raul Goldoni. Najveći broj likovnih suradnika bio je uključen u projekt *Uvale Scott*. (usp. Blažić, 1969., 31.).

²⁶ Schwalba, 2012., 168.

²⁷ Usp. Schwalba, 1999., 201.

²⁸ Usp. Schwalba, 1999., 200.

²⁹ Vanda Ekl je u predgovoru katalogu sumirala Emilijev akvarelski rad: „Nastao je koherentan opus koji ne privlači samo kao kuriozitet zbog dvojnosti autorovih stvaralačkih priklona, već nadasve zbog autentičnog i neospornog kvaliteta likovnog sadržaja.“ (Ekl, 1986., 2.).

života održao je i samostalne izložbe planova uređenja Staroga grada (1957. i 1967.) te projekata za riječki municipij iz 1969. godine.³⁰ Sudjelovao je i na izložbama Zagrebačkog salona (1966.–1985., 1969. godine je nagrađen), a u nizu izložbi koje je postavio, ističe se stalna izložba *Glagoljica* u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci 1968. godine.³¹ U mnogim je časopisima objavljivao radove o stručnoj problematici i svojim ostvarenjima. Umro je od srčanog udara 25. listopada 1987. godine, a iduće godine mu je posmrtno dodijeljena Nagrada grada Rijeke za životno djelo.³²

---

³⁰Usp. Bobovec, 2016., 119.

³¹Usp. Schwalba, 1999., 196.

³²Usp. Schwalba, 1999., 201.

2. KONTEKST CITTAVECHIJE DO PRVE POLOVICE XX. STOLJEĆA: ARHITEKTURA I URBANIZAM

Cittavechia, riječki Stari grad, razvijen i planiran u doba Rimskog Carstva, točnije u doba *Pax Romana*, jedna je od starih urbanih jezgri iz kojih se formirala današnja Rijeka. Antička *Tarsatica*, naselje na ušću Rječine, odnosno na području Staroga grada, prvi se put spominje 180. godine pr. Kr. nakon pobjede rimskih legija nad ilirskim gusarima, a posljednji se put pod tim imenom spominje u franačkim spisima iz IX. stoljeća.³³ Za razliku od većine primorskih mjesta, Rijeka je nastala usred škrtog krša te se razvijala na, za ondašnja poimanja, vrlo neprikladnoj obali, a razvila se zahvaljujući geostrateškom položaju, obilju vode i blizini luke, odnosno izuzetnom položaju u smislu veza i trgovine. Naime, tamo se nalazio jedini put južno od Postojnskih vrata, odnosno najjužniji mogući kopneni put između zapada i istoka Europe, a i na tom mjestu je Podunavlje bilo najbliže moru.³⁴ U trećem stoljeću na području *Tarsatice* započela je gradnja principija (rimskog *castruma*), budući da je krajem II. stoljeća *Tarsatica* postala važno vojno središte.³⁵ Ulaz u tarsatički principij, rimska vrata (*Arco Romano*), predstavljaju najstariji cjelovito sačuvani kulturno-povijesni, odnosno arhitektonski spomenik grada³⁶, dok drugih spomena na antički Stari grad gotovo da i nema. Ostaci antičke arhitekture otkriveni su među ruševinama tek nakon Drugoga svjetskog rata, kada je grad bio teško oštećen bombardiranjem. Osim podzemnih ostataka te spomenutog rimskog luka, iz tog razdoblja unutar postojećih objekata sačuvani su zidovi starijih kuća te ostaci rimskog bedema.³⁷

U XIII. stoljeću grad je potpao pod vlast knezova Devinskih koji su podigli kaštel na najvišoj točki nekadašnje *Tarsatice* te je nosio ime *Terra Fluminis Sancti Viti* (Rijeka Svetog Vida ili, kako je domaće stanovništvo nazivalo, Reka),³⁸ od 1399. godine je bio posjed Walseeovaca, a od kraja XV. stoljeća pod vlašću Habsburgovaca.³⁹ Grad je 1509. i 1511. godine uništen požarima, a 1750. godine Rijeku je zahvatio iznimno razoran potres u kojem

³³Smatra se da ju je razorila Franačka Država 799. godine. (usp. Žic, 2006., 15.).

³⁴Usp. Čičin-Šain, 1968., 80.

³⁵Za spomenički projekt i intervenciju *Arheološki park principij* u riječkom Starom gradu arhitekt Neven Fabijanić dobio je nagradu Udruženja hrvatskih arhitekata Bernardo Bernardi za najuspješnije ostvarenje na području oblikovanja i unutrašnjeg uređenja za 2014. godinu (usp. Körbler, 2015., <http://www.nacional.hr/arhitekt-nenad-fabijanic-za-nacional-u-arhitekturi-nema-napretka-jer-nam-sudbinu-kroje-politicki-podobni/>, pregledano 13. lipnja 2017.)

³⁶Usp. Matejčić, 1989., 13.

³⁷Usp. Đekić, 2013., <http://www.mojarijeka.hr/kolumne/kako-su-komunjare-rusile-rijecki-stari-grad/> (pregledano 15. lipnja 2017.)

³⁸Usp. Schwlba, 1999., 15.

³⁹Isto

su oštećene gotovo sve zgrade te se stanovništvo iz Staroga grada na nekoliko godina preselilo ispred grada i uz Rječinu.⁴⁰ Naime, za grad i njegov urbani lik presudna je bila 1719. godina kada je Rijeka, zajedno s Trstom, proglašena slobodnim kraljevskim gradom, što se snažno odrazilo na razvoj pomorstva, trgovine i na urbanizaciju grada⁴¹ te je rezultiralo većim brojem doseljenika iz raznih krajeva Europe, uglavnom iz sredine višeg standarda, kojima nije odgovarao patrijarhalni život u skučenom okružju zidina. Polovicom XVIII. stoljeća carica Marija Terezija inicirala je odluku o izgradnji *Civitas Nove* prema pravilnom urbanističkom planu na prostoru između Staroga grada i mora, koji se nalazio izvan srednjovjekovnih bedema, čime su se znatno promijenile okolnosti i prostor unutar njih.⁴² Car Josip II. dopustio je rušenje bedema i kula, a ta se odredba provodila od 1780. godine kada je srušen potez zidina na Korzu od kojih su ostali samo neznatni ostaci.⁴³ Iz Starog grada, koji je od mora odvojen mnogobrojnim lučkim uređajima i industrijskim pogonima, patriciji su se preselili u nova zdanja uz more, dok je u *Cittavechiji* ostao živjeti siromašniji sloj stanovništva: trgovci, obrtnici, težaci i ribari.⁴⁴ Ostali uobičajeni javni gradski sadržaji također su izmješteni izvan srednjovjekovnoga gradskog perimetra⁴⁵, što je dovelo do degradacije Staroga grada koji je postao stambenim prostorom minorne kvalitete. Širenje grada izvan bedema je, dakle, za Stari grad značio početak propadanja, a za Rijeku svojevrsnu preobrazbu u industrijski grad.

Slika 4. Rijeka oko 1550. godine (najstariji prikaz grada, iako je nastao 200 godina kasnije)

⁴⁰Usp. Palinić, 2011.,

https://helpdesk.uniri.hr/system/resources/docs/000/008/763/original/URBANISTICKI_RAZVITAK_RIJEKE_slike.pdf?1479464490 (pregledano 14. lipnja 2017.)

⁴¹Usp. Pavlović, 1972., 9.

⁴²Usp. Matejčić, 1989., 157.

⁴³Usp. Matejčić, 1989., 39.

⁴⁴Usp. Turato, 2014., <http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (pregledano 18. lipnja 2017.)

⁴⁵Badurina, 2004., 2.

Početkom XIX. stoljeća je, naime, započela nagla industrijska i privredna ekspanzija. U Rijeci je početkom stoljeća živjelo tek 8000 stanovnika, dok se do kraja stoljeća broj popeo na 39000, što je, između ostalog, prouzrokovalo velike suprotnosti u gradskom tkivu.⁴⁶ Budući da je prirodna luka na ušću Rječine postala premala, izgrađena je nova, umjetna. Druga polovica XIX. stoljeća, kada je bila pod mađarskom upravom, za Rijeku je bilo doba velike izgradnje. Građevine u Starom gradu su, međutim, sve više i više propadale, što je rezultiralo prvim planovima sanacije izrazito loših higijenskih i stambenih uvjeta, pa je potkraj tog stoljeća raspisan i natječaj pod nazivom *Što s područjem Staroga grada?*⁴⁷ Natjecatelji su uglavnom predlagali rušenje većine objekata. Početkom XX. stoljeća su u sklopu planova regulacije i proširenja grada Rijeke srušene prve zgrade u Starom gradu. Niz vrijednih objekata unutar same gradske jezgre nestao je tako još u doba Austro-Ugarske Monarhije: ženski benediktinski samostan, isusovački kolegij i seminar iz XVII. stoljeća, kule Sokol, Lešnjak, Kirin i Slogin, a s njima i bedemi, barutana te feudalni kaštel.⁴⁸ Brzi razvitak grada zaustavljen je nakon Prvoga svjetskog rata. Rijeka je 1924. godine pripojena Italiji, što se u arhitekturi očitovalo oponašanjem talijanskih povijesnih stilova, da bi se tek tridesetih godina XX. stoljeća počelo kompleksnije razmišljati o urbanističkoj i arhitektonskoj obnovi.

Prve poslijeratne godine obilježene su osjetnim padom stanovništva, ali već je 1932. godine Rijeka dostigla prijeratno stanje po broju stanovnika, ponajprije zbog useljavanja brojnih migranata i političkog usustavljivanja grada od strane fašističke vlade, a shodno tomu, javila se i potreba za povećanjem broja stanova.⁴⁹ Između dva svjetska rata Stari grad mahom je nastanjivalo materijalno skromnije stanovništvo, a odraz toga bio je vidljiv i u građevinama skromnije graditeljske kvalitete. U njemu je zabilježen i najveći broj oboljelih od tuberkuloze. Pridoda li se tomu i njihova trošnost te slabo održavanje, dovodi se u pitanje čvrstoća brojnih zgrada u Starom gradu. Takvo je stanje, uz iznimno loše higijenske prilike, navelo međuratnu talijansku vlast na ideju o sanacijskom čišćenju, tj. rušenju staroga i nezdravoga, tzv. *sventramento*. Ustanovilo se da je većina kuća neodgovarajuća za stanovanje ili je zahtijevala potpunu obnovu što je rezultiralo izgradnjom novih radničkih naselja na periferiji. Obnova riječke povijesne jezgre započela je, dakle, prvim rušenjima dotrajalih kuća u Starome gradu. Godine 1934. nastao je parcijalni plan sanacije i regulacije Staroga grada⁵⁰ kao i planovi za

---

⁴⁶Usp. Emili, 1971., 11.

⁴⁷Isto

⁴⁸Usp. Đekić, 2013., <http://www.mojarijeka.hr/kolumne/kako-su-komunjare-rusile-rijecki-stari-grad/> (pregledano 15. lipnja 2017.)

⁴⁹Usp. Lozzi Barković, 2015., 43.

⁵⁰Za vrijeme Prvoga svjetskog rata, plan regulacije i proširenja Rijeke iz 1904. godine zamijenjen je novim.

određene gradske zone autorā Guida Lada i Giovannija Carbonija kojima je predviđeno saniranje higijenskih i stambenih uvjeta, prorjeđivanjem postojeće izgradnje. Međutim, Drugi svjetski rat onemogućio je njegovu realizaciju. Općinska uprava je četiri godine kasnije, 1938. godine, pristupila izradi Plana regulacije i proširenja za cijelo riječko područje koji je uključivao i sanaciju povijesne jezgre.⁵¹ Radilo se zapravo o reviziji generalnog regulacijskog plana iz 1917. godine (tzv. *Piano rosso*) s određenim karakteristikama kapitalističkog tipa grada: „centar je planiran u zatvorenim blokovima višekatnih zgrada, na periferiji blizu industrije su prenapučene radničke stambene kasarne, na obroncima su gospodarske vile s prostranim vrtovima.”⁵² Noviji plan nastao je kao posljedica demografskog porasta stanovništva uglavnom lošeg ekonomskog statusa, pogoršanih higijensko-sanitarnih uvjeta te prometne potrebe. Najveći dio plana bio je usmjeren na sjeverozapadni dio Staroga grada gdje je stanje bilo najlošije, a nije sadržavao neke značajnije objekte, dok je teži problem predstavljao njegov središnji dio s velikim brojem spomenika, budući da je projekt sanacije poštivao povijesni karakter područja. Današnji Koblerov trg ostao je nepromijenjen. Lozzi Barković ističe da proces urbanističkog razvoja Rijeke u međuratnom periodu zapravo predstavlja dovršetak ciklusa započetog Provizorijem iz 1870. godine.⁵³ Ono što je uslijedilo poslije Drugoga svjetskog rata bilo je daleko od ideje sventramenta. Naime, odlukama komisije za Stari grad zabranjeno je stanovanje u njemu te su uništene mnoge patricijske kuće, arhitektonska plastika, žitnice, cijeli nizovi ulica, a prostornim planovima predviđeni su prostori za lokale, robne kuće i banke.

Valja ukazati na važnost podzemnih voda i potoka koji su znatno odredili izgled Starog grada, način življenja te osiguravali sam život u njemu od rimskog doba (kada su uvjetovali i izgradnju termi) pa sve do kraja XIX. stoljeća, kada je u Stari grad uvedena vodovodna mreža. Urbanistički je oblik umnogome ovisio o podzemnim vodama zbog kojih su još rimski graditelji *Tarsatice* odustali od idealnog pravokutnika perimetra *castruma*, a koje su zatim u srednjem vijeku uvjetovale stvaranje asimetričnog tlocrta te nepravilne gradske mreže s uskim, krivudavim ulicama.⁵⁴ Onemogućavale su i izgradnju podruma i konobi pa je njihove uloge preuzelo prizemlje, dok se u većini kuća kuhinja nalazila na prvom katu.⁵⁵ Većina kuća u riječkom tkivu nastala je pregrađivanjem ili nadograđivanjem starijih zdanja te su, zbog

---

⁵¹Usp. Lozzi Barković, 2015., 43.

⁵²Palinić, 2011.,

https://helpdesk.uniri.hr/system/resources/docs/000/008/763/original/URBANISTICKI_RAZVITAK_RIJEK_E_slike.pdf?1479464490 (pregledano 16. lipnja 2017.)

⁵³Usp. Lozzi Barković, 2015., 42.

⁵⁴Usp. Vicelja-Matijašić, 1991., 203.

⁵⁵Usp. Matejčić, 1989. 119.

podzemnih voda, uglavnom bile podignute na niskim temeljima u nizovima nejednake visine, često zakrivljenih pročelja, dok su njihovi zidovi bili građeni od djelomično obrađena kamena. Čičin-Šain konstatira kako se „nitko nije trudio da u Rijeci živi, već da je kontrolira i ubire plodove njena prometa.”⁵⁶ Takvo stanje, u kojem je grad bio prepušten samom sebi i njegovim stanovnicima, odrazilo se i na arhitekturu i urbanizam. Riječki graditelji, za razliku od onih iz ostalih primorskih mjesta, bili su mahom samouki umjetnici koji su gradili po vlastitim shvaćanjima, vodeći računa o skromnim mogućnostima, što je urodilo skromnom, ali autohtonom arhitekturom, a upravo u tom lokalnom pečatu ležala je najveća vrijednost ostatka arhitekture riječkog Starog grada.⁵⁷ Pučko je graditeljstvo svojim smislom za cjelovitost i harmoniju sudjelovalo u formiranju ambijenta Staroga grada. Određene navike te sistem života najsiromašnijih i najbogatijih građana bio je gotovo jednak pa su stoljećima bile pomiješane patricijske i pučke kuće po tradicionalnoj riječkoj planimetriji, raspoređene uz kale koje su bile zajedničko predvorje, što je davalo dojam „demokracije riječke urbanističke sheme u kojoj se nije poštovala društvena hijerarhija.”⁵⁸ Radmila Matejčić ističe: „Bio je uvriježen primorski ideal da se posjeduje vlastiti dom omeđen od susjedstva, s jednim vratima za svaku porodicu.”⁵⁹ Uglavnom je riječ o jednokatnicama, često s balaturom, sastavnim dijelom kuće, ali isto tako i javnim, zajedničkim vanjskim prostorom.⁶⁰ Jedan od najsiromašnijih dijelova Staroga grada, Gomila, bio je nastanjen pretežito ribarima i mornarima te ispunjen jednostavnim kućicama. Malobrojne palače (palaci) koje nastaju spajanjem nekolicine manjih kuća, bile su smještene oko trgova i uz Užarsku ulicu (*decumanus maximus*) te su se protezale kroz dva ili tri kata.⁶¹ Pročelja kuća s jednako raspoređenim otvorima koji su odražavali unutrašnju prostornu shemu stvarali su dojam općeg jedinstva te pomalo nedostatka individualnosti. Ta ritmičnost, odnosno svojevrsna monotonija pročelja, rijetko kad je bila prekinuta ponekim elegantnim balkonom.⁶²

---

⁵⁶Čičin-Šain, 1968., 80.

⁵⁷Usp. Čičin-Šain, 1968., 81.

⁵⁸Matejčić, 1989., 120.

⁵⁹Matejčić, 1989., 119.

⁶⁰Osebujući element pučkoga kamenog graditeljstva, osobito u Primorju; kamena konstrukcija uz vanjske zid kuće koja služi za pristup prostorijama na prvome katu. (usp.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5451>, pregledano 24. svibnja 2017.).

⁶¹Usp. Schwalba, 1999., 15.

⁶²Usp. Matejčić, 1989., 121.

3. STARI GRAD NAKON DRUGOGA SVJETSKOG RATA – EMILIJEV STARI GRAD

U nastojanjima da se zatru tragovi prethodnika te s obzirom na činjenicu da je Rijeka još od početka XVIII. stoljeća predstavljala prije politički nego urbani projekt, rušenje Starog grada kroz povijest bilo je sustavno i nemilosrdno. Nakon Drugoga svjetskog rata Stari grad, bez stalnih generacija naseljenika, napušten je od nekadašnjeg domorodačkog stanovništva te bespravno naseljen pridošlicama bez urbane i stambene kulture. Konstantna izmjena stanovništva uzrokovala je dodatne urbanističke nevolje budući da je u zapušteni Stari grad uselio siromašni sloj stanovnika (Gomila, dio riječkog Starog grada, znači smetlište i gnoj⁶³) koji je domove pregrađivao prema svojim mjerilima. Savezničko, angloameričko bombardiranje potkraj Drugoga svjetskog rata pogodilo je upravo taj najsiromašniji sloj u Starom gradu⁶⁴, kao i luku, industrijske pogone te brodogradilište. Nakon oslobođenja 1945. godine došlo do velikog egzodusa talijanskog stanovništva (tzv. optantata) koji su se preselili u Trst.⁶⁵ Nakon rata obnovljeno je gotovo sve osim Staroga grada. Na red je došlo plansko rušenje Staroga grada uslijed čega je nestala većina stambenih zgrada.

Emili je u devastiranu gradsku povijesnu jezgru, teško oštećenu ratnim razaranjima, namjernom zapuštenošću, graditeljskom nebrigom te općom neimaštinom, ušao krajem pedesetih godina XX. stoljeća, čime je započeo proces rekonstrukcije Staroga grada koji je tijekom dugog niza godina doživio mnoge političke, gospodarske i kulturne promjene, što se u prostoru očitovalo kroz spomenike arhitekture i urbanizma. Vicelja-Matijašić ističe kako je „problem obnove Starog grada sigurno najbolnija točka riječkog urbanizma.”⁶⁶ Tek je XX. stoljeće počelo voditi brigu o zaštiti i očuvanju tog najstarijeg i najruševnijeg dijela grada, „jedinstvenog spomenika našeg autohtonog trajanja na podlogama prethodnih epoha.”⁶⁷ Svijest o neodrživosti postojećeg stanja te o dotrajalosti koja je postajala ruglom grada, tražila je izlaze, a kao najjednostavniji i najradikalniji izlaz nametalo se rušenje i građenje novog, ne obazirući se na prošlost, pa se tako javila ideja o radikalnom rušenju Starog grada na čijem bi se mjestu podignulo dvanaest nebodera od deset do četrnaest katova u svrhu postizanja adekvatne stambene kvadrature. Oni koji su u potpunosti htjeli porušiti

---

⁶³Danas je Gomila prazan prostor na kojem se nalazi parkiralište i nekoliko ruševnih kuća, a rekonstrukcija se planira već dugi niz godina.

⁶⁴Upravo je u Gomili između 1930. i 1955. godine porušen najveći dio stambenih zgrada u Starome gradu.

⁶⁵Usp. Sila, 1987., 5.

⁶⁶Vicelja-Matijašić, 1991., 203.

⁶⁷Venturini, 1972., 6.

Stari grad pedesetih i šezdesetih godina te na tom mjestu podignuti dvanaest nebodera, bez obzira uklapa li se upravo taj broj zgrada u staro gradsko tkivo, bili su na tragu Le Corbusierovih zamisli iz dvadesetih godina XX. stoljeća. U duhu modernog urbanizma, urbanizirati staru gradsku jezgru značilo je kompletno rušenje središta grada koje bi zamijenili zračni i osunčani neboderi pa je tako Le Corbusier u centru Pariza planirao od rušenja sačuvati jedino crkvu Notre Dame.⁶⁸ Ipak, obnova niskih kućica u Starome gradu koje su u sebi skrivale bogatstvo poslovnog i stambenog fonda, pokazala se mnogo ekonomičnijom od rušenja postojećeg tkiva i izgradnje visokih objekata, a ekonomski moment morao se poštovati kao jedan od najvažnijih preduvjeta. Bilo je i onih koji su smatrali da se prometni problemi Rijeke mogu riješiti probijanjem brze ceste kroz Stari grad.⁶⁹

Igor Emili je već od 1955. godine počeo planirati i crtati riječki Stari grad, ali s njegovim preoblikovanjem je započeo tek 1967. godine kad je donesen Provedbeni urbanistički plan⁷⁰, a u njemu je gradio do sredine osamdesetih godina XX. stoljeća. Posljednji apel za spašavanje Starog grada u Rijeci, vezan uz projekt za zid kod Kosog tornja, Emili je uputio 6. 1. 1984. godine: „U ovoj cijeloj priči sam zid nije najvažniji, nego one pojave sa rušenjem i devastiranjem koje se godinama događaju u Starome gradu. Sve se to događa iako imamo nekoliko institucija koje bi to trebale sprečavati...”⁷¹ Emili je, dakle, preko dva desetljeća sistematski i promišljeno planirao, projektirao i gradio riječki Stari grad, tj. podizao niz konkretnih građevina u njemu, od prve zgrade *Konzervatorskog odjela* iz 1964. godine pa sve do 1985. godine kada je nastao projekt za interpolaciju na Mljekarskom trgu u suradnji s arhitekticom Tamarom Kudiš.

---

⁶⁸Usp. Dubrović, 1999., 6.

⁶⁹Usp. Đekić, 2000., <http://www.matica.hr/vijenac/159/Kavana%20je%20va%C5%BEenija%20od%20komiteta/> (pregledano 19. srpnja 2017.)

⁷⁰Usp. Maroević, 1991., 28.

⁷¹Schwalba, 1999., 201.

3.1. Planovi uređenja riječkog Starog grada iz 1957. i 1967. godine

Odmah nakon završetka studija, 1955. godine, Emili se zaposlio u riječkom Urbanističkom institutu za Istru i Hrvatsko primorje kao projektant i pomoćnik direktora Zdenka Kolacija (1912.–1987.), poznatog riječkog arhitekta, kojega je već iduće godine naslijedio još jedan istaknuti riječki arhitekt, Zdenko Sila (1915.–1997.).⁷² Povodom Emilijeve smrti, Sila je objavio članak *In memoriam Igor Emili* u kojem, između ostalog, svjedoči o činjenici da se Emili odmah po zaposlenju predao radu, a prvi zadatak pred kojim se našao, tj. koji su mu povjerili Kolacio i Sila, bio je plan Starog grada: “U to vrijeme Emili zastupa ideju o obnovi i revitalizaciji još živog Starog grada na principu kontinuiteta uz uvjerenje da kulturno nasljeđe Rijeke treba obavezno sačuvati. Iako je tada stvorena negativna klima i javlja se paralelna podmisao da bi se na očišćenom prostoru podigli poslovni neboderi.”⁷³ Emili je od 1955. do 1956. godine sa suradnicima provodio anketu koja je pokazala da je „od 3048 stanovnika koji žive na području Staroga grada samo 554 tu od prije rata.”⁷⁴ Poznata je njegova rečenica iz plana: „Nitko nema namjeru da tu trajno ostane, nitko nema osjećaj da je to njegovo, a nije niti tuđe.”⁷⁵ Prvi plan riječkog Staroga grada izrađen je 1957. godine na osnovi opsežne i, za to doba, neuobičajene, novoustanovljene dokumentacije, konzervatorske studije. Tom je dokumentacijom novoformirana služba za zaštitu spomenika ustanovila da u Starom gradu ima 6 posto objekata spomeničke i 34 posto objekata ambijentalne vrijednosti.⁷⁶ Osnovna pretpostavka proizašla iz plana bila je da Stari grad treba sačuvati, da treba postati pješačka zona, s precizno projektiranom namjenom pojedinih dijelova aglomeracije. Turato ističe da je većina zgrada predviđena za kreativnu „emilijevsku” rekonstrukciju.⁷⁷ U elaboratu *Riječki Stari grad – prijedlog uređenja – prostorni plan* iz 1967. godine stoji da se plan iz 1957. godine provodio sistematski: „rušenjem predviđenih objekata, iseljenjem stanara iz objekata koji su bili ruševni a trebalo ih je sanirati, konzervirale su se samo vrijednije fasade, a gradili su se i novi objekti na mjestima gdje je to planom bilo predviđeno.”⁷⁸ Prvi plan uglavnom se bavio pitanjem uređenja Gomile, dijela riječkog Starog grada na njegovu sjeverozapadnom dijelu, ali glavnina plana nikad nije realizirana. Prema Rogić-Nehajevu, to je, uz prostorni plan općine Krapina iz pedesetih godina, zacijelo bio jedan od najstarijih poslijeratnih

---

⁷²Usp. Schwalba, 1999., 191.

⁷³Sila, 1987., 5.

⁷⁴Usp. Emili, 1971., 11.

⁷⁵Dubrović, 1999., 7.

⁷⁶Usp. Emili, 1971., 19.

⁷⁷Usp. Turato, 2014., <http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (pregledano 18. lipnja 2017.)

⁷⁸Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne zaštite, Konzervatorski odjel u Rijeci (dalje: MK-UZKB-KORI), 1967., 4.

planskih dokumenata u Jugoslaviji, a nesumnjivo prvi plan obnove gradske jezgre⁷⁹, ali Rijeka za provedbu planova tada još nije bila spremna. O problemu revitalizacije Starog grada Emili je iznio sljedeće: „Trajanje revitalizacije starog grada je dugo, a mi po mentalitetu i temperamentu nemamo energiju ni smisla za trajnije situacije. Tako se događa da u jednom trenutku Stari grad i širi centar grada, kao najvažniji zadaci u arhitektonskom definiranju Rijeke naprosto stavljaju u drugi, treći plan.”⁸⁰ Emili je svoju ulogu prije svega vidio u sanaciji Staroga grada, a veselila ga je činjenica što gradnja nije strogo pratila zahtjeve iz planova njegova Urbanističkog instituta. On je težio da „novi Stari grad bude čim više u skladu sa starim Starim gradom, a ne da izgradi moderniji Stari grad.”⁸¹

Slika 5. Igor Emili, plan uređenja riječkog Starog grada iz 1957. godine

Međutim, problemom Staroga grada nitko se nije bavio nakon spajanja triju gradskih općina u jednu: “U ispražnjene objekte useljavali su se stanari samovoljno. Ruševni objekti su se raspadali sami od sebe, spomenici uništavali a fragmenti sa natpisima drobili i odvozili u more, itd., itd.”⁸² Godine 1962. je inicijativom grupe stručnjaka formirana nova komisija koja

⁷⁹Usp. Rogić-Nehajev, 1986., 16.

⁸⁰Zinaić, 1977., 9.

⁸¹Dubrović, 1999., 6.

⁸²MK-UZKB-KORI, 1967., 4.

na temelju proučavanja novonastalog stanja “sastavlja program s inventarom objekata i ambijenata koje treba očuvati u povijesnoj jezgri”⁸³, čiji je glavni projektant opet Igor Emili. Iako je navedeni program prihvaćen 1963. godine, i ovoga puta dolazi do poteškoća pri realizaciji planova, tako da se naposljetku tek 1966. godine, po narudžbi ondašnjeg Zavoda za komunalnu djelatnost, započelo s radom na drugom planu uređenja Staroga grada. Sredinom iduće godine završen je već spomenuti elaborat *Riječki Stari grad – prijedlog uređenja – prostorni plan*, dok je 1971. godine bio dovršen dio koji je uključivao i Gomilu. Riječ je o sintezi prijašnjeg rada, izrađenoj točno po projektnom programu koji se godinama pripremao, a u čijoj su redakciji sudjelovali mnogi stručnjaci iz grupe Građevno-projektnog zavoda (arhitekti Turato, Kudiš, Emili, Brener i Kukuljan), pod vodstvom Igora Emilija.⁸⁴ Razlike između prvog plana iz 1957. godine i plana iz 1967. godine javile su se kao “nužna posljedica rušenja i uništavanja u periodu između ta dva plana.”⁸⁵

Tekst započinje iznošenjem osnovnih principa i smjernica: “Historijskom jezgrom grada Rijeke treba smatrati područje omeđeno Korzom, Ulicom J. Kraša, Vitezovićevom, Ulicom žrtava fašizma, Supilovom.”⁸⁶ Osnovna Emilijeva teza je potreba za oživljavanjem relativno malog, ali središnjeg prostora Rijeke, koji ne smije postati muzejem. Emili u intervjuu s Milanom Zinaićem daje objašnjenje svojeg gesla *Život, četvrta dimenzija staroga grada*: “Od prvih razmišljanja o Starom gradu o mogućnostima arhitektonskog interveniranja u njemu nametala mi se logična pretpostavka: Sve to ima smisla uraditi tek ukoliko tuda prostruji novi život. Nikad to mjesto nisam shvaćao ni doživljavao kao budući muzej!”⁸⁷ Emili je Stari grad namjeravao ispuniti raznolikim životnim sadržajem, dakle ne isključivo stambenim ili isključivo poslovnim. U zapisniku iz spomenutog prijedloga uređenja iz 1967. godine stoji da komisija predlaže da se sve prizemne prostorije koriste za lokale, da se “sve stambene prostorije postepeno iskoriste za poslovne prostorije i ostale javne namjene”⁸⁸ te da se kod izrade detaljnog urbanističkog plana “svi novi objekti svojom visinom usklade sa postojećim visinama objekata”⁸⁹, odnosno da bi se trebali graditi s prosječnom visinom do pet katova koji bi se koristili kao za poslovni prostor, urede i biroe. Najatraktivniji sadržaji su za cilj imali Stari grad kao pješački prostor⁹⁰, koji je trebao postati “nezaobilazna urbanistička

---

⁸³Schwalba, 1999., 22.

⁸⁴Usp. Kudiš, 1988., 10.

⁸⁵Rukavina, 1996., 13.

⁸⁶Kudiš, 1988., 10.

⁸⁷Zinaić, 1977., 9.

⁸⁸MK-UZKB-KORI, 1967., 7.

⁸⁹MK-UZKB-KORI, 1967., 8.

⁹⁰Emili je od samih početaka svojeg djelovanja isticao važnost prostora za pješaka kojem u svakoj prostornoj

sekvenca u suvremenoj Rijeci”⁹¹, promet vozila trebalo je ograničiti samo na najnužnije, kao i sva skladišta u Starome gradu.⁹² Emili se nije slagao s kolegama koji su smatrali da će se teško pronaći investitori “koji će htjeti adaptirati stare objekte i prilagoditi ih novoj poslovnoj svrsi”⁹³, a predlagao je zadržavanje uličnih fasada te otvorena dvorišta moderno uređenih fasada.

Posebnu pozornost komisija pridaje uređenju i ponovnom definiranju Koblerova trga, glavnog i najvitalnijeg prostora Staroga grada sve do XIX. stoljeća (*Piazza pubblica*), kada tu ulogu preuzima novosagrađeni Korzo⁹⁴, te Užarske ulice, nekadašnje glavne rimske, a zatim i srednjovjekovne ulice. Shodno tomu, na sastanku održanom 1963. godine predlaže se da “prvi zadatak fonda nakon njegovog oformljenja bude sanacija trga Kobler i Užarske ulice.”⁹⁵ Na sjevernoj strani Koblerova trga nalazi se rodna kuća Ivana pl. Zajca, u kojoj je od XVI. do XIX. stoljeća bila smještena Općinska vijećnica.⁹⁶ Uzevši u obzir činjenice koje idu u prilog povijesnosti ove zgrade, Emili ju svrstava pod kategoriju spomenika, a zapadno od nje predviđena je izgradnja novog objekta (kasnije zgrada *Jadroagenta*). Plan je predviđao da Užarska ulica zadrži staru konturu te da se na zapadu kao ambijent sačuva Marulićeva ulica, s tek neznatnijim rekonstrukcijama.⁹⁷ U planu se ističe kako bi se trebalo voditi računa o mogućim nalazištima te da se obrađeni arhitektonski detalji moraju snimiti, označiti i pohraniti.⁹⁸

Nadalje, Emili je u Starom gradu (koji je bio zakonom zaštićeno područje) razlikovao tri kategorije arhitektonskih sadržaja:

- “1. spomenik – koga bi trebalo rješavati u skladu sa svim pravilima igre suvremenog kreativnog konzervatorskog rada.
2. rekonstrukcija – kojom bi se (uglavnom iza sačuvane fasade) svjesno i sa zlobnim užitkom trebala prilagoditi trebala prilagoditi vanjštini, da bi se ekstremno suvremeno

---

funkcionalnoj logici sve treba služiti i biti mu primjereno.

⁹¹Matejčić, 1989., 97.

⁹²Usp. Čičin-Šain, 1968., 82.

⁹³MK-UZKB-KORI, 1967., 18.

⁹⁴Godine 2014. ponovno je uređen Trg Ivana Koblara, uključujući novo popločenje, rekonstrukciju Emilijeve fontane *Stari kolodrob* te novu javnu i dekorativnu rasvjetu. Tom prilikom trg je postao i veliko arheološko nalazište. Naime, otkriven je niz antičkih predmeta među kojima se ističu zidovi insule iz I. stoljeća, što dokazuje najraniju fazu urbanizacije Rijeke u njezinoj zaštićenoj jezgri.⁹⁴

⁹⁵MK-UZKB-KORI 1967., 20.

⁹⁶Usp. Matejčić, 1989., 73.

⁹⁷Usp. Rukavina, 1996., 15.

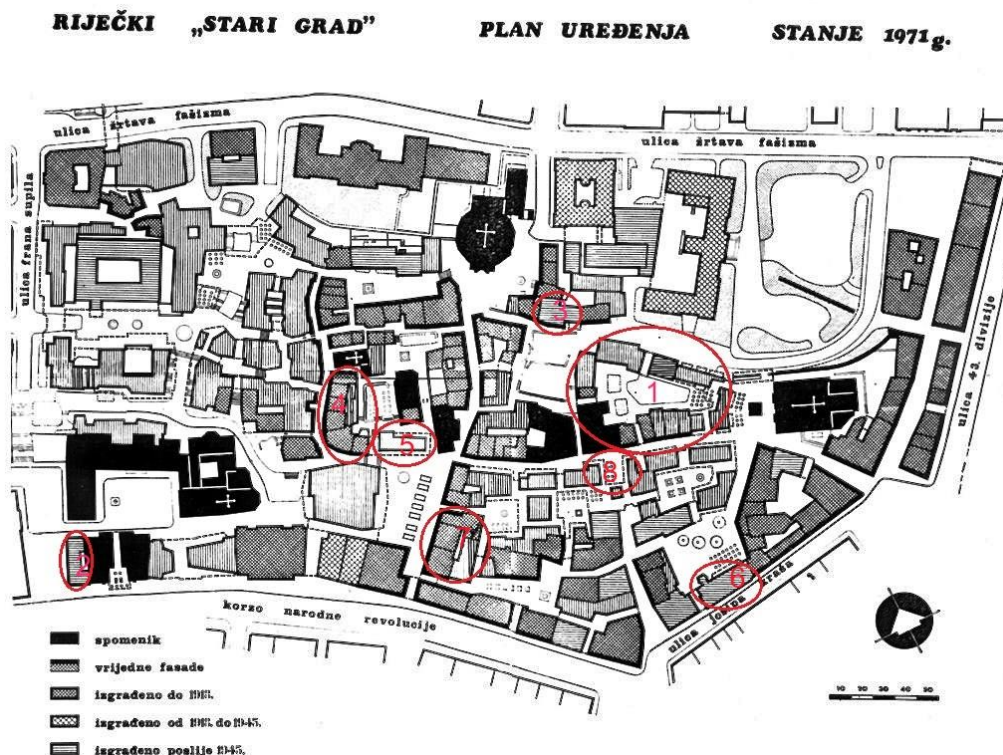
⁹⁸Isto

izrazila u nutrima.

3. novi objekt – kod kojeg bi se, unutar zadanog mjerila (visina), prepotentno i bezobzirno upotrebilo sve ono što nam kao maksimum mogućnosti pruža naše vrijeme, i kamo li sreće, ako netko unese neke slutnje onoga što bi moglo nastati sutra.”⁹⁹

Prema planu i programu uređenja i zaštite Staroga grada u Rijeci, od približnih 180000 m², područje spomenika zauzima 11500 m², područje rekonstrukcija 56000 m², novi objekti zauzimaju 92000 m², dok je 20000 m² predviđeno za podzemne parking-garaže.¹⁰⁰ Ta koncepcija obuhvaćena je i realizirana gradnjom niza objekata u Starom gradu od 1968. godine do sredine osamdesetih godina XX. stoljeća. Prema tome, period šezdesetih i sedamdesetih godina XX. stoljeća ključan je za revitalizaciju riječkog Starog grada.

Slika 6. Igor Emili sa suradnicima, plan uređenja riječkog Starog grada iz 1967. godine; stanje iz 1971. godine s naznačenim interpolacijama Igora Emilija: 1. blok koji zatvaraju zgrade *Konzervatorskog zavoda*, *Turističke zajednice*, *Jugobanke*, *Privredne banke* te aneksa *Jugobanke* (do 1971. godine izgrađene su samo prve dvije navedene zgrade); 2. zgrada *Kraša*; 3. zgrada *GPZ-a*; 4. niz pročelja u Marulićevoj ulici; 5. zgrada *Jadroagenta*; 6. zgrada *Brodomaterijala II*; 7. zgrada robne kuće *Varteks*; 8. interpolacija na *Mljekarskom trgu* (posljednje dvije navedene realizirane su poslije 1971. godine)

⁹⁹Emili 1971., 20.

¹⁰⁰Usp. Rukavina 1996., 14.

4. ARHITEKTURA REGIONALIZMA I/ILI KRITIČKOG REGIONALIZMA

„Kada se pretrese geneza osnovnih kulturoloških predložaka, na kojima se temelje različite poratne intelektualne opcije, postaje razvidno da su opcije za obranu živoga najrjeđe”¹⁰¹, zaključio je Rogić-Nehajev. Pedesetih godina XX. stoljeća moderna arhitektura još uvijek je predstavljala vladajuće usmjerenje, u kojem se inzistiralo na kreativnoj slobodi, a zaziralo od zahtjeva za kontinuitetom, svojstvenom Emilijevoj arhitekturi te utoliko njemu privlačnijem.¹⁰² Emili je uglavnom bio taj koji je bio odgovoran za sudbinu onih objekata čija je vrijednost najčešće bila jedino ambijentalna. U interesu mu je bilo sačuvati bitne odrednice cjeline, što su za njega predstavljale upravo kuće u Starom gradu, makar one imale i samo ambijentalnu vrijednost. Radovan Ivančević u članku *Staro i novo u arhitekturi i urbanizmu* iz 1967. godine iznosi sljedeće: „lako u teoriji smatramo da su nam stari gradovi vrijedni upravo kao cjelina po svojim arhitektonsko-urbanističkim ‘ambijentalnim’ a ne samo izdvojenim ‘spomeničkim’ vrijednostima, praksa se nužno (s obzirom na to da cjeline nisu obrađene) usmjeruje još uvijek samo pojedinačnom. A i u tom djelovanju (konzervatorskom, graditeljskom, pa i kritičarskom) umjesto ukupnosti arhitektonsko-plastičnih vrijednosti najčešće je pažnja koncentrirana isključivo na fasadu umjesto na čitav složeni prostorni organizam, a odnos prema ambijentu reducira se na pitanje visinske podudarnosti – gabarita.”¹⁰³ Govoreći i pišući o svojoj metodi projektiranja, Emili govori o nizovima zgrada koje „nisu izrazito spomeničke vrijednosti, ali koje po mjerilu, po naivnoj iskrenosti likovnog izražaja, po ograničenom rješavanju funkcije, ipak postaju spomenik poštenju. Duhovnom i materijalnom. Poštenju prema porijeklu, prema samome sebi i dubokom shvaćanju vlastitih potreba i mogućnosti.”¹⁰⁴

Projektantsko i urbanističko djelovanje Igora Emilija usko je bilo vezano uz kvarnersko područje, inspirirano primorskom pučkom arhitekturom i kulturom te vernakularnim konceptualnim postavkama arhitekture uklopljene u suvremenost.¹⁰⁵ Stoga se, kada je riječ o izgradnji novih kuća, zalagao za poštivanje pravila, materijala, oblika i gabarita gradske jezgre. Emili objašnjava svoje poimanje arhitektonskog prostora: „Potpuno je krivo

---

¹⁰¹Rogić-Nehajev, 1986., 15.

¹⁰²Usp Schwalba, 1999., 13.

¹⁰³Ivančević, 1967., 65.

¹⁰⁴Emili, 1971., 19.

¹⁰⁵Usp. Turato, 2011., <http://www.idisturato.com/2011/07/10/igor-emili-spomenik-u-podhumu/> (pregledano 14. srpnja 2017.)

ako prostor počinje ili svršava u objektu... Ja vjerujem u jednadžbu: spoznati okolinu – potvrditi vlastitost.”¹⁰⁶ Kada je sredinom šezdesetih godina počeo graditi prve kuće u Starom gradu, mogao je konačno primijeniti vlastita urbanistička načela i provjeriti zamišljeni model u stvarnom životu.¹⁰⁷ Nemali broj je bio onih koji su Emilijev angažman u Starome gradu obilježavali svojevrsnim romantizmom ili čak tradicionalizmom, neki kritičari nazivali su ga regionalizmom, a neki kritičkim regionalizmom.

Pojam regionalizam ima veoma širok raspon značenja, od izraza u teoriji arhitekture koji može označavati kvalitete ili karakteristike nekog mjesta, do arhitekture koja oponaša određene lokalne graditeljske tradicije u kojoj se oblici često „preuzimaju bez stvaralačkog doprinosa i umjetničkih kriterija arhitektonskog projektiranja.”¹⁰⁸ Drugo navedeno značenje usustavilo se šezdesetih godina XX. stoljeća, kada je došlo do procvata arhitekture nastale po starijim pučkim uzorima. Jedan od najistaknutijih teoretičara i povjesničara moderne i suvremene arhitekture te tvorac termina „postmoderna” u arhitekturi u knjizi *Jezik postmoderne arhitekture*, Charles Jencks (rođen 1939.), regionalizam označava pojmom vernakularna arhitektura, koju smješta među strujanja postmoderne arhitekture. Ipak, treba ukazati na neke od činjenica koje takvu arhitekturu izdvajaju iz „postmoderne”. U prvom redu to su motivi koji uvijek oponašaju tipične teme narodne pučke arhitekture, zatim velika rasprostranjenost regionalizma koja upućuje na njegovu socijalnu ulogu, a naposljetku i porijeklo polaznih teorijskih postavki i ideja, budući da, za razliku od postmoderne arhitekture, nije izrastao iz „strukturalističkih postavki o tome kako je arhitektura sustav znakova, vrsta jezika ili govora.”¹⁰⁹ Prema Jurgenu Joedickeu (1925.–2015.), već je između 1930. i 1939. godine, dakle u drugoj epohi razvoja moderne arhitekture, došlo do odmaka od internacionalnog stila u smjeru regionalnih karakteristika, a isti je upozorio i na sentimentalnu romantiku proizašlu iz čežnje za drugačijim svijetom kao na jedan od uzroka rasprostranjenosti regionalističke arhitekture. Nadalje, Kenneth Frampton smatra je da je „jedna od negativnih stvari regionalizma njegova tendencija da se primijeni demagoški.”¹¹⁰

Žarko Domljan u članku *Poslijeratna arhitektura u Hrvatskoj* ističe pojavu “regionalno-romantične” linije¹¹¹, koja, prevladavši prethodnu deskriptivnu fazu, pokazuje

---

¹⁰⁶Salopek, 1978., 17.

¹⁰⁷Dubrović, 1999., 7.

¹⁰⁸Morsan, 1993., 141.

¹⁰⁹Morsan, 1993., 144.

¹¹⁰Žunić, 2014., <http://www.matica.hr/vijenac/534%20-%20535/Arhitektura%20je%20materijalizirana%20misao/> (pregledano 12. srpnja 2017.)

¹¹¹Domljan ovu liniju suprotstavlja apstraktnom purizmu internacionalističke orijentacije iz istog, tada najnovijeg,

„širi raspon u shvaćanju i kreativnoj transpoziciji određenih formalnih, prostornih ili ambijentalnih kvaliteta¹¹²”, ističući kao njene predstavnike Vitića, Kaloderu, Radića te Emilija. On je ovdje zastupljen jedino projektom *Uvale Scott* u kontekstu stvaranja posebnih ambijentalnih ugođaja, budući da je članak objavljen 1969. godine, kada glavnina Emilijevih projekata još nije bila izvedena. Pojavu regionalizma kao novokomponirana izraza u arhitekturi na nešto drugačiji način tumači Boris Morsan. On, naime, regionalizam vidi kao svojevrsnu malograđansku romantiku; malograđansku u smislu isključivosti prema drugim motivima, utjecajima i vrijednostima, a romantiku u smislu težnje za stvaranjem drugačijeg idiličnog svijeta.¹¹³ Također, definira ga kao jednostavan način savladavanja problema pri projektiranju koji uglavnom postiže niske umjetničke vrijednosti, a kod nas je gotovo isključivo sveden na imitaciju određenih pučkih oblika, koji i ne obvezuju na umjetničke domete. Takva gradnja na Mediteranu gotovo nikad ne imitira antičke, renesansne ili barokne oblike. Upotrebu karakterističnih detalja i materijala u svrhu evokacije određenog stila života ili tradicije građenja smatra bližom figurativnom slikarstvu ili scenografiji, nego arhitekturi, ističući da se na taj način uglavnom deformiraju oblici preuzeti iz tradicijske mediteranske arhitekture, primjerice prozori s kamenim okvirima, krovovi pokriveni zaobljenim ploham...¹¹⁴

Duško Kečkemet, razmatrajući razlike u ulozi tradicije u suvremenoj arhitekturi u pojedinim regijama Republike Hrvatske, zaključuje da je na jugu graditeljska tradicija „lakše našla vezu sa suvremenom arhitekturom”¹¹⁵, kako zbog trajnijeg materijala u kamenu, tako i zbog toga što je ona tamo dulja i izrazitija. Na području Zagreba tradicija je najmanje prisutna, a „često njezina primjena nije ni moguća.”¹¹⁶ Međutim, veliki broj vila na periferiji Zagreba inspiriran je regionalnim rustičnim graditeljstvom. U kontinentalnom dijelu Hrvatske dotada (1976. godine) nije bilo reprezentativnih primjera ovakvih interpolacija, a tradicionalna arhitektura Istre također nije utjecala na suvremenu, dapače, mnogi su „stari skladni ambijenti teško nagrđeni.”¹¹⁷ Situacija u Hrvatskom primorju bila je nešto drugačija,

---

trećeg poslijeratnog razdoblja. Naime, prvo poslijeratno razdoblje određeno je "masovnom društvenom izgradnjom limitirane tipologije i kvalitete, drugo "prekoračenjem tih granica u potražnji za širim prostorom individualne kreativne slobode", a treće daljnjom individualizacijom, spiritualizacijom arhitekture te odbacivanjem funkcionalističkog koncepta koji je u Hrvatskoj snažno prisutan još od zagrebačke arhitektonske škole. (usp. Domljan 1969., 40.).

¹¹²Domljan, 1969., 43.

¹¹³Usp. Morsan, 1993., 140.

¹¹⁴Usp. Morsan, 1993., 141.

¹¹⁵Kečkemet, 1976., 22.

¹¹⁶Isto

¹¹⁷Isto

ponajprije zahvaljujući upravo Igoru Emiliju koji je osjetio tradicionalne primorske graditeljske vrijednosti te ih imao smjelosti prenijeti u arhitektonski jezik na način da funkcioniraju u suvremenom životu.¹¹⁸ Ivo Maroević Emilijevo stvaralaštvo svrstava pod stvaralaštvo necentra, ističući da njegova prednost po pitanju arhitektonskog djelovanja leži u mogućnosti biranja, što se uglavnom očituje stanovitim pozitivnim retardacijama.¹¹⁹ Grgo Gamulin u razmatranju zavičajne formule Igora Emilija *Uvalu Scott* vidi kao „neki simbol velikog estetskog i društvenog značenja, koji nam govori: moguće je, dakle, poći našim putom (čak regionalnim, kvarnerskim u ovom slučaju) u urbanizmu i u arhitekturi. Moguće je sačuvati ona duhovna podneblja i morfološke kontinuitete, i s modernom arhitekturom, čak i pod "kategoričkim imperativom" turizma...”¹²⁰

Dubrović ističe kako je u Emilijevu djelu stalno prisutno regionalno: „Regionalizam izražen u proporcijama, oblicima, tradicionalnim građevinskim materijalima, asocijacijama na primorske kućice i poštivanju prirodnog ambijenta, jasno se suprotstavio modernističkoj nametljivosti i aroganciji prema prostornim uvjetima, tradiciji i zavičaju”¹²¹, dok isti navodi da je pojam „regionalizma” u svoje vrijeme bio popularan, a „dokazivanje privrženosti vlastitom zavičaju i poticanje lokalnih mitova tako pomodno.”¹²² Prema Rogić-Nehajevu, moguće je ustvrditi da je Emili „jedan od glavnih prethodnika regionalnog urbanizma, ali ne i regionalne arhitekture.”¹²³ Emilijeva odanost regionalnom nasljeđu tako crpi izvore „od tradicionalne primorske kuće do secesijske palače, od interijera kolonijalnog pomorskog ureda do sarkastično uporabljenih funkcionalističkih citata.”¹²⁴ Nadalje, isti zaključuje da Emili, „čak i onda, kada u različitim interpolacijama, teži faksimilizaciji, tu težnju zasnovanije je shvatiti metaforično, ako ne i ironično.”¹²⁵ Smatra kako je Emilijevo djelovanje definirati kao „poziv na obnovu regionalnih oblikovnih predložaka” prekratka konstatacija, a ni postmodernu ne smatra prikladnom odrednicom. Nakon navedenih stavova pojedinih kritičara, valja uputiti na riječi samog Emilija: „Ne propagiram ‘regionalnu arhitekturu’, jer ono što ja osjećam prema prošlosti, na koji način doživljavam autohtono i kako pokušavam raditi unutar specifičnih prostornih, duhovnih i društvenih odrednica, mnogo je kompliciranije i nema nikakve veze s bukvalnim i pojednostavljenim pojmom regionalizma kako se on

---

¹¹⁸Usp. Kečkemet, 1976., 23.

¹¹⁹Usp. Maroević, 1991., 28.

¹²⁰Gamulin, 1968., 5.

¹²¹Dubrović, 1999., 8.

¹²²Dubrović, 2003., 22.

¹²³Usp. Rogić-Nehajev, 1986., 19.

¹²⁴Isto

¹²⁵Isto

brzopletno i površno upotrebljava i primjenjuje. 'Regionalno' je preuzak okvir za istraživanje i realizaciju.”¹²⁶ [...] “Zavičajna arhitektura može biti inspirativni potencijal, ali samo onda kada u sebi razvijemo takve spoznajne mogućnosti kojima ćemo biti u stanju razlučiti suštinu od posljedice.”¹²⁷

Problem ostvarivanja regionalnog identiteta unutar konteksta univerzalnog ambijenta definirao je u svom eseju *Prema kritičkom regionalizmu: Šest točaka otpora* (1983.) Kenneth Frampton (rođen 1930.), jedan od najutjecajnijih svjetskih teoretičara i kritičara suvremene arhitekture. Sam Frampton ističe da je pojam kritičkog regionalizma počeo primijenjivati nakon što je pročitao tekst koji je na njega ostavio snažan utjecaj. Riječ je eseju pod naslovom *Mreža i put: Uvod u djelo Dimitrisa i Susane Antonakakis Aleksa Tzonisa i Liane Lefaivre iz 1981. godine*, u kojem autori po prvi puta spominju termin kritičkog regionalizma, tvrdeći da on ne zahtjeva izravnu inspiraciju iz konteksta, već integraciju s njime.¹²⁸ Prema Framptonu kritički regionalizam ne označava stilsko određenje, više kritičku kategoriju i pokušaj povratka samim predmetima (kako tvrdi Edmund Husserl), a prije svega on omogućuje „temelj za svjesno posredovanje između suprotstavljenih stvari; središta i periferije, globalnog i lokalnog, prirode i kulture, tektonskog i stereotomskog, tradicije i inovacije, tehnike i tehnologije, mjesta i beskonačnosti svemira i tako dalje.”¹²⁹ Pritom naglasak treba biti na topografiji, klimi, lokalnom svjetlu (u Emilijevu slučaju primjeri dvaju pročelja zgrade *Brodomaterijala II*), tektonskom više nego scenografskom te taktilnom više nego vizualnom.¹³⁰ Taktilnost u Emilijevim ostvarenjima do izražaja podjednako dolazi u interijeru (npr. meki podovi u bankama ili robnoj kući) i eksterijeru (npr. reljefi Belizara Bahorića ili Raula Goldonija na bankama). Ukratko, Turatovim riječima, „Emilijeva arhitektura tjera vas da ju osjećate, pipate, dirate, gladite.”¹³¹ Sudeći po Emilijevoj intenzivnoj uključenosti u ova pitanja, njegovu arhitekturu mogli bismo, ako ne u potpunosti, onda barem djelomično, označiti kritički regionalističkom. Nadalje, iako se kritički odnosi prema modernizaciji, Frampton ističe da kritički regionalizam treba prihvatiti modernu arhitekturu zbog njenih kvaliteta (a jedna od bitnih odrednica Emilijeve arhitekture jest suvremenost njezina izraza) i pritom procijeniti njenu odgovornost, napose prema kontestu mjesta izgradnje (što bi značilo svjesno ograničavanje arhitekture radi uklapanja u ambijent, također prisutno u Emilijevu

---

¹²⁶Salopek, 1978., 18.

¹²⁷Salopek, 1978., 17.

¹²⁸Usp. Kalčić, 2015., <http://www.zarez.hr/clanci/zavicajnost-ili-univerzalnost> (pregledano 12. srpnja 2017.)

¹²⁹Mrduljaš, 2007., [http://www.oris.hr/hr/casopis/clanak/\[38\]identitet-proizlazi-iz-politickog-konsenzusa,631.html](http://www.oris.hr/hr/casopis/clanak/[38]identitet-proizlazi-iz-politickog-konsenzusa,631.html) (pregledano 12. srpnja 2017.)

¹³⁰Usp. Kalčić, 2015., <http://www.zarez.hr/clanci/zavicajnost-ili-univerzalnost> (pregledano 12. srpnja 2017.)

¹³¹Turato, 2012., 174.

radu).

Jedna od postavki kritičkog regionalizma jest da se javlja u područjima koja se „uspijevaju sačuvati od univerzalizma civilizacije, kakav je upravo riječko-kvarnerski prostor”¹³², ističe Schwalba. “Umjesto prevladavajućeg ‘univerzalizma’ arhitektonskog izričaja koji se nedovoljno referira na povijesne karakteristike sredine”, Emili se zalagao za kritički regionalizam ili, kako ga Butković-Mićin naziva, autentični „arhitektonski strukturalizam”, „koji uvažava nataložene graditeljske stratume jadranske obale te ih kreativno i suvereno nadograđuje bez zastranjivanja u direktnu imitaciju ili vulgarni folklorizam.”¹³³ Sam Emili kritički se odnosio prema univerzalizmu moderne arhitekture, tvrdeći da univerzalna arhitektura ne postoji: „To je izmišljotina za sterilne arhitekte – tehničare koji nemaju kreativne moći, za one koji ne osjećaju geografiju, klimu, konačno psihologiju čovjeka u konkretnom prostoru.”¹³⁴ Framptonov odnos prema tom izrazu moguće je definirati i kao otpor prema obožavanju tehnologije, gdje se poziva na Heideggera po pitanju ontološko-fenomenološke dimenzije njegove misli ili pak na Wittgensteina koji tehnologiju smatra svojevrsnom zamkom za čovječanstvo.¹³⁵ Rogić-Nehajev navodi da pedesetih godina prošlog stoljeća dolazi do zamjene herojskih predložaka tehnofiljskim tj. nove mitologizacije industrijskih sklopova: „oblik se određuje ili po uzoru na tehničku strukturu, ili pak funkcionira po tehničkom nalogu. [...] Tada se za Stari grad nude tehnofiljska rješenja, ali Emili inzistira na živom temelju grada, na njegovoj organskoj naravi, i na ulozi urbanizma kao prakse obrane živog, i njegova kontinuiteta.”¹³⁶ Naposljetku, kritički regionalizam katkad koristi reinterpretirane lokalne oblike, iako je protiv njihove sentimentalne stimulacije. Ova postavka kod Emilija očituje se u nizu primjera, kao što su to uvučeni katovi iznad pokrovnog vijenca ili pak odvojeni tornjevi – stubišta.¹³⁷ Emilijev kritički regionalizam anticipirao je već 1955. godine Andrija Mutnjaković u članku *Diplomski rad Igora Emilija*, dok Rastko Schwalba u svojoj monografiji ukratko tumači prisutnost odlika kritičkog regionalizma u Emilijevu opusu. Antoaneta Pasinović ustvrdila je kako je Emili, zajedno s arhitektima De Lucom, Delalleom te spomenutim Mutnjakovićem u hrvatskoj arhitekturi pokrenuo proces regionalizacije arhitektonskog izraza, „koja bi

---

¹³²Schwalba, 1999., 40.

¹³³Butković-Mićin, 2014., <http://pogledaj.to/arhitektura/turisticki-biser-uvalu-scott-treba-zastiti/> (pregledano 14. srpnja 2017.)

¹³⁴Zinaić, 1977., 9.

¹³⁵Usp. Mrduljaš, 2007., [http://www.oris.hr/hr/casopis/clanak/\[38\]identitet-proizlazi-iz-politickog-konsenzusa,631.html](http://www.oris.hr/hr/casopis/clanak/[38]identitet-proizlazi-iz-politickog-konsenzusa,631.html) (pregledano 12. srpnja 2017.)

¹³⁶Rogić-Nehajev, 1986., 15.

¹³⁷Usp. Schwalba 1999., 41.

suvremeno hrvatsko graditeljstvo izvela iz univerzalističkog steriliteta, dovodeći da na nivo nacionalnog prostornog izraza u najboljem značenju, dakle na nivo prostornih vrijednosti osamostaljenih arhitektonskih sredina, kao što su brazilska, japanska ili skandinavska, a koje su već godinama kao nacionalni graditeljski izrazi na vrhu svjetske arhitekture u cjelini.”¹³⁸

---

¹³⁸Galović, 2005., <http://www.matica.hr/vijenac/306/osobni-pecat-8167/> (pregledano 14. srpnja 2017.)

5. INTERPOLACIJE

Termin interpolacije¹³⁹ u arhitekturi uglavnom označava intervencije kojima se praznine unutar zadanog prostora (prvenstveno povijesnog grada ili naselja) ispunjavaju novim objektima ili cjelinama s ciljem povezivanja razdvojenih dijelova koji su zbog različitih vanjskih činitelja izgubili svoju cjelovitost, odnosno s ciljem dovršavanja, zaokruživanja ili zatvaranja kompozicijske cjeline pojedinog bloka ili veće prostorne jedinice naselja ili grada¹⁴⁰, gdje “kvaliteta interpoliranog objekta prvenstveno ovisi o sposobnosti arhitekta, o njegovom kreativnom dometu i njegovoj spoznaji vlastitih mogućnosti na određenoj lokaciji.”¹⁴¹ O tome Emili promišlja na idući način: “Uklapanje u staru ili novu, to jest postojeću sredinu, uvijek je isti problem. Slobodu kao neophodni preduvjet za stvaranje traže uvijek samo mediokriteti. Kreativan arhitekt ni na ledini nije slobodan jer ga ona navodi, upravo svojom prazninom, na razmišljanje. Ispuniti prazninu vjerojatno je najveći problem.”¹⁴² Interpolacija kao jedna od metoda zaštite graditeljskog nasljeđa koja ne teži vraćanju nekadašnjeg stanja, već popunjavanju praznina suvremenim izrazom (koji se više ili manje usklađuje s postojećim ambijentom), dakle, predstavlja kreativan čin u kojem se autor – projektant sučeljava s prostorom. Ivo Maroević u svojoj knjizi *Sadašnjost baštine* ističe tri grupe problema vezanih za interpolacije: zakonitosti, metode i opasnosti. Neke od utvrđenih zakonitosti i teorijskih postavki koje je moguće odrediti u procesima interpolacije jesu: “kreativnost arhitekta – umjetnika, valoriziranje postojećeg, identificiranje s prostorom u koji se ulazi i vlastitost izražavanja; metode faksimila, prilagođavanja, naglašavanja i kontrasta, te opasnosti koje izviru iz pogrešne procjene okolnosti, pseudostilskog oponašanja ambijenta, pre naglašavanja i neadekvatnog dodira novog i starog.”¹⁴³ Najčešća je metoda prilagođavanja, dok se metoda faksimila, kojom je riješena većina Emilijevih interpolacija u Starome gradu, rijetko primjenjuje. Ona graniči s metodama rekonstrukcije, jer, kako ističe Maroević, “znači ponavljanje one arhitekture koja je na određenom mjestu stajala i pridonosila cjelovitosti ambijenta”, a može se primijeniti “u rasponu od ponavljanja svih prostornih i oblikovnih elemenata nestale zgrade do ponavljanja gabarita kao faksimila temeljnoga prostornog odnosa s mogućim drugim rješenjem oblikovanja detalja i ploha.”¹⁴⁴

---

¹³⁹ franc. interpoler – umetnuti, naknadno dodati, umetak

¹⁴⁰ Usp. Marasović, 1985., 154.

¹⁴¹ Maroević, 1983., 31.

¹⁴² Zinaić, 1977., 9.

¹⁴³ Maroević, 1986., 27.

¹⁴⁴ Maroević, 1986., 210.

Vječno aktualni problem novih intervencija u definiranim povijesnim cjelinama star je koliko i sami gradovi, ali opsežnije se teoretski počinje razmatrati tek u XX. stoljeću, kako zbog razaranja u Drugom svjetskom ratu i ubrzanog rasta gradova, tako i zbog afirmacije internacionalne moderne arhitekture, kada se javio konflikt između suvremene arhitekture i očuvanja kontinuiteta kulturne baštine.¹⁴⁵ Marasović navodi kako nakon Drugoga svjetskog rata sazrijevaju ideje aktivne zaštite kulturnog i graditeljskog nasljeđa koje prije svega zahtijevaju multidisciplinarni pristup baštini, s tim da naglasak više nije bio samo na pojedinačnom objektu – spomeniku (što je bilo uvriježeno u ranijoj zaštiti spomenika), već se povijesni ambijent promatra kao cjelina, što je jedna od najvažnijih karakteristika Amsterdamske deklaracije usvojene 1975. godine na Međunarodnom kongresu europskog graditeljskog nasljeđa.¹⁴⁶ Također, valja istaknuti da je prvi put uveden pojam integralne zaštite koja podrazumijeva zaštitu u najširem smislu globalnog razvoja, od najskromnijih objekata kulturnog značaja do onih reprezentativnih, što je moguće ostvariti jedino u okviru urbanističkog i regionalnog planiranja te da se na znanstvenoj osnovi traži jednak pristup svim povijesnim slojevima, kao i njihova jednaka valorizacija. Intervencije koje su dopuštene kao preventivne za spriječavanje propadanja baštine jesu sljedeće: konzervacija i konsolidacija, adaptacija i revitalizacija, anastiloza (rekompozicija), restauracija, rekonstrukcija (metoda faksimilske rekonstrukcije te nova izgradnja usklađena s povijesnim ambijentom), interpolacija, dislokacija, replika te nova ambijentalna izgradnja.¹⁴⁷ Širenje interesa na spomenike kulture skromnijeg estetskog ili povijesnog značaja te širenje interesa od pojedinačnih spomenika prema povijesnim cjelinama procesi su koji su započeti već Venecijanskom poveljom iz 1964. godine, u kojoj su oblikovana i osnovna načela interpolacija (iako se kao zasebni pojam izričito ne spominju), dok je na drugom kongresu ICOMOS-a održanom u Budimpešti 1972. godine, čitav stručni dio bio posvećen problemu intervencije novim u staro te su na njemu usvojena četiri temeljna zaključka.¹⁴⁸ Prvi od njih je “važnost urbanističkog planiranja, koje mora uzeti u obzir postojeća prostorna tkiva, i tek tada se stvaraju mogućnosti adekvatne integracije suvremene arhitekture.”¹⁴⁹ Drugi zaključak odnosi se na slobodnu primjenu novih materijala i tehnika, uz poštivanje postojećih gabarita, dimenzija i ritma, treći na “autentičnost povijesnih ambijenata u koje ne smijemo ulaziti s

---

¹⁴⁵Usp. Jurić, Vukadin, 2009., 130.

¹⁴⁶Usp. Marasović, 1985., 23.

¹⁴⁷Usp. Marasović, 1985., 13.

¹⁴⁸Usp. Maroević, 1986., 204.

¹⁴⁹Maroević, 1986., 205.

krivotvorinama”¹⁵⁰, a četvrti na važnost revitalizacije, odnosno oživljavanja urbanih prostora novim namjenama, s time da one ne smiju razarati cjelovitost ambijenta i povijesnu strukturu. Danas postoji čitav niz poslijeratnih obnova povijesnih središta gradova te interpolacija u staro gradsko tkivo koje su izazvale mnoštvo polemika i potaknule na različita razmišljanja o graditeljskom nasljeđu.¹⁵¹

U jednom od brojeva časopisa *Arhitektura* (184–185/1983.), koji je najvećim dijelom posvećen temama o interpolacija, zastupljen je i članak Ive Maroevića pod naslovom *O nekim novim pogledima na interpolacije*.¹⁵² Govoreći o novim aspektima interpolacije, odnosno analizi slojevitosti sadržaja i kvaliteti arhitektonskog objekta koji ulazi u definiranu cjelinu, Maroević ističe četiri razine, počevši od najniže, razine same zgrade, preko razine okolice (na kojoj se uglavnom promišljalo o interpolacijama) i razine grada, do najviše razine, razine krajolika.¹⁵³ Razmatrajući pak složenost pojma interpolacija te njena rubna područja, ističe da ovisno o kontekstu promatranja (proširi li se pojam interpolacija na razinu nižu od razine zgrade) adaptacije nerijetko mogu imati karakter interpolacije, neovisno o činjenici do koje je mjere arhitektura izmijenjena, tj. ostaje li ona nepromijenjena u volumenskom odnosu ili pak u odnosu na okolicu i ambijent. Kao primjer kvalitetne adaptacije koja je primjer i interpolacije (uzevši u obzir intervenciju nadogradnje te uređenja dvorišta) ističe zgradu bivšeg jezuitskog samostana na zagrebačkom Gornjem gradu adaptiranu za muzejski prostor, jedan od posljednjih projekata Igora Emilija.¹⁵⁴ Također, i nadogradnje, prigradnje i rekonstrukcije mogu značiti interpolacije, budući da takve intervencije zahtijevaju integrativnu vezanost uz postojeće dimenzije, gabarite i vrijednosti ranije faze objekta.¹⁵⁵

Veliko područje teorijskih razmišljanja otvara se postavi li se pitanje što rekonstrukcija, kao veoma širok pojam, može značiti u smislu interpolacije koja uvijek predstavlja intervenciju u javni gradski prostor, čime se javlja teorijska postavka da bi se sve intervencije u definiranom prostoru mogle svrstati pod pojam interpolacije. Nadalje, Maroević smatra da intervencije koje “bitno mijenjaju karakter identiteta nekog prostora i to njegov vizualni karakter, stvarno imaju karakter interpolacije.”¹⁵⁶ U tom smislu analizira dva primjera, rekonstrukciju stare dubrovačke vijećnice (koju negativno ocijenjuje) te rekonstrukciju cijele gradske četvrti u njezinom starom okviru, što je slučaj u riječkom Starom gradu, u koji je

---

¹⁵⁰Isto

¹⁵¹Usp. Jurić, Vukadin, 2009., 130.

¹⁵²Isti se kao zasebno poglavlje nalazi u Maroevićevoj knjizi *Sadašnjost baštine* (1986.).

¹⁵³Usp. Maroević, 1983., 27.

¹⁵⁴Usp. Maroević, 1983., 28.

¹⁵⁵Isto

¹⁵⁶Maroević, 1983., 29.

suvremena arhitektura, držeći se uglavnom odrednica povijesnih kretanja unutar toga prostora, unijela nove kvalitete našeg vremena i novu oblikovnu dimenziju, uklonivši na taj način postojeće građevno tkivo u koji intervenira, odnosno povijesnu definiranost ambijenta.¹⁵⁷ Ovdje se nameće pitanje o Emilijevoj zgradi *Građevno-projektne škole*, koja je neposredno nakon izgradnje služila kao klasičan primjer modificiranog faksimila, dok je danas, u kontekstu njezine cjelokupne okoline s nizom novogradnji, upitno može li ona još uvijek smatrati interpolacijom. Naime, ona danas, u situaciji gdje je dio stare gradske jezgre praktički interpoliran unutar novih objekata, može značiti interpolaciju isključivo na razini grada, tj. "novi rekonstruirani dio grada unutar riječkog Starog grada, a ovaj unutar Rijeke kao cjeline."¹⁵⁸ Revitalizacija tog povijesnog tkiva zahtijevala je interpolaciju, koja se s vremenom pretvorila u nešto kompleksnije zbog čega se ovdje ne može govoriti isključivo o interpolacijama, budući da bi to onda podrazumijevalo interpolaciju čitavih blokova zgrada koji, iako čuvaju originalni raster i raspored prostora, u povijesni ambijent unose dah drugog doba i stila života.

5.1. Prvijenci

Prvijenci Igora Emilija u Starom gradu u Rijeci, *Konzervatorski zavod* u Užarskoj ulici 12 (nekadašnja Via del Duomo) te *Turistička zajednica* u Užarskoj 14, projektirani su 1963., a izvedeni 1964. godine.¹⁵⁹ Te dvije interpolacije prve su u nizu onih rađenih po postavkama prvog Detaljnog plana uređenja Staroga grada iz 1957. godine, koji zahtjeva da zgrade na sjevernoj strani Užarske ulice moraju zadržati svoju nekadašnju fizionomiju, odnosno koje taj plan definira kao očuvanje ulične fasade sa suvremenim tretiranjem ostalog dijela zgrade. Dakle, zgrade u gabaritima male srednjovjekovne parcele riješene su metodom faksimila¹⁶⁰ koja u oponašanju postojećeg ambijenta nerijetko graniči s faksimilskom rekonstrukcijom pa se tako u literaturi spominje i metoda rekonstrukcije. Naime, jednostavna pročelja, kakva su se od 16. do 18. stoljeća gradila u Starom gradu, a koja gledaju prema Užarskoj ulici, strogo su rekonstruirana (sl. 7), dok su ona okrenuta prema Ulici de Renno moderno oblikovana kao

---

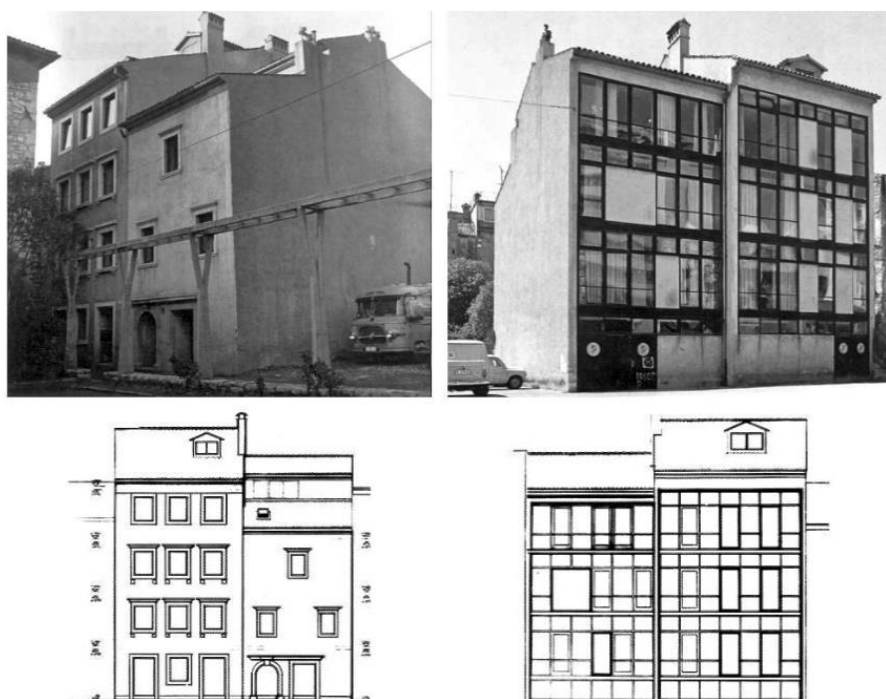
¹⁵⁷Usp. Maroević, 1983., 30.

¹⁵⁸Isto

¹⁵⁹Iste godine projektirao je i kuću za odmor u Selcima (usp. Schwalba 1999., 122.) To su bile prve realizacije koje su omogućavale ispitivanje elemenata tradicionalnog primorskog graditeljstva transponiranog u suvremeni arhitektonski izričaj.

¹⁶⁰Usp. Schwalba, 1999., 30.

negativ fasade¹⁶¹, a sličnim principima Emili se vodio i u oblikovanju unutrašnjosti (raspored prostorija okrenutih prema uličnom pročelju uvjetovan je otvorima na pročelju).¹⁶² Osim činjenice da skrivena dvorišna pročelja odražavaju moderan interijer, Emili je u ovom slučaju vjerojatno više eksperimentirao jer je Ulica de Renno bila manje prohodna, dok je u Užarskoj ulici pokušao što više sačuvati prijašnji ambijent. Sasvim rastvorena dvorišna pročelja podsjećaju na neoplasticizam De Stijla i raster Mondrianovih slika¹⁶³ budući da se unutar crnih čeličnih profila nalaze staklene plohe kombinirane s ploham punog zida (sl. 7), što će Emili ponavljati na ostalim pročeljima.¹⁶⁴

Slika 7. Igor Emili, zgrade Konzervatorskog zavoda i Turističke zajednice, 1964.

U objema zgradama po sredini je smješteno prozračno stubište koje, unatoč primjeni metala u slučaju zgrade *Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika* te primjeni opeke u slučaju zgrade *Turističke zajednice*, svojom strmošću i jednostavnošću “podsjeća na karakteristična strma i uska mediteranska stubišta Staroga grada.”¹⁶⁵ Kao što je već spomenuto, na ovim

¹⁶¹Usp. Blažić, 1969., 6.

¹⁶²Usp. Schwalba, 1999., 53.

¹⁶³Usp. Dubrović, 2000., 25.

¹⁶⁴Usp. Schwalba, 1999., 30.

¹⁶⁵Schwalba, 1999., 52.

dvjema zgradama jasno se mogu razabrati neke od temeljnih autorovih postavki koje će dosljedno primjenjivati u nizu nadolazećih projekata i realizacija. Jedna od njih je da je novo arhitektonsko djelo u određenoj mjeri uvijek podređeno u odnosu prema svom okružju i ostaje u povijesnom i prostornom kontinuitetu sredine, što bi značilo da su oblikovno dimenzionirani volumeni odnosima i mjerilom usklađeni s ambijentom, dok je druga namjena prizemnih prostora za sadržaje primjerene ambijentu pa je tako prizemlje *Zavoda* postalo zlatarnica, a prizemlje *Turističke zajednice* atelijer ikebane.¹⁶⁶ Nabrajajući značajnije objekte nastale između 1945. i 1967. godine (po Emilijevoj podjeli), Kudiš ističe da je ovo “možda jedna od najuspjelijih kombinacija stare fasade i novog sadržaja.”¹⁶⁷ Zgrada *Konzervatorskog zavoda* danas je prazan objekt u vlasništvu Ministarstva kulture, a Detaljnim planom uređenja Stari grad za nju je bila predviđena gospodarska, pretežito uslužna namjena.¹⁶⁸

Slika 8. Igor Emili, ulično pročelje zgrada *Konzervatorskog zavoda* i *Turističke zajednice* u Užarskoj ulici 12 i 14; današnje stanje

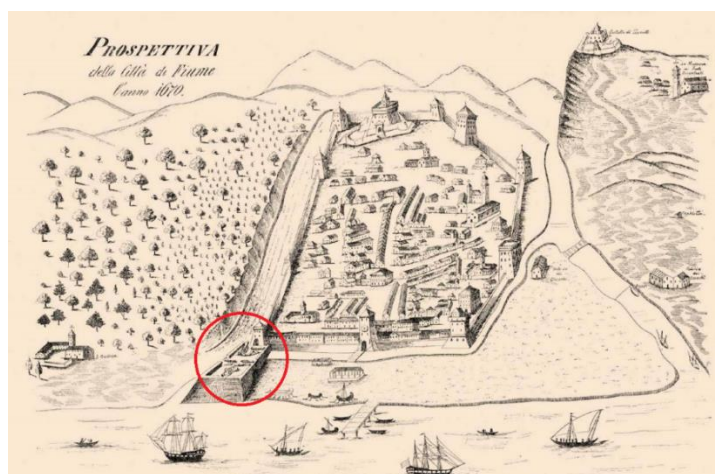
¹⁶⁶Usp. Schwalba, 1999., 52.

¹⁶⁷Kudiš, 1988., 10.

¹⁶⁸Usp. Hlača, 2013., <http://www.novolist.hr/index.php/Vijesti/Rijeka/Kratka-setnja-kroz-zarasle-rusevine-i-napustene-zgrade-rijeckog-starog-grad> (pregledano 16. srpnja 2017.)

5.2. Zgrada *Kraša*

Zgrada *Kraša* na Korzu, prvi Emilijev objekt koji se nije morao uklopiti u “izvorni, rekonstruirani ‘konzervatorski’ plašt”¹⁶⁹ projektirana je 1964., a izgrađena 1968. godine.¹⁷⁰ Nekada se na tom jugozapadnom uglu Starog grada, koji Radmila Matejčić ističe kao najbolnju točku u obrambenom sustavu grada, nalazila četverokutna ugaona kula sv. Jeronima¹⁷¹, po veličini i važnosti nekada najveća riječka kula, a kasnije je dozidan bastion trapezoidna oblika, srušen nakon carske dozvole rušenja zidina oko Starog grada te je tom mjestu podignuta zgrada Stare pošte (kasnije tzv. kuća Stefulla)¹⁷² (sl. 9 i 10). Tadašnja vlasnica ju je oporučno ostavila gradu koji ju je naposljetku 1936. godine srušio jer nije bila u ravnini s ostalim zgradama na istočnoj strani Korza, tj. bila je nekoliko metara isturena u Korzo.¹⁷³ Tri godine kasnije raspisan je arhitektonski natječaj u svrhu stvaranja jedinstvenog bloka gdje bi bila smještena gradska administracija s upravom¹⁷⁴, što, međutim, nije ostvareno te je taj prostor ostao prazan sve do izgradnje današnje slastičarnice i prodavaonice *Kraš*.

Slika 9. Prikaz Rijeke iz 1670. godine na kojem se vidi ugaona kula i Velika utvrda na jugozapadnom uglu bedema, na čijem se mjestu danas nalazi zgrada *Kraša*

¹⁶⁹Dubrović, 2000., 25.

¹⁷⁰Usp. Emili, 1969., 50.

¹⁷¹Prilikom iskopavanja kanala uz današnju zgradu *Kraša* otkriveni su „temelji ugaone kule rađeni u kasnoantičkoj tradiciji.“ (Matejčić, 1989., 131.).

¹⁷²Vanda Ekl navodi da je kula (Velika utvrda) nastala krajem XVI. stoljeća, a bastion u XVII. stoljeću (usp. Ekl, 1994., 155.), dok Radmila Matejčić ističe da se od 1593. godine bastion spominje kao Velika utvrda. Ugaona kula srušena je 1806. godine, a mišljenja dviju autorica razlikuju se i po pitanju godina rušenja bastiona; Matejčić navodi 1770., a Ekl 1775. godinu (usp. Ekl, 1994., 157.). Također, prema Matejčić zgrada pošte podignuta je 1770. godine, što se ne poklapa s tezom da je nastala nakon dozvole rušenja zidina iz 1780. godine. (usp. Matejčić, 1989., 120.).

¹⁷³Usp. Emili, 1969., 50.

¹⁷⁴Isto

Projektiranjem ove zgrade, zadatka iz prvog plana Starog grada iz 1957. godine, uspješno je riješen veoma osjetljiv te urbanistički bitan problem završetka ugla na Korzu, budući da je predstavljala “vizualni spoj dviju vrijednih povijesnih klasicističkih zgrada - nekadašnje Hrvatske čitaonice i riječkog municipija.”¹⁷⁵ Naime, zgrada *Kraša* na Korzu nalazi se uz zgradu Narodne čitaonice iz 1848. godine autora Antonia Deseppija (nekad Casino patriotico, danas Radio Rijeka), ali vizualno povezuje i zgradu nekadašnjeg Municipija (sl. 11), čije zapadno krilo od bočne fasade novog objekta odvaja ulica Marina Držića. Budući da je 1833. godine općina preselila iz Palaca Komuna na današnjem Koblerovu trgu u augustinski samostan na današnjem Trgu riječke rezolucije, riječki je gradonačelnik Ivan Ciotta 1873. godine unajmio arhitekta Filiberta Bazariga da što prije riješi problem sjedišta municipalne uprave, što je i ostvareno već iduće godine u duhu klasicizma.¹⁷⁶

Slika 10. Zgrada Stare pošte, 1908. godine

Iako “najbližija duhu moderniteta”¹⁷⁷, Schwalba navodi da je zgrada *Kraša* interpolacija riješena metodom prilagođavanja¹⁷⁸, kojom, kako ističe Maroević, “arhitekt već negira ideju faksimila, što znači da ima razloga drukčije valorizirati sredinu u koju ulazi i njezine mogućnosti, kao i onu arhitekturu koju bi trebalo faksimilirati.”¹⁷⁹ Dakle, veoma je disciplinirana, s namjerom da se što manje ističe u ambijentu te da ne nadjača zgradu

¹⁷⁵Schwalba, 1999., 54.

¹⁷⁶Usp. Matejčić, 1989., 215.

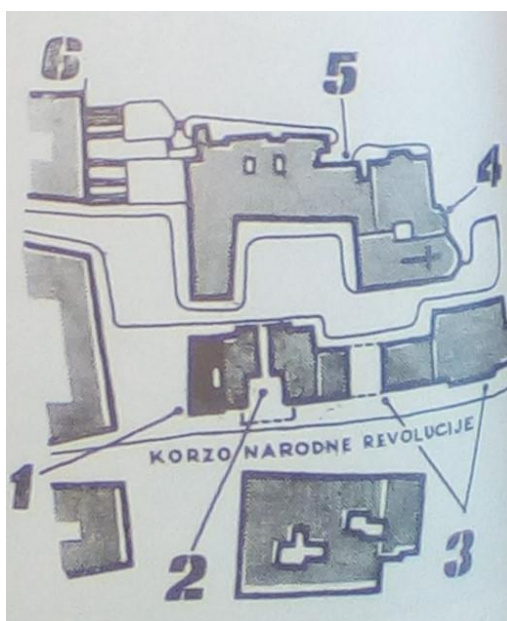
¹⁷⁷Dubrović, 2000., 25.

¹⁷⁸Usp. Schwalba, 1999., 30.

¹⁷⁹Maroević, 1986., 211.

nekadašnjeg Municipija (bočna fasada zgrade *Kraš* nije se smjela nametnuti zapadnom krilu municipija) i zgradu Narodne čitaonice, u čemu neki zamjeraju pretjerano oponašanje tipa gradske zgrade iz XIX. stoljeća kojemu nedostaje suvremenog i osobnog udjela.¹⁸⁰ Radi poštovanja gabarita te formalnog jezika prijašnjih objekata, riječ je o uskoj suvremenoj građevini koja se potpuno prilagodila ambijentu, napose ritmom i masom prozora s rebrastim zaslonima koji odaju prizvuk grilja prisutnih na većini zgrada u gradu. Također, interpolacija se uklopila u okružje i brojem katova. Naime, visina potkrovnog vijenca Narodne čitaonice omogućila je izgradnju prizemlja, polukata te tri kata (koji su zamišljeni kao uredske prostorije), evocirajući stare zgrade na Korzu¹⁸¹, a takvo se mjerilo pojavilo i na zgradi istočno od čitaonice.

Slika 11. Tlocrt zgrade *Kraš* i okolnih objekata: 1. Zgrada *Kraš*, 2. Nekadašnja Narodna čitaonica, 3. Objekti Skupštine općine, 4. Crkva sv. Jeronima sa samostanom, 5. Zgrada Municipija, 6. Dio hotela Bonavia

Dosljedno zahtjevima za neutralnošću prema okolini, projekt je predviđao da stupovi, vijenci, parapeti i ostali dijelovi fasada budu od golog betona, ali je na inzistiranje Konzervatorskog zavoda odlučeno da radi usklađivanja s bojom Narodne čitaonice zgrada dobije sličnu oker boju pa su puni dijelovi pročelja obloženi trajnijim materijalom,

¹⁸⁰Usp. Kečkemet, 1976., 23.

¹⁸¹Usp. Schwalba, 1999., 54.

žutosmeđim kamenim pločama piljenog i štokanog bihacita.¹⁸² Međutim, nakon što je ovršena zgrada *Kraša*, došlo je do izmjena te je fasada Narodne čitaonice dobila sivu boju. Na taj se način stvorila određena disproporcija u odnosu na zgradu *Kraša* koja se nametnula zgradi čitaonice. Emili je izrazio neslaganje s ovakvom odlukom te je pokušao intervenirati, ali su odgovorni u Konzervatorskom zavodu odbacili njegove zahtjeve, tvrdeći da su istraživanja dokazala da je upravo to bila izvorna boja fasade.¹⁸³

Prizemlje i polukat i ovoga puta otvoreni su za javni sadržaj: u prizemlju je smještena bombonijera, a polukat je bio predviđen za kavanu, što nije odmah realizirano, već se tamo smjestilo skladište. Neposredno nakon izgradnje objekta, Emili ističe da je konstrukcija izvedena na način da još uvijek postoji prilika za to¹⁸⁴, a njegova nadanja da će jednog dana objekt dobiti svoju konačnu svrhu, ostvarila su se nekoliko desetljeća kasnije, tako da danas taj prostor polukata ipak zauzima kavana. Na zahtjev investitora, Emilijevo originalno arhitektonsko ostvarenje izmijenjeno je 1984. godine novim rasporedom unutrašnjih izloga te novim ulaznim vratima u prodavaonicu.¹⁸⁵ Raznovrsne kritike i komentare o ovoj Emilijevoj interpolaciji nadvisuje onaj jedne prodavačice s ribarnice: „Kako da je vavek tu bila.”¹⁸⁶

Slika 12. Igor Emili, zgrada *Kraša*, 1968.; današnje stanje

¹⁸²Usp. Emili, 1969., 52.

¹⁸³Usp. Emili, 1969., 53.

¹⁸⁴Usp. Emili, 1969., 52.

¹⁸⁵Usp. Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci (dalje: MK-UZKB-KORI), 1984., 4.

¹⁸⁶Rogić-Nehajev, 1986., 13.

5.3. Zgrada Građevno-projektnog zavoda

Godine 1968. Emili je projektirao zgradu vlastitog i najvećeg riječkog arhitektonskog biroa, *Građevno-projektnog zavoda* (popularno zvanim *Gepeza*)¹⁸⁷, jednu od najpoznatijih intervencija u riječkoj povijesnoj jezgri, za koju je nagrađen nagradom Viktor Kovačić kao najbolje arhitektonsko ostvarenje Jugoslavije dvije godine kasnije.¹⁸⁸ Tijekom iste te 1970. godine, zgrada je podignuta u blizini katedrale sv. Vida, u ulici Đure Šporera br. 8 (nekadašnjoj Kali sv. Modesta), na kosini gdje su se prije nalazile dvije manje kuće¹⁸⁹ u prilično lošem stanju, kao i uostalom većina ostalih zgrada u riječkom Starom gradu tih godina, upotpunivši na taj način jedan osjetljivi i izloženi ugao.¹⁹⁰ Biro, dakle, predstavlja još jedan primjer odnosa prema zatečenom prostoru, i ovoga puta prema definiranom gradskom tkivu, koji potvrđuje Emilijevo viđenje obnove i oživljavanja Staroga grada kao sintezu staroga i novoga ujedinjavanjem konzervatorskih, funkcionalnih i estetskih načela.

Slika 13. Romul Venucci, *Calle S. Modesto*, 1951., linorez

¹⁸⁷ Građevno-projektni zavod u Rijeci osnovan je 1947. godine, a izgradnjom ove interpolacije dobio je vlastiti poslovni objekt. (usp. <http://gpz.hr/o-nama/>, pregledano 17. srpnja 2017.).

¹⁸⁸ Usp. Schwalba, 1999., 56.

¹⁸⁹ Naime, Schwalba u svojoj monografiji piše da su se na tom prostoru prvotno nalazile dvije kuće (kao i Čorak te Venturini), dok u ranijem članku iz 1978. godine navodi da je riječ o trima malim objektima, a takvom se mišljenju kasnije priklanja i Ivo Maroević. Radmila Matejčić navodi da su dvije kuće renesansnih stilskih karakteristika ukomponirane u novogradnju GPZ-a: “jedna s centralno postavljenim portunom a druga je imala asimetrično postavljen portal” (usp. Matejčić, 1989., 122.), na taj način isključujući iz analize novi objekt u obliku bijelog kubusa.

¹⁹⁰ Jedno od svjedočanstava o izgledu spomenutih kuća je i linorez *Calle S. Modesto* (1951.) Romula Venuccija, jednog od najznačajnijih riječkih umjetnika prošloga stoljeća (sl. 13).

Budući da nisu postojali podaci o pročelju manje kuće, ono je riješeno, kako navodi sam Emili, neutralnom, bijelom plohom “antiarhitekture”¹⁹¹ bez otvora (osim lođe u prizemlju), koja nosi “prizvuk mediteranskog osjećaja za zaklon unutar kompaktnih zidnih blokova”¹⁹², a ostale su sačuvane samo dimenzije i oblik (sl. 14). Uslijed valorizacije krnjeg objekta po detaljnim snimcima, kod veće građevine odlučeno je da se sačuva dio prizemlja (arhitektonski vrijedni detalji, prozori i portali)¹⁹³ te su u njoj prilikom rušenja pronađeni ostaci svodova, dok su ispod prizemlja, u suterenu, otkrivene tri manje prostorije natkrivene plitkim svodom, kasnije prezentirane u dvorani za sastanke.¹⁹⁴ Navedeni prostori nisu međusobno povezani, a za njih Radmila Matejčić tvrdi da su žitnice iz XVI. stoljeća¹⁹⁵, što ovu kuću čini posebno značajnom za povijest gospodarstva Rijeke. Pročelje zgrade je rekonstruirano, a sama rekonstrukcija slike grada, kako je već više puta napomenuto, Emiliju je bila od iznimne važnosti, što, između ostalog, potvrđuju i brojni sačuvani crteži. Na tom su pročelju na gornjim katovima sačuvane dimenzije i ritam starih prozora, ali su im dodani metalno-zlatni okviri¹⁹⁶, a uzidana je i ploča koja se nalazila na kući prekoputa s natpisom: “Sačuvaj nas Gospode od zlobnog jezika.”¹⁹⁷ Iznad visine potkrovnog vijenca podignuta su još dva uvučena kata koja povećavaju prostor u zgradi i koja su na taj način zaklonjena od pogleda s ulice, a pročelje je vizualno olakšano oblikovanjem vodoravnim drvenim i aluminijskim lamelama, karakterističnim emilijevskim detaljem.¹⁹⁸ Emilijeva inspiracija za svakodnevni rad bile su i njegove fotografije pa su tako motivi iz riječkog Starog grada bili “glavna konceptualna i oblikovna energija za projektiranje ove i nekih drugih kuća (utjecaj se najbolje očituje na fotografiji *Svijetli trenutak* iz 1955. godine)”¹⁹⁹ (sl. 15).

¹⁹¹Usp. Schwalba, 1978., 6.

¹⁹²Ekl, 1994., 181.

¹⁹³Asimetrično postavljen portal te prozor u prizemlju najvjerojatnije su nastali poslije 1750. godine, kada je nakon katastrofalnog potresa u Rijeci uslijedila barokizacija velikog broja građanskih kuća. (usp. Matejčić, 1989., 122.).

¹⁹⁴Usp. Schwalba, 1999., 56.

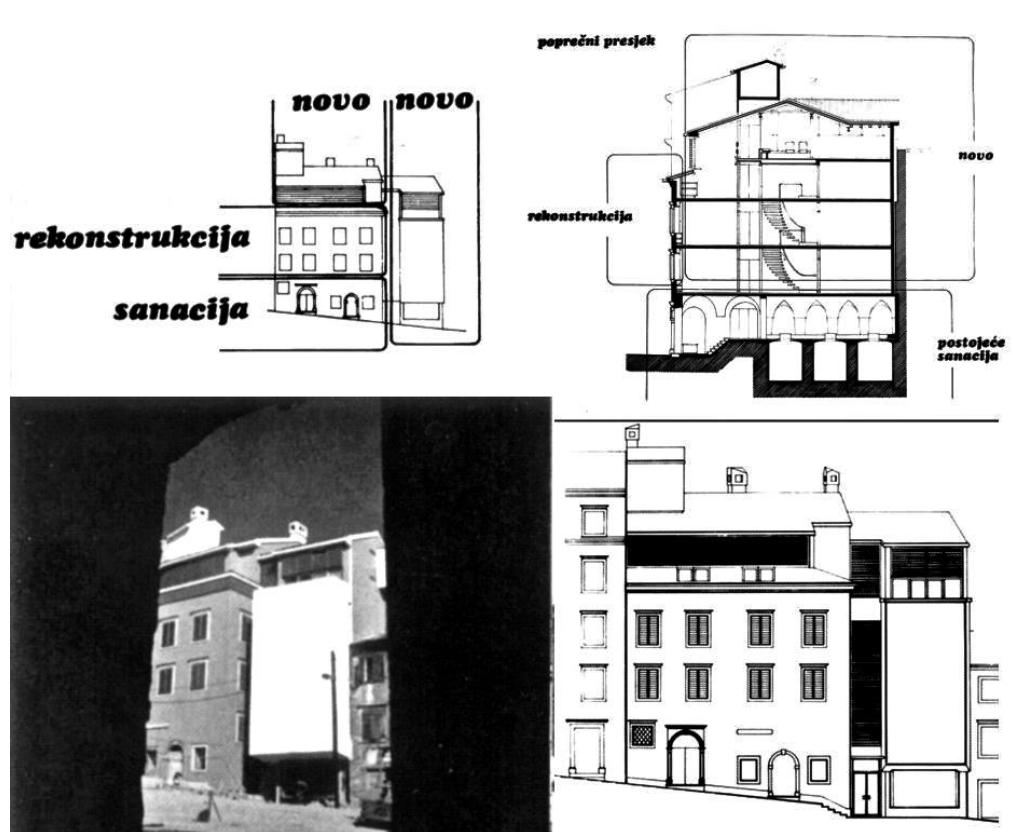
¹⁹⁵Usp. Matejčić, 1989., 122.

¹⁹⁶Usp. Čorak, 1973., 46.

¹⁹⁷Usp. Matejčić, 1989., 122.

¹⁹⁸Usp. Turato, 2012., <http://www.idisturato.com/2012/10/07/igor-emili-i-njegov-svijetli-trenutak-gpz-rijeka/> (pregledano 25. srpnja 2017.)

¹⁹⁹Isto

Slika 14. Igor Emili, pročelje zgrade GPZ-a i njen poprečni presjek s prikazom primijenjenih metoda, 1970.

Slika 15. Igor Emili, *Svijetli trenutak*, 1955.

Emilijevo spretno sučeljavanje različitih epoha te smjelo stapanje tradicionalnih ambijentalnih vrijednosti s modernim arhitektonskim rječnikom, koje je rezultiralo kreativnim činom obnove Starog grada, kako u eksterijeru, tako i u interijeru, prepoznali su i mnogi povjesničari umjetnosti koji su u svojim istraživanjima uglavnom davali pozitivne kritike o ovom ostvarenju koje postiže ravnotežu između prilagođavanja u postojeću situaciju i autorske samosvojnosti. "Zgrada GPZ-a prvi put je izlagana 1976. godine na kritičkoj retrospektivi 11. zagrebačkog salona *Novo u starom* autora Ive Maroevića, zatim na 17. zagrebačkom salonu 1982. godine *Arhitektura 70-ih godina u Hrvatskoj* istog autora, a kao jedino Emilijevo djelo i na izložbi *Arhitektura u Hrvatskoj 1945.–1985.* autora Nevena Šegvića, 1986. godine"²⁰⁰, ističe Schwalba. Objavljen je veći broj radova koji se bavi *Gepezom*, a među autorima ističe se Ivo Maroević. Govoreći o poslovnim zgradama sedamdesetih godina u Hrvatskoj te njihovim sadržajima koji su omogućili kreativnost, razlikuje tri pravca na početku razdoblja s prijelazom u kojem se "nastavlja oblikovanje arhitekture šezdesetih godina"²⁰¹, a zgradu GPZ-a svrstava u treći pravac, pravac ekspresije. Razmatrajući pak metode interpolacija, navodi ju kao primjer metode faksimila, ali je smatra graničnim slučajem.²⁰² Iako je ova metoda zapravo graniči s metodama rekonstrukcije, u ovom slučaju je prije riječ o približavanju najdelikatnijoj metodi interpolacija, metodi kontrasta.²⁰³ Naime, kao što je već napomenuto, Maroević, za razliku od Schwalbe, govori o trima starijim objektima na čije je mjesto interpolirana zgrada GPZ-a te ističe da je metoda faksimila primijenjena utoliko što su zadržana ulična pročelja dvaju starijih objekata te što je novi objekt usklađen proporcijama i gabaritima s potpuno srušenim prijašnjim objektom, kao i s okolnim zgradama, dok je granični slučaj ako se uzimu u obzir dva nova kata koji kao vodoravni pojas sa suncobranim lamelama i uvučenim frontama povezuju pročelja triju objekata, odnosno dva faksimilirana pročelja te pročelje novog objekta.²⁰⁴ U već spomenutom članku *O nekim novim pogledima na interpolacije* isti autor iznosi činjenicu da od osamdesetih godina više nije moguće *Gepeze* smatrati interpolacijom, budući da okružena nizom novogradnji tako da se izgubio prvobitni efekt interpolirane arhitekture unutar starog ambijenta, što ju eventualno čini interpolacijom na razini grada, o čemu je ranije već bilo

---

²⁰⁰Schwalba, 1999., 57.

²⁰¹Maroević, 1981., 52.

²⁰²Usp. Maroević, 1986., 211.

²⁰³Usp. Schwalba, 1999., 58.

²⁰⁴Godine 1977. do zgrade GPZ-a podignuta je zgrada stanice Narodne milicije (Šporerova ulica 10) arhitekta inž. Tomislava Pilepića, po uzoru na dvije starije koje su kasnije spojene u jednu (usp. Schwalba, 1978., 68.). Riječ je o kući Gašpara Knezića koja je veoma značajna za povijest arhitekture Rijeke budući da je datirana natpisom na arhitravu. Reminiscencijama na prijašnja zdanja, sjeverna strana Šporerove ulice čuva "svjedočanstva o starogradskoj arhitekturi iz razdoblja od 16. do 18. stoljeća." (Matejčić, 1989., 119.).

riječi²⁰⁵ (sl. 16 i 17). Duško Kečkemet smatra je uspješijim ostvarenjem od prethodno projektirane zgrade *Kraša*²⁰⁶, dok Boro Pavlović u njoj vidi uspješno prožimanje starog s novim, budući da su ostvarena iduća tri načela: "poštena gradnja, poštivanje starog i vrijednog i davanje svakom detalju onoliko pažnje koliko je to zavrijedilo."²⁰⁷

Slika 16. Igor Emili, pročelje zgrade GPZ-a
neposredno nakon izgradnje

Slika 17. Igor Emili, pročelje GPZ-a danas

Unutrašnjost postojećeg ruševnog objekta bilo je teže rekonstruirati, kako zbog lošeg stanja objekta, tako i zbog tragova višekratnih pregradnji²⁰⁸, ali u ovom slučaju pokušaji rekonstrukcije su i bespotrebni, budući da ne bi odgovarali novoj namjeni. Stoga je prostor u unutrašnjosti u najvećem dijelu tretiran potpuno slobodno, dok su sačuvane tek arkade i novootvoreni bunari s ostacima rimskog zida, integrirani u sintezu novonastale cjeline. Interijer zgrade *Građevno-projektne* zavoda po mnogima je bio jedan od najljepših i najsuvremenijih na našim prostorima, a ovakvom mišljenju priklonila se i Željka Čorak, ističući da je Emili u unutrašnjosti oblikovao jedinstveni prostor, "koji teče i prelijeva se u horizontalnom i vertikalnom smislu, s izvanrednim stupnjevanjem i povezivanjem nivoa"²⁰⁹, ne narušavajući pritom sklad prijašnjeg objekta i okoline. Vođen istom idejom, Emili je spretnim rezanjem krovišta riješio i četvrti kat (polugaleriju), povećavajući na taj način volumen prostora. Darko Venturini smatra da se interijer "kuće-broda" s centralnim

²⁰⁵Usp. Maroević, 1983., 30.

²⁰⁶Usp. Kečkemet, 1976., 23.

²⁰⁷Pavlović, 1972., 9.

²⁰⁸Usp. Venturini, 1972., 7.

²⁰⁹Čorak, 1973., 46.

prozračnim stubištem koje spaja katove do otvorena krovništva mogao prirodno ostvariti samo u primorskom ozračju²¹⁰ (sl 18). Jedinstvenost toga prostora karakterizira čitav niz domišljatih detalja u neprekidnoj ritmizaciji tvrdog i mekog, svijetlog i tamnog, glatkog i grubog, kao što su tamno drvo s jarkim bojama dijelova metalne konstrukcije, svijetao parket, mjedeni rukohvati oko stubišta, podna keramika te bliješteće staklene plohe pregrada, dok intimu naglašavaju prostori za odmor uz dva kamina, Emilijevi omiljeni motivi²¹¹, te duboko uvučene lođe primorskih terasa i zatvoreno mediteransko dvorište s pergolama u prizemlju.²¹² Unatoč visokom stupnju tehničke dorečenosti, unutrašnjost *Gepeze* čini jedinstveni spoj ugodnog radnog prostora te izrazito tople kućne atmosfere. Podovi na katovima koji nisu u istoj razini uvjetovali su izradu niskog pokućstva, također prema Emilijevim projektima (koje istovremeno artikulira prostor te služi kao dio namještaja). Analizirajući primjenu "totaldizajna" u unutrašnjosti biroa, Čorak je ustvrdila kako "Emilijev odnos prema graditeljskoj baštini nije pasivan nego stvaralački i svrhovit"²¹³ te da je u slučaju zgrade *GPZ-a* izričito suvremenim oblikovanjem, funkcijama i materijalom dosljedno sačuvan karakter riječkog Starog grada, a ne samo pojedinačnog objekta. Prema prijedlozima za rekonstrukciju Staroga grada, prizemlja novih zgrada uređena su za lokale, na prvom katu uređene su prostorije administracije i sjedišta biroa, dok se na gornjim katovima radni prostori, odijeljeni staklenim pregradama, granaju na tri strane oko centralnog zajedničkog prostora.

Slika 18. Igor Emili, stubište u interijeru zgrade *GPZ-a*, 1970.

²¹⁰Usp. Venturini, 1972., 8.

²¹¹Usp. Turato, 2012., 171.

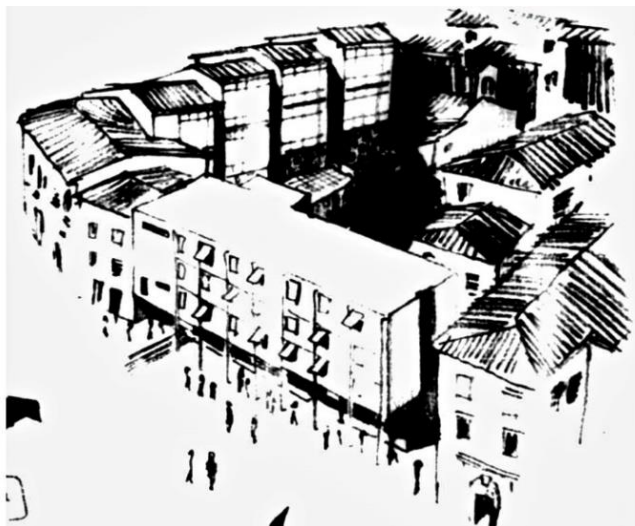
²¹²Isto

²¹³Čorak, 1973., 46.

5.4. Otokar Keršovani – Jadroagent

Objekt je prvotno projektiran za izdavačko poduzeće Otokar Keršovani i Školski centar za obrazovanje lučkih radnika u GPZ-u od 1968. do 1970. godine²¹⁴ (sl. 19). Riječ je o nizu zgrada jednog bloka u Starom gradu, počevši od zgrade na sjevernom dijelu Koblerova trga, preko dviju zgrada u Ulici Petra Zoranića, do četiri kuće u Ulici Marka Marulića (nekadašnja Kontrada sv. Sebastijana). Međutim, Emilijev projekt naposljetku nije izveden, pojavio se novi investitor, a projekt je preuzeo ing. arh. Vladimir Grubešić, koji je, u dogovoru s Emilijem, preprojektirao dijelove zgrada. Naime, zgrada *Jadroagenta*, frontalno postavljena prema gradskom tornju, gradila u razdoblju od 1977. do 1984. godine.²¹⁵ U prvoj fazi podignuta je zgrada *Jadroagenta* na Koblerovu trgu, čiji su idejni projektanti Igor Emili i Vladimir Grubešić, koji je autor i njezina dijela uz rimska vrata nastalog u drugoj fazi izgradnje. Izgradnjom zgrade *Jadroagenta*, „integriranom u prostoru s nametljivom, ali izrazitom arhitektonskom osjetljivošću”²¹⁶, u cijelosti je rekonponiran Koblerov trg. Objekt se nalazi usred antičkog principija, a u njegovim je temeljima zabetonirana rimska žitnica.²¹⁷ Prilikom gradnje su rimska vrata neprimjereno proširena kako bi kamioni mogli prolaziti na gradilište, dok je većina ostataka tarsatičkog principija uništena.²¹⁸

Slika 19. Igor Emili, projekt uređenja dijela bloka u Starim gradu, 1968.–1970.

²¹⁴Usp. Schwalba, 1999., 64.

²¹⁵Usp. Rukavina, 1996., 26

²¹⁶Premerl, 2003., 14.

²¹⁷Danas zgrada *Jadroagenta* u jednom svome dijelu ima neprimjeren sadržaj - narodnjački klub.

²¹⁸Usp. Körbler, 2015., <http://www.nacional.hr/arhitekt-nenad-fabijanac-za-nacional-u-arhitekturi-nema-napretka-jer-nam-sudbinu-kroje-politicki-podobni/> (pregledano 14. lipnja 2017.)

Po Emilijevu prvotnom projektu rekonstruiran je niz pročelja starih zgrada u Zoranićevoj i Marulićevoj ulici (gdje je riješena samo istočna strana ulice²¹⁹) na kojima je primijenjena metoda faksimila.²²⁰ Povišeni uvučeni katovi nad potkrovnim vijencima, svojevrsne dogradnje iznad originalnog krova, ponovno odaju prizvuk nekadašnjih dogradnji mediteranskih objekata u Starome gradu, a otvori na pročelju uokvireni su tradicionalnim kamenim okvirima (sl. 21). Za dijelove zgrade na Koblerovu trgu te na početku Zoranićeve ulice predlaže metodu prilagođavanja te suvremeno oblikovanje dvorišnih pročelja, polazeći sa stajališta identifikacije s prostorom. Emilijevim prvotnim projektom pročelje okrenuto prema Koblerovu trgu riješeno je punim zidom, što je kasnije izmijenjeno novim Grubešićevim projektom. Osim navedenih pročelja u dvjema ulicama, u realizaciji je ostvaren raspored masa te prizemlje s prolazima u unutrašnjost bloka po Emilijevu projektu.²²¹ On je dakle obuhvatio dvije kategorije arhitektonskih sadržaja u Starome gradu iznesenih u okviru osnovnih postavki Urbanističkog projekta za revitalizaciju povijesne jezgre Rijeke, s time da je pristup obnovi crkve Sv. Sebastijana iz XIII. stoljeća na vrhu Marulićeve ulice uključio i prvu kategoriju sadržaja, spomenik kulture očuvan u cjelini.²²²

Slika 20. Niz pročelja u Marulićevoj ulici, 1954.

²¹⁹Usp. Matejčić, 1989., 97.

²²⁰Usp. Schwalba, 1999., 64.

²²¹Isto

²²²Usp. Schwalba, 1978., 66.

Slika 21. Igor Emili, niz pročelja u Marulićevoj ulici, 1968.–1970.; današnje stanje

5.5. Zgrada *Brodomaterijala II* (slastičarnica i kavana *Dva lava*)

Budući da su prilikom rušenja zgrada na Korzu temelji za nove objekte kopani znatno dublje nego za izgradnju onih s kraja XVIII. i iz prve polovice XIX. stoljeća, pronađeni su temelji bedema rimske *Tarsatice*, što dokazuje da su srednjovjekovni gradski bedemi koji su pratili liniju gradskog rimskog utvrđenja podignuti po potezu antičkih.²²³ Tu činjenicu potvrđuje izrazito dobro sačuvan nalaz temelja rimskih gradskih zidina u tadašnjoj Ulici Na Rovu (via Fosso)²²⁴ otkriven 1970. godine prilikom iskapanja temelja za novu zgradu *Brodomaterijala* (današnja Ul. Ante Starčevića 8) na mjestu kuće bivšeg pavlinskog Gostinjca (kućni broj 10) i kuće Verneda (kućni broj 8)²²⁵, koje su zbog svoje dotrajalnosti srušene do temelja, a na njihovom je mjestu podignuto novo zdanje. Zgradu *Brodomaterijala II* projektirao je Igor Emili od 1968. do 1972. godine dok je radio u GPZ-u, a podignuta je 1972. godine uz stariju poslovnu zgradu poduzeća *Brodomaterijal* Andrije Čičin-Šaina iz 1956. godine (danas zgrada

²²³Usp. Matejčić, 1989., 17.

²²⁴Usp. Matejčić, 1989., 177.

²²⁵Usp. Matejčić, 1989., 21.

Zagrebačke banke), još jednu interpolaciju u staro gradsko tkivo koja dimenzijama poštuje zahtjeve ambijenta (sl. 22). Pročelja obiju zgrada nalaze se u ravnini nekadašnjih gradskih zidina na Korzu, dok im sjeverna pročelja ulaze u prostor Trga Sveta tri kralja u Starom gradu te su četiri kata stare i nove zgrade predodređena za uredske prostorije, a prizemlja za lokale i prodajne prostore.

Slika 22. Igor Emili, ulično pročelje zgrade *Brodomaterijala II*, 1972.

Ambijent na perimetru Staroga grada razlikuje se od onoga u unutrašnjosti pa je i zgrada *Brodomaterijala II* ponešto drugačije oblikovana u odnosu na Emilijeve interpolacije u Starome gradu. Naime, zgrada je interpolirana u ulicu s kućama iz XIX. i početka XX. stoljeća, čija su pročelja raščlanjena arhitektonskom plastikom, dubokim prozorima i balkonima.²²⁶ Tako je i ulično pročelje Brodomaterijalove poslovne zgrade bogato plastički raščlanjeno vodoravno postavljenim kamenim okvirima prozora, odnosno prozorskim klupčicama i natprozornicima, čime se posebno uklopilo u ambijent ulice. Vertikalno je podijeljeno na dva dijela na način da je jedan dio plohe malo istaknut kako bi se vizualno sačuvali gabariti i odnosi dvaju ranijih objekata. Na gornjem desnom dijelu, na četvrtoj etaži, nalazi se mediteranska lođa, kao još jedna naznaka postojanja srušenih kuća na tome mjestu. Važan element interpolacije, mjesto spoja sa susjednom zgradom na južnom uličnom pročelju, ovdje je riješeno na neuobičajen način. Riječ je o vertikalnom pojasu kružnih rupa

---

²²⁶Usp. Schwalba, 1999., 31.

perforiranih u kamenim pločama pročelja koji je zapravo u funkciji granice i sprečavanja usporedbe dviju fasada²²⁷ (sl. 22). Cijelo pročelje je od bijelog kamena, a na zgradi su korišteni i metalni eloksirani vanjski nosači za zastore na fasadi, kakvi su upotrijebljeni i na ranijoj zgradi *Brodomaterijala I* autora Čičin-Šaina.²²⁸ Dok je južno pročelje gotovo zatvoreno, a prozorski otvori dodatno zaštićeni žaluzinama, sjeverno pročelje koje gleda prema unutrašnjosti Staroga grada riješeno je staklenim prizmama umetnutim u omeđena polja kako bi uredske prostorije imale što više svjetla. Unutar rastera tih ploha ritam prozora ponavlja ritam okolne starije arhitekture. Sa strane sjevernog pročelja, do zgrade *Brodomaterijala I*, Emili je po prvi put postavio prozračnu polukulu sa stubištem, “suvremeno koncipiran element koji nije stran graditeljstvu Staroga grada”²²⁹ (sl. 23).

Slika 23. Igor Emili, sjeverno pročelje zgrade *Brodomaterijala II* s polukulom za stubište, 1972.

---

²²⁷Usp. Schwalba, 1999., 68.

²²⁸Usp. Schwalba, 1978., 68.

²²⁹Schwalba, 1999., 70.

Za razliku od gornjeg dijela uličnog pročelja koji ima ravno zidno platno, prizemlje i polukat koje većim dijelom zauzimaju kavana i trgovina izrazito su plastički oblikovani istaknutim izlozima. U prizemlju je smješten ulaz u ugostiteljski obrt *Dva lava*. Njega čini stari portal iznad kojeg je Emili postavio pavlinski amblem s nekadašnjeg pavlinskog hospicija, smještenim ovdje do ukinuća reda 1788. godine. Radmila Matejčić navodi da “na veoma uspjelom pročelju zgrade *Brodomaterijala* stoji taj povijesni simbol kao vrijednost koja dalje živi uz pozitivnu suvremenu preobrazbu grada.”²³⁰ Projekt za kavanu i slastičarnicu dovršen je 1974. godine, a danas od njega nažalost gotovo ništa nije ostalo sačuvano. U podu prizemlja kavane ostavljen je otvor u svrhu prezentacije ostataka obrambenih zidina.²³¹ Prizemlje i polukat bili su spojeni prozračnim stubištem, a taj su spoj posebno naglašavale vertikalno postavljene rasvjetne cijevi s kuglama koje su tekle kroz dva otvora između dva kata. Karakteristični visoki nasloni na klupama u sivom krznu odvajali su prostore u niše. Između njih bili su smješteni stolovi mramornih bijelih ploča koji su imali “noge” od cijevi zlatne bronce, a ista boja korištena je i za ogradu stuba, kao i za aplike s pavlinskim lavovima na bijelim zidovima.²³² Međutim, ubrzo je sav projektirani namještaj izbačen i zamijenjen novim, a otvor poda je prekriven podnim daskama, čime je negirano postojanje starih riječkih obrambenih zidina.

5.6. Zgrada robne kuće *Varteks*

Zgrada je projektirana između 1971. i 1974. godine u GPZ-u i kasnije u Ateljeu a-051, a izgrađena 1976. godine²³³, iste godine kada je Emili otišao u mirovinu te započeo djelovati kao samostalni arhitekt te kada je nagrađen hrvatskom godišnjom nagradom za arhitekturu Vladimir Nazor za robnu kuću *Varteks*²³⁴ u Starom gradu koja je otvorena 1. ožujka 1977. godine²³⁵ na adresi Trg Ivana Koblera bb. Ovaj objekt ukupne površine 2.905,45 m² prodaje se od kolovoza 2016. godine.²³⁶ Robne kuće interpolirane u stara gradska tkiva nerijetko

²³⁰Matejčić, 1989., 179.

²³¹Usp. Schwalba, 1978., 68.

²³²Bronca je jedna od karakterističnih kovina u Emilijevoj oblikovnoj praksi. Smatrajući je podatnim materijalom koji, prema riječima Rogića – Nehajeva, djeluje “kako da je tu od vavek”, Emili ju primijenjuje u nizu interijera, uključujući i zgrade bivše *Jugobanke* te *Privredne banke*. (usp. Rogić-Nehajev, 1986., 23).

²³³Usp. Schwalba, 1999., 72.

²³⁴Usp. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=407> (pregledano 17.6.2017.)

²³⁵Usp. Bajzek, 1978., 206.

²³⁶Usp. <http://www.fiuman.hr/robna-kuca-varteks-trazi-novog-vlasnika/> (pregledano 20.7.2017.)

narušavaju njihova mjerila i structure. Maroević ističe primjer robne kuće *Rijeka* (1974.) N. Kučana, V. Kučan i B. Babića koja je po njemu previše agresivna u odnosu na Korzo²³⁷, što nije slučaj s robnom kućom *Varteks*, koja ilustrira Emilijevo shvaćanje odnosa staroga i novoga. Kao izraz novog sadržaja, robne kuće su se počele javljati već u drugoj polovici XIX. stoljeća trebale su biti smještene na prostorima gdje se ljudi najviše kreću i okupljaju. Slijedeći tu logiku, i ovaj objekt je smješten u neposrednoj blizini gradskog toranja, tj. nekadašnjih gradskih vrata prema obali, na istočnom dijelu Koblerova trga. Na taj su način revitalizirani tokovi oko bloka, a tijelo zgrade organski se uklopilo u prostorno tkivo.²³⁸ Arhitekt Vladimir Grubešić je 1983. godine sagradio poslovni objekt *Delta* koji se svojim fasadnim krilom nadovezao na robnu kuću *Varteks* te tim činom zatvara krug zgrada oko, tada jedine cjelovito obnovljene urbanističke čestice povijesnog ishodišta Rijeke.

Slika 24. Koblerov trg 1954. godine (na mjestu prvih triju zgrada zdesna danas se nalazi robna kuća *Varteks*)

²³⁷Usp. Maroević, 1981., 53.

²³⁸Nasuprot robne kuće *Varteks* na Koblerovu trgu nalazi se još jedna robna kuća Ade Felice-Rošić. Naime, podignuta 1972. godine, robna kuća *Korzo* primjer je zgrade koja se svojom težnjom za monumentalnošću nametnula intimnosti trga i njegovu prostornom mjerilu te je, ne poštujući plan, presjekla komunikaciju Koblerova trga s Trgom Riječke rezolucije, čime je prekinuta funkcionalna cirkulacija u tom iznimno važnom dijelu grada.

U Novom listu je u srpnju 1977. godine objavljen članak pod nazivom *Za koga gradimo? Razgovor s dobitnikom nagrade "Vladimir Nazor" inž. arh. Igorom Emilijem* u kojem je Emili ustvrdio da je ovaj prvi njegov veći zahvat u Stari grad "tipični primjer očuvanja dijela kuće i njegovog organskog povezivanja s korpusom čitavog objekta."²³⁹ Schwalba konstatira da „robna kuća *Varteks* znači daljnje razvijanje vlastita arhitektonska rječnika”²⁴⁰, a Ekl da je Emili pošao od „maksimalne valorizacije (ali ne i faksimilizacije) naslijeđenih sadržaja objekta”²⁴¹, odnosno korespondencije volumena s prostorom u koji je integriran. Tako je od triju starijih kuća koje su se nalazile na tom mjestu²⁴², zgrada sačuvala njihovu liniju protezanja, dimenzije, visinu, kao i jednostavna kasnobarokna pročelja prema trgu koja su rekonstruirana i spojena prizemnim potezom (sl. 24 i sl. 25), dok su ostala pročelja novo projektirana te čine „odraz arhitekture sedamdesetih godina prošlog stoljeća.”²⁴³ Naime, evokacija starijih trokatnih građevina na stražnjem pročelju očituje se jedino u raščlanjenosti mase zgrade na manje volumene s trima istaknutim bijelim prozorskim okvirima na jednoj strani te trima vertikalnim izlozima na drugoj strani zgrade, što je oblikovano suvremenim materijalima, staklom i eloksiranim aluminijem, koji je prvi puta korišten upravo na ovoj zgradi²⁴⁴ (sl. 26). Portal stare građevine uklopljen je u suvremeno koncipirano pročelje prema uličici Šišmiša.²⁴⁵

Slika 25. Igor Emili, ulično pročelje zgrade robne kuće *Varteks*, 1976.

²³⁹Zinaić, 1977., 9.

²⁴⁰Schwalba, 1999., 31.

²⁴¹Ekl, 1994., 180.

²⁴²Jedna od triju kuća koje su obuhvaćene projektom je i rodna kuća Ivana Giovannija Koblera, odvjetnika i istraživača riječke povijesti, prema kojem trg nosi ime.(usp. Bajzek, 1978., 206.)

²⁴³Usp. Bajzek, 1978., 206.

²⁴⁴Usp. Schwalba, 1999., 31.

²⁴⁵Usp. Schwalba, 1978., 68.

Slika 26. Igor Emili, stražnje pročelje zgrade robne kuće Varteks, 1976.

Prizemlja su obnovljena (osim srednjeg “objekta”, koji je i ranije bio mijenjan²⁴⁶, gdje se nalazi širok ulaz u robnu kuću, s nadstrešnicom koja trokutasto izlazi u prostor), a prema postavkama o revitalizaciji Staroga grada u kojima se zahtjeva da su prizemlja maksimalno aktivan dio zgrade, ona su predodređena za lokal i dva dućana, ali su njihova pročelja danas znatno izmijenjena. Prizemlje koje gleda na unutarnji blok također je usmjereno prolaznicima te ispunjeno izlozima. Kako na pročelju koje gleda prema Koblerovu trgu, tako i na onom stražnjem, iznad trećeg kata podignut je još jedan, uvučen i zaklonjen pokrovnim vijencima. U slučaju zgrade robne kuće *Varteks* uočljivo je da je Emilijev odnos usmjeren više “prema kvaliteti gradskog eksterijera nego prema vrijednostima unutrašnjosti zgrada”²⁴⁷, koja je ovdje također riješena na suvremen način u staklu i metalu te se doima jedinstvenim prostorom, ponajviše zbog vertikalnog izloga u staklu i centralno postavljenog prozračnog stubišta.²⁴⁸ Otvoreno stubište, oblikovano dodatnim međupodestima kao prostorno-izložbenim elementima, prolazi kroz četiri etaže otvorene u atrijski prostor, odnosno katne galerije. Maroević ističe da je riječ o hibridnom odnosu, koji je prema zgradi suvremeno estetičan, a prema gradu povijesno estetičan²⁴⁹, a Schwalba tu hibridnost objašnjava kao spoj povijesnog

²⁴⁶Usp. Zinaić, 1977., 9.

²⁴⁷Maroević, 1981., 53.

²⁴⁸Usp. Schwalba, 1999., 72.

²⁴⁹Usp. Maroević, 1981., 53.

nasljeđa i suvremene arhitekture, kako na jednoj zgradi, tako i u kontekstu ambijenta, te kao rezultat ostvarenja mediteranske primorske, srednjoeuropske urbane te moderne arhitekture (koja poštuje zahtjev za kontinuitetom i uvažava postojeći ambijent).²⁵⁰ Prilikom preuređenja unutrašnjosti 2007. godine postojeće je stubište preoblikovano, promijenjena je rasvjeta, učinjen je redizajn podova, stropova i zidova, a prodajni su prostori prošireni ukidanjem dijela spremišta.²⁵¹

5.7. Zgrada Jugobanke

Zgradu bivše *Jugobanke*, kasnije *Riadria banke*, a današnje *Privredne banke*, Igor Emili projektirao je od 1973. do 1976. godine u Ateljeu a-051. Svečano je otvorena 28. 12. 1978. godine²⁵², a njeno dovršenje nesumnjivo predstavlja jednu od prijelomnih faza programa revitalizacije izvorne urbane riječke jezgre. Građena je, naime, u dvije faze; početkom 1974. godine uređeno je 600 četvornih metara podrumskog prostora, a od lipnja 1976. godine građevinsko poduzeće *Jadran* nastavilo je gradnju gornjih etaža da bi na kraju poslovni prostor obuhvaćao 5100 četvornih metara.²⁵³ Dakle, riječ je o interpolaciji velikih dimenzija koja se proteže kroz čitav jedan blok starogradske tkiva koji zauzimaju Šporerova ulica, Trg Smokvica i Ulica De Renno (za koji je Emili 1974. godine izradio studiju mogućnosti rekonstrukcije²⁵⁴), a uključivši zgradu *Regionalnog zavoda za zaštitu kulture* te zgradu *Turističkog biroa* u Užarskoj ulici, izgradnjom *Jugobanke* taj je blok zatvoren.²⁵⁵ Budući da je prostor na kojem je izgrađena “tražio mnogo manje čednosti i suživljavanja polivalentnih sadržaja”²⁵⁶, nova filijala predstavlja jedno od rijetkih Emilijevih ostvarenja u zaštićenoj gradskoj jezgri u kojem je arhitekt potpuno slobodno oblikovao i interijer i eksterijer, u čemu jedni vide pojavu bujnog postmodernizma, a drugi ga smatraju tek najavom istog.²⁵⁷ Za razliku od prijašnjih projekata u kojima je Emilijeva misao vodilja bila zahtjev za poštivanjem

---

²⁵⁰Usp. Schwalba, 1999., 36.

²⁵¹Usp. <http://www.gin.hr/hr/projekti/komercijalne-poslovne-zgrade/robna-kuca-varteks-u-rijeci,23.html> (pregledano 22. srpnja 2017.)

²⁵²Usp. Bajzek, 1982., 189.

²⁵³Usp. Morić, 1978., 15.

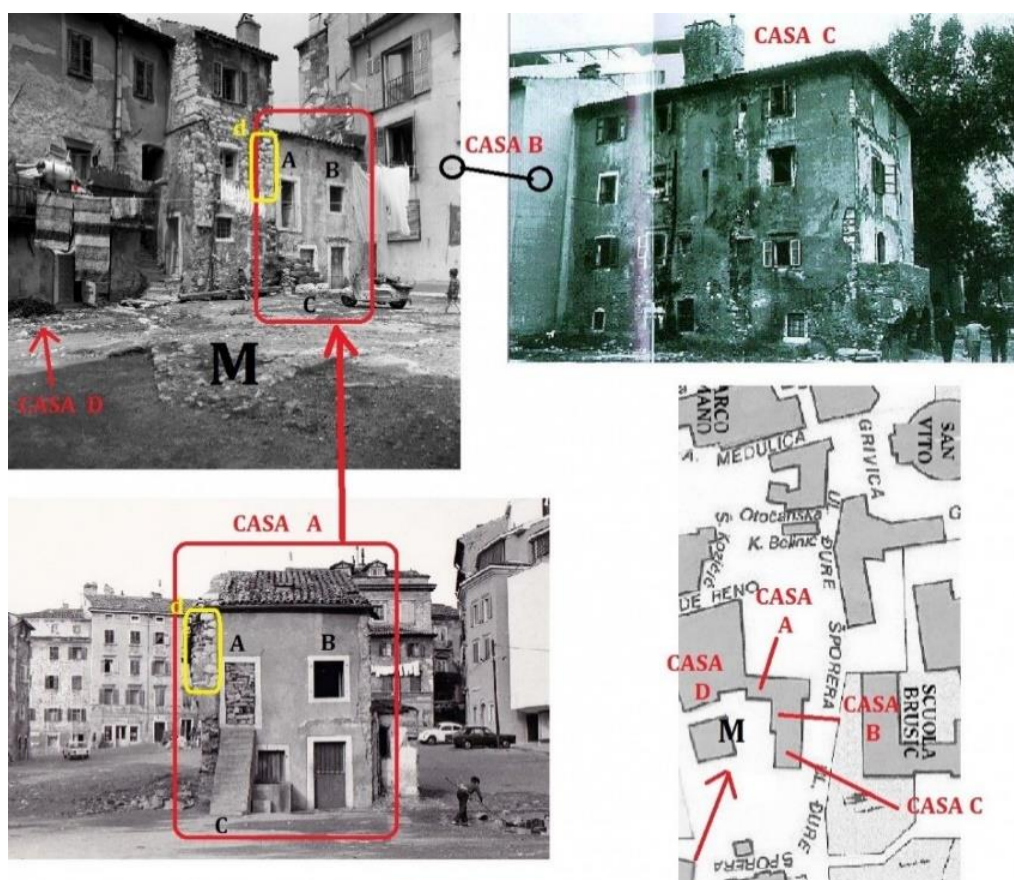
²⁵⁴Usp. Schwalba, 1999., 78.

²⁵⁵Za njegovo potpuno kompletiranje bilo je potrebno srušiti postojeće objekte u Užarskoj ulici 18 i 24. (usp. Tončinić, 1974., 4.).

²⁵⁶Ekl, 1994., 181.

²⁵⁷Maroević je mišljenja da „ideološki – postmoderna nije daleko.” (usp. Maroević, 1981., 53.).

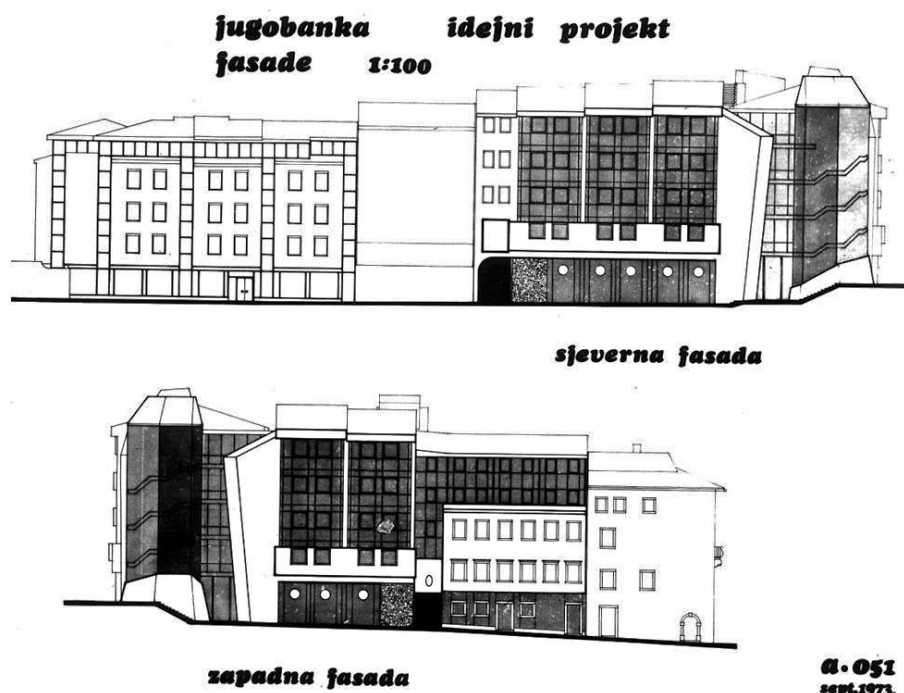
gabarita, proporcija, oblika i materijala primjerenih povijesnom gradskom tkivu, ovim projektom svojom je kreativnošću izazvao čuđenje i nevjericu kako kod arhitekta, tako i kod građana, pa su tako mnogi raspravljali o neobičnom Emilijevu manirizmu.²⁵⁸ Stoga ne čudi činjenica da je Emili ostao zapamćen ponajviše zahvaljujući upravo ovoj četverokatnici složena tlocrta koja “smjelim i vizionarskim konceptom budi neposredne asocijacije na glasovitu prašku kuću *Ginger* i Fred Franka O. Gehrya i Vlade Milunića (1995.).”²⁵⁹

Slika 27. Objekti na čijem je mjestu podignuta zgrada Jugobanke 1978. godine

²⁵⁸Usp. Dubrović, 2000., 26.

²⁵⁹Galović, 2003., <http://www.matica.hr/vijenac/253/Kako%20je%20oti%C5%A1la%20hrvatska%20moderna/> (pregledano 12. lipnja 2017.)

Slika 28. Igor Emili, idejni projekt sjevernog i zapadnog pročelja zgrade *Jugobanke*, 1973.–1976.

Budući da je zgrada podignuta na uglu bloka, dobila je dva krila pod kutom koji je naglašen poligonalnim staklenim tornjem stubišta za službenike, gotovo u potpunosti odvojenim od pročelja, ističući na taj način glavni ulaz u banku (sl. 29). Skulpturalno oblikovani toranj, važan element nekadašnjeg urbanog krajolika Staroga grada, evocira arhitekturu Giacoma Zammattija, talijanskog arhitekta koji je puna dva desetljeća djelovao u Rijeci (1883.–1903.).²⁶⁰ Emili je već na zgradi *Brodmaterijala II* postavio stubište, ali ono u tom slučaju čini sastavni dio stražnjeg pročelja. Iako se zgrada *Jugobanke* “po razvedenosti tlocrta podređuje izvornim prohodnim tokovima na tome prostoru, a u pročelnoj igri izvornim obilježjima starogradske arhitekture”²⁶¹, ona se odlikuje posve slobodnom konstrukcijom, što isključuje ikakve naznake rekonstrukcije, smatra Vanda Ekl, nadodajući da je ova zgrada primjer da tradiciju ne valja shvatiti kao statičnost.²⁶² Najcjelovitije dotad prezentirajući svoju globalnu ideju, Emili u građevinskom korpusu ove zgrade nanovo zastupa osnovna načela iz urbanističkog koncepta iz 1967. godine, s time da je najizraženije

²⁶⁰Spomenuti arhitekt je nakon studiranja u Beču prenio obilježja visokog historicizma u Rijeku, a ističe se urbanim rješenjima ulica te oblikovanjem uglovnica, često s polukupolama i kupolama (palača Ploech na Žabici (1888.), nekadašnja osnovna škola za djevojčice, današnja Talijanska gimnazija na Dolcu (1887.). (usp. Matejčić, 1989., 272.).

²⁶¹Ekl, 1994., 181.

²⁶²Isto

ono o razvijanju posve suvremenog prostornog organizma oslobođenog konotacija povijesnosti i regionalizma te je u tom smislu riječ o dotad najradikalnijem zahvatu u kompleksu Starog grada.²⁶³

Slika 29. Igor Emili, stakleni toranj stubišta na uglu zgrade *Jugobanke*, 1978.

Zbog precizno definirane mase i jake plastike pročelja gubi se veličina objekta, čije plohe uličnog pročelja u gornjem dijelu ne prelaze širinu prostorije s dvama otvorima, što asocira na niz manjih uskih kuća koje su tu nekada stajale. Ovog puta Emili pokazuje ponešto drugačiji odnos u primjeni metode faksimila. Naime, iako se radi o pročelju ambijentalne vrijednosti, morao je “poremetiti ritam reduciranja masa na manje volumene”²⁶⁴ kako bi ukomponirao faksimil starog dvokatnog pročelja koje je raščlanjeno s po šest prozora na svakom katu. Pročelje faksimila rješava nizom uspravnih istaknutih i uvučenih prizmi te

---

²⁶³Usp. Zinaić, 1979., 8.

²⁶⁴Schwalba, 1999., 81.

obrnutom konstruktivnom logikom, postavljajući tradicionalne kamene prozorske okvire (erte) prijašnjih otvora u ostakljene plohe sa zatamnjenim staklima na mjesto gdje su se nekada nalazili (sl. 30) što predstavlja “kreativan doprinos staroga novome, bez obzira na to što će cjelokupna struktura zgrade biti u novom, suvremenom materijalu.”²⁶⁵ Erte su funkcionalno bespotrebne, a Emili ih tretira kao spolije, čime staro u novom objektu djeluje ozbiljnije i izražajnije. Na taj je način, ujedinjujući novu arhitekturu i namjenu sa starim, iako modificiranim duhom, oblikovano prizemlje obnovljene stare fasade, budući da su podaci o njemu bili izgubljeni, a i godinama je mijenjalo izgled. Mijenjajući tradicionalnu hijerarhiju materijala, stvara se nadrealni oblikovni izraz koji prelazi u manirizam.²⁶⁶ Uz uglačane bijele kamene ploče i staklo, na pročelju je korišten i (eloksirani) aluminij boje zlatne bronce, osim dijela pročelja u Ulici De Renno gdje je zaglađenom žbukom ukomponirano pročelje stare zgrade na dva kata. Kako u eksterijeru, tako u i interijeru, Emili negira “funkcionalističku unimorfnost”, istovremeno ne implicirajući element skupoće pa je tako i u unutrašnjosti postavljen inače jeftin materijal sintetičkog tepiha²⁶⁷.

Slika 30. Igor Emili, dio zapadnog pročelja zgrade *Jugobanke*, 1978.

---

²⁶⁵Maroević, 1986., 243.

²⁶⁶Usp. Maroević, 1981., 53.

²⁶⁷Usp. Zinaić, 1979., 8.

Prizemlja rastvorena staklenim plohama i dvama prolazima u dvorište povezuju interijer s prostorom unutar bloka i Staroga grada. Na jednom dijelu pročelja javlja se zid s mesinganom oblogom, djelo akademskog kipara Belizara Bahorića (1920.–2002.) (sl. 31). Reljef, koji se na pročelju proteže jednom stranom pasaža do dijela prizemlja dvorišta, u početku je bio poliran, gotovo zlatne boje, a s vremenom je počeo dobivati patinu i prolaznici su godinama ostavljali poruke na njemu. Banka je bezuspješno pokušavala zaustaviti propadanje brišući, lašteći i polirajući pročelje svakih desetak godina.²⁶⁸ Originalni mesingirani zid, moderan reljef u metalu na dvjema plohamu u prizemlju koje gleda na ulicu, uočljiv je i ulaskom u banku i šalter – salu, a staklo na pročelju najočitiiji je pokazatelj razlike između mesinganog zida u unutrašnjosti i onoga na vanjskom pročelju. Nakon navođenja arhitektonskih kvaliteta zgrade *Jugobanke*, Zinaić izdvaja konstataciju o nesporazumima: “Ponajprije, radi se o predimenzioniranom i u realizaciji nedovoljno tehnički i plastički nijansiranom modulu metalnog reljefa koji se iz prizemlja pročelja zgrade provlači u enterijer ne odnoseći se pritom u pravoj mjeri spram ostalog arhitektonskog konteksta.”²⁶⁹ Schwalba ističe da je riječ o neuspjelom pokušaju jer se metalni reljef “trebao doimati poput teške pozlaćene bronce, a isporučen je plehnat.”²⁷⁰ Emili je na južnim dvorišnim pročeljima, razvedenim horizontalnim lamelama, odnosno “griljama” izvedenim od aluminijskih rešetki, zamislio “balkone” za zelenilo (viseće vrtove²⁷¹), što je povezano s činjenicom da je Stari grad nekad bio ispunjen zelenilom koje je predstavljalo sastavni element ovog ambijenta (sl. 32). Na dvorišnim pročeljima postavljeni su i prazni prozorski otvori zamišljeni za postavljenje skulptura ptica, kao reminiscencija na činjenicu da su obitavale na tom prostoru.²⁷² Navedeno još jednom potvrđuje Emilijevu ideju o uključivanju raznih oblikovnih elemenata u fizionomiju Staroga grada s ciljem naslućivanja uloge tradicije u formiranju te arhitekture-skulpture, kako ju naziva Maroević.²⁷³ Isti autor, pišući o arhitekturi sedamdesetih godina u Hrvatskoj, Emilija svrstava pod srednju generaciju arhitekata rođenih između 1925. i 1940. godine koju predstavlja niz najznačajnijih imena hrvatske arhitekture, pritom ističući njegov “gotovo ekspresionistički pristup arhitekturi”²⁷⁴; već spomenuti pravac ekspresije u zgradi *GPZ-a* te pravac novog ekspresionizma evidentan na zgradi *Jugobanke* koji se očituje

²⁶⁸Usp. Turato, 2013., <http://www.idisturato.com/2013/01/27/emilijeva-mesingana-koza/>, (pregledano 20. lipnja 2017.)

²⁶⁹Zinaić, 1979., 8.

²⁷⁰Schwalba 1999., 34.

²⁷¹Usp. Đekić, 2000., <http://www.matica.hr/vijenac/159/Kavana%20je%20va%C5%BEija%20od%20komiteta/> (pregledano 23. lipnja 2017.)

²⁷²Usp. Schwalba, 1999., 40.

²⁷³Usp. Maroević, 1981., 53.

²⁷⁴Maroević, 1981., 46.

u skulpturalnosti određenih prostornih elemenata (npr. zaobljenim uglovima, oblicima i završecima), postavljanju Belizarićeva reljefa u prizemlju, izdvojenom dominantnom stubištu, kao i u igri raznih materijala.²⁷⁵

Slika 31. Igor Emili i Belizar Bahorić, prizemlje zgrade *Jugobanke* s reljefom u metalu, 1978.

Slika 32. Igor Emili, dvorišno pročelje zgrade *Jugobanke*, 1978.

---

²⁷⁵Usp. Maroević, 1981., 53.

Zgrada bivše *Jugobanke*, skulptorski oblikovana izvana, ali i iznutra, predstavlja još jedan primjer Emiljeva totalnog dizajna. Posebno valja istaknuti dvoranu sa šalterima smještenu na uglu koja se proteže na dva kata, a spojena je dinamičnim unutrašnjim spiralnim stubama na sredini šalterske dvorane, na način da dominira prostorom te određuje oblikovanje podnih i stropnih površina. Ona predstavlja osovinu unutrašnjeg prostora, kao što toranj u eksterijeru predstavlja osovinu čitavog kompleksa zgrade *Jugobanke* i “arhitektonski akcent tog dijela ambijenta”²⁷⁶, odnosno arhitekture u krugu trgova koji se njome otvaraju na sjeveru i jugu. Za razliku od gotovo svih dotada izvedenih interijera u kojima prevladavaju tople boje, u unutrašnjosti zgrade *Jugobanke* Emili se odlučio za dominantnu ljubičastu boju, nijansu modre boje na zidovima te zlatnu bronzu spomenutog reljefa Belizara Bahorića i rasvjetnih tijela na bijelim, skulptorsko oblikovanim stropovima. Interijer je projektiran na način da stvara osjećaj opuštenosti i udobnosti tako što je najveći dio prostora s velikim brojem udobnih sjedala presvučenih tekstilom predviđenim za klijente. Ugođaj ugođe ubrzo je uništen postavljanjem konopaca radi ogradnje prostora te staklene pregrade na pultu, čime se dehumanizirao odnos između bankovnih činovnika i klijenata banke.

5.8. Zgrada *Privredne banke*

Idejni projekt izrađen je 1976. godine u Ateljeu a-051, razrada projekta završena je 1977. godine u *GPZ-u*, a izvedena je 1979. godine.²⁷⁷ Svojim ugaonim položajem zatvara još jedan blok u Starom gradu koji se jednim krakom proteže u Užarsku ulicu (gdje je omeđena zgradom *Turističke zajednice*), a drugim u Šporerovu ulicu (gdje se nalazi uz zgradu *Jugobanke*). Takav položaj na vrhu trokutasta bloka uvjetuje “tri ulična pročelja koja je određuju kao trokatnicu.”²⁷⁸ Donji dio s uvučenim prizemljem, namijenjen poslovno-uslužnim sadržajima, nenaglašen je u odnosu na fasadu tri gornja kata, koja je izbočena prema van i kao prilijepljena na osnovicu zgrade, a svojom konkavnošću valorizira trg oko tornja nekadašnje katedrale.²⁷⁹ Naime, na ostakljenom rasteru pročelja postavljeni su asocijativni oblici, istaknute kamene ploče s karakterističnim oblikom i ritmom prozora, tako da i u ovom slučaju pročelje predstavlja svojevrstu modernu reinterpretaciju starogradske tradicionalne

---

²⁷⁶Schwalba, 1999., 83.

²⁷⁷Usp. Schwalba, 1999., 86.

²⁷⁸Isto

²⁷⁹Usp. Schwalba, 1999., 88.

arhitekture²⁸⁰ (sl. 33). Emili je ostao dosljedan skulpturalnom oblikovanju volumena, ali, kako ističe Schwalba, ono ovdje “izražava ozbiljnost, čak i strogost.”²⁸¹

Slika 33. Zgrada *Privredne banke* prije i poslije Emilijeve intervencije (1979. godine)

Uspoređujući interijer zgrade *Privredne banke* s Emilijevim ranijim ostvarenjima, evidentna je suzdržanost, kako u oblikovanju, tako i u odabiru boja, ali on i ovog puta odaje dojam topline i udobnosti.²⁸² Dvokatnu dvoranu sa šalterima ponovno spaja prozračno stubište, prostor za posjetitelje ispunjen je tapetiranim klupama i tabureima, čije su noge sačinjene od cijevi zlatne bronce, kao i one od stola, a isti materijal korišten je i na ogradama i rukohvatima. Osim zlatne bronce, u unutrašnjosti prevladava smeđa (reljefni strop od smeđeg drva koji se proteže i na strop pasaža) te bijela (dijelovi stropa i poda). Dijelove uvučenog prizemlja od velikih staklenih ploha (šalter-salu, ugostiteljski lokal te dva dućana) povezuje pasaž, svojevrsna asocijacija na prolaze koji su nekada ispunjavali ovaj prostor. Obloge na

²⁸⁰Usp. Rukavina, 1996., 25.

²⁸¹Schwalba, 1999., 87.

²⁸²Usp. Schwalba, 1999., 87.

zidu pasaža kroz prizemlje, odnosno ploče od lijevanog mutnog stakla (sl. 34), izradio je Raul Goldoni (1919.–1983.), akademski kipar i sveučilišni profesor Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, koji je iste takve staklene ploče (njih 12000) primijenio i na jugoistočnom uglu Gradeca, na zgradi nekadašnjeg jezuitskog samostana²⁸³, Emilijevu posljednjem ostvarenju, što potvrđuje činjenicu o Emilijevu nastojanju u integraciji raznih umjetnika u opremanju njegovih interijera i eksterijera. Goldoni je za *Privrednu banku* u Rijeci napravio slikanu tapiseriju *Prostor u prostoru* te dvije kompozicije *Stakleni zid – zid za sebe* iz 1980. godine.²⁸⁴ Schwalba navodi da pokušaj oblaganja pasaža pločama od lijevonoga sivog stakla nije uspio zbog loše izvedbe (kao ni raniji Belizarićev reljef u prizemlju zgrade *Jugobanke*) budući da “staklene ploče nisu dale učinak u koji su izvođači uvjerovali projektanta.”²⁸⁵ Izgradnjom ove interpolacije riješen je prvi blok između *Jugobanke*, *Privredne banke*, *GPZ-a* te zgrada u Užarskoj ulici, *Konzervatorskog zavoda* i *Turističke zajednice*.

Slika 34. Igor Emili i Raul Goldoni, prizemlje zgrade *Privredne banke*; detalj pasaža s pločama od lijevanog stakla, 1979.

²⁸³Usp. Schwalba, 2012., 168.

²⁸⁴Usp. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4> (pregledano 23. lipnja 2017.)

²⁸⁵Schwalba, 1999., 34.

5.9. Aneks zgrade Jugobanke

Jugobanka je kao investitor izradila projektni program te idejni projekt za aneks zgrade bivše *Jugobanke* koji je 1978. godine urbanističko-arhitektonski definiran idejnim projektom Igora Emilija te razrađen 1985. godine u GPZ-u u suradnji s ing. arh. Tomislavom Pilepićem i ing. arh. Majom Bratulić.²⁸⁶ Usprkos određenim postavljenim zahtjevima, pokušalo se postići optimalno rješenje uzimajući u obzir glavni faktor – čovjeka, kojem je objekt namijenjen.²⁸⁷ Dogradnja poslovne zgrade vezana je uz postojeći objekt zapadnim kutom (u Ulici De Renno) te se proteže Užarskom ulicom (do objekta na broju 14, odnosno Emilijeve zgrade *Turističke zajednice*), u potezu od tri stare trokatnice.²⁸⁸ Njihova su kasnobarokna pročelja sukladno urbanističko-arhitektonskim postavkama sanacije Staroga grada obnovljena u svim svojim komponentama (elementima, smjeru, visini i dužini), dok je u unutrašnjosti evociranje prijašnjih objekata iskazano razlikom u razini podova. Prizemlje je namijenjeno za šest odvojenih lokala, tri kata za uredske prostorije, a jedan dodani, uvučeni na samom vrhu, za ugostiteljski prostor namijenjen službenicima banke te za dvoranu za sastanke.²⁸⁹ Taj četvrti kat uklapa se u volumene susjednih objekata, tj. “cijelog kompleksa u užem odnosno Starog grada u širem smislu”²⁹⁰, kao i gabariti prema unutrašnjem dvorištu, koje je Užarskom ulicom vezano pješačkim prolazom. Za osnovnu boju unutrašnjosti novog krila zgrade Emili je ponovno odabrao ljubičastu. Dvorišno pročelje dinamično oblikovanog volumena koji u svojoj temeljnoj organizaciji s pojedinim elementima korespondira s prostorom u koji je ušao, Emili je riješio na posebno zanimljiv način, čime se najviše približio postmoderni.²⁹¹ Naime, dvorišna pročelja dviju starijih zgrada ujednačenih uličnih pročelja nastala su nizom nadogradnji i prigradnji, na što je Emili asociirao kombinacijom raznih materijala, oblikovnih rješenja i detalja poput kontrafora, luka te konzolno istaknutog dijela zgrade (sl. 36 i 37). Ulaz u dogradnju zapravo je ulaz za dopremu hrane u društvene prostorije na zadnjem katu, a glavni ulaz je i dalje u poligonalnom tornju.²⁹² Izgradnjom aneksa *Jugobanke* zaokružen je blok *Jugobanka – Privredna banka*.

²⁸⁶Usp. Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci (dalje: MK-UZKB-KORI), 1986., 2.

²⁸⁷Usp. MK-UZKB-KORI, 1986., 4.

²⁸⁸Dva veća objekta srušena su 1975. godine.

²⁸⁹Usp. MK-UZKB-KORI, 1986., 3.

²⁹⁰MK-UZKB-KORI, 1986., 1.

²⁹¹Usp. Schwalba, 1999., 90.

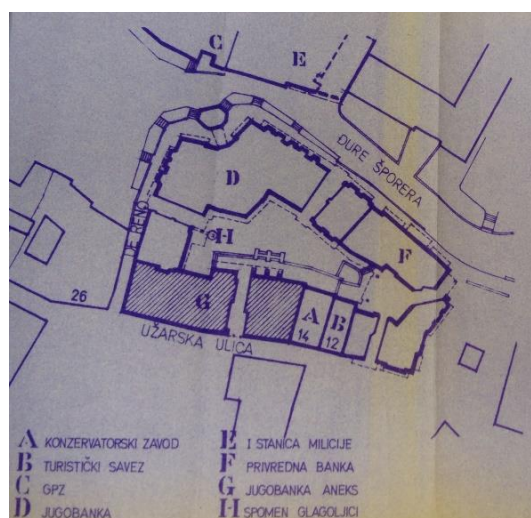
²⁹²Usp. MK-UZKB-KORI, 1986., 5.

Slika 35. Igor Emili, dvorišno pročelje zgrade *Jugobanke*, 1985.

Slika 36. Igor Emili, aneks zgrade *Jugobanke*, 1985.

Slika 37. Igor Emili, tlocrt bloka u Starom gradu, 1985.

5.10. Interpolacija na Mljekarskom trgu

Početkom 1986. godine Emili je s dipl. ing. arh. Tamarom Kudiš dovršio studiju poslovnog bloka između Mljekarskog i Vlačićeva trga.²⁹³ Schwalba u svojoj monografiji iznosi samo ovaj podatak, isključujući detaljniju analizu zgrade. Komplexom na Trgu Mljekarice bavi se Marina Vicelja-Matijašić u članku pod nazivom *Odnos starog i novog – sklad, vlast ili kompromis*, smatrajući ga primjerom uspješne interpolacije u riječkome Starom gradu²⁹⁴ koja se nepravilnim i razvedenim tlocrtom uklopila u starogradsko tkivo²⁹⁵, ne prekidajući liniju ulice Sokol kula budući da ih povezuje pasaž, svojevrsan spoj natkrivenog trga i kolnog prolaza.²⁹⁶ Iako gabariti zgrade koja artikulira trg ne slijede gabarite zgrada koje su nekada ispunjavale taj prostor, na njih asocira niz arhitektonskih elemenata i dekoracija, poput kontrastno obrađenih kamenih ploča (sačinjenih od brušenog, glatkog, špicanog i štokanog kamena) na armiranobetonskoj konstrukciji, nedovršenih portala koji predstavljaju pokušaj rekonstrukcije ranijih otvora na zgradi ili pak “postavljanje kamena odbojnika na mjesto ruba/kuta starijeg.”²⁹⁷ Na sjeverna pročelja, rekonstruiranim po dokumentima iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika, postavljeni su četverokutni prozori s jednostavnim kamenim okvirima, dok su bočna pročelja, malo ukošena kako bi naglasila glavno, sjeverno pročelje, pružala mogućnost veće kreativne slobodne pa su ona rastvorena prozorima različitih dimenzija i oblika, dok je na svim fasadama ostvaren mediteranski način postavljanja otvora koji se smanjuju u gornjim etažama.²⁹⁸ Vicelja-Matijašić napominje kako je posebna pažnja posvećena krovovima i kako bi svaka intervencija u starogradskom tkivu trebala voditi računa o poštivanju i usklađivanju njihovih dimenzija, oblika i materijala s postojećim. Krovovi u Starome gradu uglavnom su bile “blago ukošene crijepne površine”²⁹⁹ ili ravni završeci manjih dimenzija pa su se, sukladno tome, Kudiš i Emili odlučili za jednostavne krovne terase koje se ne nameću ambijentu. Emili je pozvao Belizara Bahorića da surađuje s njim i na ovom projektu, tako da je na Mljekarskom trgu (početkom 1990-ih) u čast grobničkim mljekaricama postavljena skulptura pogrbljene “mlikarice” koja nosi košaru i petrolejsku lampu u ruci, nastala 1989. godine prema liku stvarne osobe.³⁰⁰ Vicelja-Matijašić smatra da Bahorićeva

---

²⁹³Usp. Schwalba, 1999:201

²⁹⁴Usp. Vicelja-Matijašić, 1991., 203.

²⁹⁵Usp. Rukavina, 1996., 29.

²⁹⁶Vicelja-Matijašić osvjetljenje toga prolaza s rasvjetnim tijelima na stropu smatra neprikladnim budući da se ne uklapa u cjelokupni ambijent (usp. Matijašić-Vicelja, 1991., 205.).

²⁹⁷Vicelja-Matijašić, 1991., 204.

²⁹⁸Usp. Vicelja-Matijašić, 1991., 204.

²⁹⁹Vicelja-Matijašić, 1991., 204.

³⁰⁰Usp. <http://www.matica.hr/vijenac/175/sto-meni-znaci-rijeka-17170/> (pregledano 24. kolovoza 2017.)

skulptura “nizom formalnih prostornih grešaka ne predstavlja sretan spoj novog prostornog značenja i izvornog simbola Trga.”³⁰¹

Slika 38. Igor Emili i Tamara Kudiš, *interpolacija na Mljekarskom trgu*, 1986.

---

³⁰¹Vicelja-Matijašić, 1991., 205.

6. ZAKLJUČAK

Igor Emili, jedan od najpoznatijih riječkih arhitekata, kulturni djelatnik širokih dometa, utjecaja i ugleda, ostao je upamćen ponajprije po razumijevanju života Staroga grada i pučkog nasljeđa, po uvođenju tradicije u modernu arhitekturu, kao i po smjelim i neočekivanim (postmodernim) rješenjima. U drugoj polovici XX. stoljeća u riječkom Starom gradu dolazi do velikih promjena zbog potrebe sanacije ratnih šteta, odnosno do rekonstrukcije urbanog tkiva, u čemu je najveću ulogu imao upravo Emili koji svojim podrijetlom, razmišljanjem i osjećajem pripada području u kojem djeluje. Tako bismo niz autorovih ostvarenja u Starome gradu mogli ocijeniti kao studioznu rekonstrukciju središta Staroga grada koja je započela pedesetih godina prošlog stoljeća. Ulična pročelja interpolacija najvećim su dijelom riješena metodom faksimila, dakle, uređivana su nalik hipotetičnom izvornom obliku kasnobaroknih pročelja (uglavnom od tradicionalnih materijala: žbuke, kamena i cigle), dok je njihova unutrašnjost prilagođena suvremenom životu, kao i moderno oblikovana stražnja, dvorišna pročelja od suvremenih materijala, stakla i eloksiranog aluminija. Slijed projekata, realizacija i prijedloga javnih i poslovnih zgrada na tome području odaje koncepcijsku osnovu Emilijeva izraza: ostvarenje sinteze između zatečenih povijesnih struktura i zahtjeva suvremenog grada. Emili, koji nije bitno razlikovao posao arhitekta od posla urbanista, u svojem je radu, dakle, usklađivao dvije izvorne komponente; jednu temeljenu na osnovnoj povijesno-kulturnoj vrijednosti ambijenta i regije, a drugu usmjerenu prema dometima suvremenih postignuća arhitektonskog stvaralaštva, čime njegov rad nadrasta lokalne okvire, dajući vrijedan doprinos ukupnim dosezima hrvatske arhitekture. Sedamdesetih godina, u vremenu velikih izgradnji na području Staroga grada, odnos staroga i novoga još uvijek je bio na strani staroga, a danas se postavlja pitanje mogu li se Emilijeva ostvarenja na tome području smatrati interpolacijama. Sve te kompozicije potvrđuju autorov stav da suvremene interpolacije u povijesnom urbanom ambijentu moraju strukturno i sadržajno (dakle, organski) biti usklađene s postojećim ambijentalno-stilskim okruženjem, a taj sklad odnosa postojećeg i novog ostvaren je suvremenim oblikovnim registrom te usklađenim dimenzijama i ritmom, po čemu se njegov opus ističe u okviru hrvatske arhitekture XX. stoljeća.

7. LITERATURA

7.1. Bibliografija i periodika

1. BADURINA, Marino, Rijeka u drugoj polovici dvadesetog stoljeća: od obnove preko ubrzanog razvoja do stagnacije, u: *Essehist* 6 (2014.), str. 126–131.
2. BAHORIĆ, Belizar, Što meni znači Rijeka, u: *Vijenac* 175, 16.11.2000.
3. BAJZEK, Miroslav, *Rijeka 1974. –1978.*, Rijeka: Skupština Općine Rijeka, 1978.
4. BAJZEK, Miroslav, *Rijeka 1978. –1982.*, Rijeka: Skupština Općine Rijeka, 1982.
5. BELICA, Hrvoje, EMILI, Igor, PRPIĆ, Vinko, „Život četvrta dimenzija Starog grada“, u: *Novi list*, Rijeka, 10. i 11.2. 1973., str. 11.
6. BLAŽIĆ, Nada, *Igor Emili*, radnja za stručni ispit, 1969.
7. BOBOVEC, Borka, *Antologija hrvatske arhitekture druge polovine dvadesetog stoljeća*, Zagreb, 2016.
8. ČIČIN-ŠAIN, Ratko, „Što ćemo s riječki Starim gradom“, u: *Dometi* 1, (1968.), Rijeka, str. 79–92.
9. ČORAK, Željka, Stil i karakter suvremenih zahvata u jadranski prostor, u: *Život umjetnosti* 19/20 (1973.), str. 34–58.
10. DELLALE, Radovan, „Traganje za identitetom grada“, u: *Arhitektura* 166 (1978.), str. 39–42.
11. DOMLJAN, Žarko, „Poslijeratna arhitektura u Hrvatskoj“, u: *Život umjetnosti: časopis za pitanja likovne kulture* 10 (1969.), str. 3–45.
12. DUBROVIĆ, Ervin, „Igor Emili: u povodu...“, u: *Sušačka revija* 8 (2000.), str. 23–26.
13. DUBROVIĆ, Ervin, „Ideja reda i postmodernizam“, u: Grubešić, Vladimir, *Arhitekt Vladimir Grubešić*, Rijeka: Muzej grada Rijeke, 2003.
14. DUBROVIĆ, Ervin, „Stari grad i postmoderni senzibilitet“, u: *Igor Emili*, Schwalba, Rastko, Rijeka: Muzej grada Rijeke, 1999., str. 5–9.
15. EKL, Vanda, *Živa baština. Studije i eseji*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, Biblioteca

Fluminensia, sv. 5., 1994.

16. EMILI, Igor, „Zgrada "Kraš" na Rijeci“, u: *Arhitektura* 104 (1969.), Zagreb, str. 50–54.
17. EMILI, Igor, „Rijeka, Stari grad“, u: *Arhitektura* 111-112, (1971.), Zagreb, str. 10–20.
18. EMILI, Igor, „Kako će izgledati novi Stari grad“, u: *Novi list*, Rijeka, 2.6.1955., str. 3.
19. EMILI, Igor, „Kao povratak životu“, u: *Dometi* 11 (1969.), str. 134–138.
20. FUČIĆ, Branko, „Igor Emili (1927.-1987.)“ u: *Ljetopis JAZU* 91. (1995.), Zagreb, str. 348–350.
21. GAMULIN, Grgo, „Zavičajna formula Igora Emilija“, u: *Telegram*, Zagreb, 6.12.1968., str. 5.
22. GRUBEŠIĆ, Vladimir, *Arhitekt Vladimir Grubešić*, Rijeka: Muzej grada Rijeke, 2003.
23. IVANČEVIĆ, Radovan, „Staro i novo u arhitekturi i urbanizmu“, u: *Život umjetnosti* 5 (1967.), str. 62–68.
24. JURIĆ, Zlatko, VUKADIN, Ana, „Analiza polemika o zgradi „Željpoša“ u Zagrebu 1961. –1964. godine“, u: *Prostor* 17 (2009.), str. 129–145.
25. KEČKEMET, Duško, „Uloga tradicije u suvremenoj arhitekturi“, u: *Život umjetnosti* 24/25 (1976.), Zagreb, str. 12–31.
26. KUDIŠ, Nina, „O mogućoj fizionomiji centra Rijeke“, u: *Čovjek i prostor* 5 (422) (1988.), str. 10–11.
27. LOZZI BARKOVIĆ, Julija, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka; usporedba i europsko okruženje*, Rijeka: Adamić Rijeka, 2015.
28. LUKEŽIĆ, Irvin, *Nebo nad Kvarnerom*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka d.o.o., 2005.
29. M. Č., Novi objekt u Starom gradu, u: *Novi list*, Rijeka, 8.2.1980., str. 8.
30. MARASOVIĆ, Tomislav, *Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu*, Zagreb, 1983.
31. MAROEVIĆ, Ivo, „Analiza projekta interpolacije na jugoistočnom uglu Gradeca“, u: *Peristil* 26 (1983.), str. 163–167.

32. MAROEVIĆ, Ivo, „Arhitektura sedamdesetih godina u Hrvatskoj“, u: *Arhitektura* 35, br 176/177 (1981.)
33. MAROEVIĆ Ivo, „Napetost centar – necentar: Povijesna uvjetovanost i stvaralački odrazi“, u: *Život umjetnosti* 48–49 (1990.), Zagreb, str. 20–31.
34. MAROEVIĆ, Ivo, „Schwalbino viđenje Emilijeve arhitekture“, u: *Novi Kamov* 2 (2002), str. 60–63.
35. MAROEVIĆ, Ivo, „O nekim novim pogledima na interpolacije“, u: *Arhitektura* 184–185 (1983.), Zagreb, str. 26–31.
36. MAROEVIĆ, Ivo, *Sadašnjost baštine*, Zagreb: PUSRH, 1986., str. 189–250.
37. MATEJČIĆ, Radmila, *Kako čitati grad*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1989.
38. MORSAN, Boris, „Regionalizam kao novokomponirani izraz u arhitekturi“, u: *Stud. Ethnol. Croat.* 5 (1993.), Zagreb, str. 141–150.
39. MORIĆ, F., Nova zgrada Jugobanke (foto – vijest), u: *Vjesnik*, Zagreb, 28.12.1978., str. 15.
40. MRDULJAŠ, Maroje, Identitet proizlazi iz političkog konsenzusa, u: *Oris* 46, 2007.
41. MUTNJAKOVIĆ, Andrija, „Diplomski rad Igora Emilija“, u: *ČIP* 29–30 (1955.) Zagreb, str. 3.
42. PAVLOVIĆ, Boro, "Novo u "starom" u Starom gradu u Rijeci“, U: *ČIP* 23 (227–228) (1972.), Zagreb, str. 9.
43. PREMERL, Tomislav, Stvaralačka hrabrost kao arhitektonski čin, u: Grubešić, Vladimir, *Arhitekt Vladimir Grubešić*, Rijeka: Muzej grada Rijeke, 2003.
44. ROGIĆ, Ivan, Rijeka: baština za budućnost: sociološko-demografska studija grada Rijeke
45. ROGIĆ-NEHAJEV, Ivan, „Ma ča Emili... sve ćemo to srušit“, u: *Dometi* 11. (1986.), Rijeka, str. 7–25.
46. RUKAVINA, Tatjana, *Moderna arhitektura u revitalizaciji starog grada u Rijeci*, Zagreb: diplomski rad, 1996.

47. SALOPEK, Davor, „Spoznati okolinu – potvrditi vlastitost, razgovor s arhitektom Igorom Emilijem“, u: *ČIP* 11 (308) (1978.), Zagreb, str. 16–18.
48. SCHWALBA, Rastko, *Igor Emili*. Rijeka: Muzej grada Rijeke, 1999.
49. SCHWALBA, Rastko, „Obnova središta Rijeke“, u: *Arhitektura* 1661–67 (1978.), Zagreb, str. 65–69.
50. SCHWALBA, Rastko, „Jugoistočni ugao Gradeca: adaptacija, interpolacija, revitalizacija“, u: *Oris* 74 (2012.), str. 154–171.
51. SCHWALBA, Rastko, „Riječki arhitekt Igor Emili – sam o sebi“, u: *Novi Kamov* 2 (2002.), 4. (4), str. 49–59.
52. SILA, Zdenko, „In memoriam – Igor Emili (1927. - 1987.)“, u: *ČIP* 11 (416) (1987.), Zagreb, str. 5.
53. ŠEGVIĆ, Neven, „Interpolacija – osnovni oblikovni element grada“, u: *Arhitektura* 36 (1983.), 184–185, str. 22–25.
54. ŠERMAN, Karmen, „Staro i novo, iznova: o slojevima razgovora“, u: *Oris* 33, str. 71–83.
55. TONČIĆ, G., „Novi blok zgrada“, u: *Novi list*, Rijeka, 10.1.1974., str. 4.
56. TURATO, Idis, „Emilijev ekspresionistički vernakular“, u: *Oris* 78, str. 164–175.
57. TURATO, Lada, „Gomila – sjeverozapadni dio riječkog Starog grada: analiza arhitektonsko – urbanističkog razvoja Gomile od 18. do 19. stoljeća“, u: *Prostor*, 12 (2004.)
58. VENTURINI, Darko „Igor Emili: Zgrada Građevno projektnog zavoda u Rijeci“, u: *ČIP* 23 (227–228) (1972.), Zagreb, str. 6–9.
59. VEŽIĆ, Pavuša, „Stari grad u Rijeci – zaštita nasljeđa ili nasljeđe zaštite“, *ČIP* 6 (1983.), str. 20.
60. VICELJA-MATIJAŠIĆ, Marina, „Odnos starog i novog – sklad, vlast ili kompromis“, u: *Fluminensia*, god. 3 (1991.), br. 1–2, str. 203–206.
61. ZINAIC, Milan, „Artikulacija novog i starog, nova zgrada "Jugobanke" u Starom

- gradu Rijeka, djelo inž. arh. Igora Emilija“, u: *Novi list*, Rijeka, 4.5.1979., str. 8.
62. ZINAIC, Milan, „Za koga gradimo? Razgovor s dobitnikom nagrade "Vladimir Nazor" inž. Arh. Igorom Emilijem“, u: *Novi list*, Rijeka, 30. i 31. 7. 1977., str. 9.
63. ZINAIC, Milan, „Anticipacija 70-ih u projektu revitalizacije riječkog Starog grada“, u: *ČIP* 6 (1983.), str. 21.
64. ŽIC, Igor, *Kratka povijest grada Rijeke*, Rijeka, Adamić, Rijeka, 2006.
65. ŽIGO, Sabrina (ur.), *Igor Emili – fotografije*, Rijeka: Muzej grada Rijeke, 2012.
66. ŽUNIĆ, Alen, „Arhitektura je materijalizirana misao“, u: *Vijenac* 534–535, 4.9.2014.

7.2. Arhivski izvori

1. Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci (dalje: MK-UZKB-KORI), EMILI, Igor, *Poslovna zgrada Jugobanka - aneks, elaborat 190/85*, 1986.
2. Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci (dalje: MK-UZKB-KORI), *Rijeka - Detaljni urbanistički plan centra grada Rijeke*, Projekt Gornji Jadran, Rijeka, 1971.
3. Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci (dalje: MK-UZKB-KORI), *Prodavaonica "J. Kraš" Rijeka, "Dopuna glavnog projekta sa novim rasporedom unutrašnjih izloga"*, El. 1693, 1984.
4. Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci (dalje: MK-UZKB-KORI), *Riječki Stari grad – Prijedlog za uređenje – prostorni plan*, elaborat br. 61/66, 1967.

7.3. INTERNETSKI IZVORI

1. BUTKOVIĆ-MIĆIN, Lidija, Turistički biser Uvalu Scott treba zaštititi, 22.10.2014.
<http://pogledaj.to/arhitektura/turisticki-biser-uvalu-scott-treba-zastiti/> (pregledano 14. srpnja)
2. ĐEKIĆ, Velid, „Kavana je važnija od komiteta“, u: *Vijenac* 159, 6.4.2000.,
<http://www.matica.hr/vijenac/159/Kavana%20je%20va%C5%BEinja%20od%20komiteta/> (pregledano 22. lipnja 2017.)
3. ĐEKIĆ, Velid, *Kako su komunjare rušile riječki Stari grad*, 2013.,
<http://www.mojarijeka.hr/kolumne/kako-su-komunjare-rusile-rijecki-stari-grad/>
(pregledano 15. lipnja 2017.)
4. GALOVIĆ, Krešimir, „Arhitektonske injekcije za novi život grada“, u: *Jutarnji list*,
Zagreb, 17.2.2007, <http://www.jutarnji.hr/arhiva/arhitektonske-injekcije-za-novi-zivot-grada/3843498/> (pregledano 22. lipnja 2017.)
5. GALOVIĆ, Krešimir, „Kasna moderna i vizionarstvo“, u: *Vijenac* 252, 30.10.2003.,
<http://www.matica.hr/vijenac/252/kasna-moderna-i-vizionarstvo-11704/> (pregledano 23. svibnja 2017.)
6. GALOVIĆ, Krešimir, „Kako je otišla hrvatska moderna“, u: *Vijenac* 253, 13.11.2003.,
<http://www.matica.hr/vijenac/253/kako-je-otisla-hrvatska-moderna-11605/>
(pregledano 25. svibnja 2017.)
7. GALOVIĆ, Krešimir, Osobni pečat, u: *Vijenac* 306, 8.12.2005.,
<http://www.matica.hr/vijenac/306/osobni-pecat-8167/> (pregledano 14. srpnja 2017.)
8. HLAČA, Ljiljana, „Kratka šetnja kroz zarasle ruševine i napuštene zgrade riječkog starog grada“, u: *Novi list*, Rijeka, 19.8.2013.
<http://www.novolist.hr/index.php/Vijesti/Rijeka/Kratka-setnja-kroz-zarasle-rusevine-i-napuštene-zgrade-rijeckog-starog-grada> (pregledano 16. srpnja 2017.)
9. HLAČA, Ljiljana, „Veliko arheološko nalazište: Arheolozi na Koblerovom trgu otkrili niz predmeta iz antike“, u: *Novi list*, Rijeka, 2.5.2014.,
<http://www.novolist.hr/Vijesti/Rijeka/Veliko-arheolosko-nalaziste-Arheolozi-na-Koblerovom-trgu-otkrili-niz-predmeta-iz-antike> (pregledano 15. lipnja 2017.)

- [illegible]

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5451> (pregledano 24. svibnja 2017.)

22. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*,

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46396> (pregledano 22. lipnja 2017.)

23. *Građevno-projektni zavod*, <http://gpz.hr/o-nama/> (pregledano 17. srpnja 2017.)

8. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA

Slika 1. Igor Emili u svom radnom prostoru; preuzeto s

<http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (23. srpnja 2017.)

Slika 2. Igor Emili, *Uvala Scott*, 1969. ; preuzeto s

https://www.google.hr/search?biw=1707&bih=796&tbm=isch&sa=1&q=uvala+scott+emili&oq=uvala+scott+emili&gs_l=psy-ab.3...8327.9096.0.10087.6.6.0.0.0.380.821.0j3j0j1.4.0....0...1.1.64.psy-ab..2.1.184...0.SUTKAdQP0ao#imgsrc=xne7VsewLEKX0M: (25. srpnja 2017.)

Slika 3. Igor Emili, interijer slastičarnice *Šestica*, 1972.; preuzeto s

https://www.google.hr/search?biw=1707&bih=796&tbm=isch&sa=1&q=igor+emili+%C5%A1esticq&oq=igor+emili+%C5%A1esticq&gs_l=psy-ab.3...1412.6865.0.6932.42.29.4.0.0.0.319.3686.4j14j4j1.23.0....0...1.1.64.psy-ab..18.8.1581...0j0i67k1j0i30k1.pdI706cBKbk#imgsrc=XK1060ObBrpsZM: (25. srpnja 2017.)

Slika 4. Rijeka oko 1550. godine (najstariji prikaz grada, iako je nastao 200 godina kasnije); preuzeto s

https://helpdesk.uniri.hr/system/resources/docs/000/008/763/original/URBANISTICKI_RAZVITAK_RIJEKE_slike.pdf?1479464490 (22. lipnja 2017.)

Slika 5. Igor Emili, plan uređenja riječkog Starog grada iz 1957. godine; preuzeto s

<http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (23. srpnja 2017.)

Slika 6. Igor Emili sa suradnicima, plan uređenja riječkog Starog grada iz 1967. godine; stanje iz 1971. godine s naznačenim interpolacijama Igora Emilija: 1. blok koji zatvaraju zgrade *Konzervatorskog zavoda*, *Turističke zajednice*, *Jugobanke*, *Privredne banke* te aneksa *Jugobanke* (do 1971. godine izgrađene su samo prve dvije navedene zgrade); 2. zgrada *Kraša*; 3. zgrada *GPZ-a*; 4. niz pročelja u Marulićevoj ulici; 5. zgrada *Jadroagenta*; 6. zgrada

Brodomaterijala II; 7. zgrada robne kuće *Varteks*; 8. interpolacija na Mljekarskom trgu (posljednje dvije navedene realizirane su poslije 1971. godine); preuzeto s <http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (23. srpnja 2017.)

Slika 7. Igor Emili, zgrade *Konzervatorskog zavoda* i *Turističke zajednice*, 1964. godine; preuzeto s <http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (23. srpnja 2017.)

Slika 8. Igor Emili, ulična pročelja zgrada *Konzervatorskog zavoda* i *Turističke zajednice* u Užarskoj ulici 12 i 14.; današnje stanje; fotografirala Nika Vuksanović (28. kolovoza 2017.)

Slika 9. Prikaz Rijeke iz 1670. godine na kojem se vidi ugaona kula i Velika utvrda na jugozapadnom uglu bedema, a na čijem se mjestu danas nalazi zgrada *Kraša*; preuzeto s <http://www.lokalpatrioti-rijeka.com/forum/viewtopic.php?f=76&t=205&start=105> (22. srpnja 2017.)

Slika 10. Zgrada Stare pošte, 1908. godine; preuzeto s <http://www.lokalpatrioti-rijeka.com/forum/viewtopic.php?f=76&t=205&start=105> (22. srpnja 2017.)

Slika 11. Tlocrt zgrade *Kraša* i okolnih objekata; skenirano iz članka: Emili, Igor, Zgrada *Kraš* na Rijeci, u: *Arhitektura* 104 (1969.), Zagreb, str. 50–54.

Slika 12. Igor Emili, zgrada *Kraša*, 1968.; današnje stanje; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 13. Romul Venucci, *Calle S. Modesto*, 1951., linorez; preuzeto s <http://www.lokalpatrioti-rijeka.com/forum/viewtopic.php?f=32&t=254&start=10> (16. srpnja 2017.)

Slika 14. Igor Emili, pročelje zgrade *GPZ-a* i njen poprečni presjek s prikazom primijenjenih metoda, 1970.; preuzeto s <http://www.idisturato.com/2012/10/07/igor-emili-i-njegov-svjetli-trenutak-gpz-rijeka/> (24. lipnja 2017.)

Slika 15. Igor Emili, *Svjetli trenutak*, 1955.; preuzeto s <http://www.idisturato.com/2012/10/07/igor-emili-i-njegov-svjetli-trenutak-gpz-rijeka/> (25. srpnja 2017.)

Slika 16. Igor Emili, pročelje zgrade *GPZ-a* neposredno nakon izgradnje; preuzeto s <http://www.idisturato.com/2012/10/07/igor-emili-i-njegov-svjetli-trenutak-gpz-rijeka/>

Slika 17. Igor Emili, pročelje *GPZ-a* danas; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 18. Igor Emili, stubište u interijeru zgrade *GPZ-a*, 1970.; preuzeto s <https://gpz.hr/o-nama/> (23. srpnja 2017.)

Slika 19. Igor Emili, projekt uređenja dijela bloka u Starom gradu, 1968. –1970. ; preuzeto s <http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (23. srpnja 2017.)

Slika 20. Niz pročelja u Marulićevoj ulici, 1954.; preuzeto s <http://www.lokalpatrioti-rijeka.com/rijeka-kroz-fotografiju/stari-grad> (25. srpnja 2017.)

Slika 21. Igor Emili, niz pročelja u Marulićevoj ulici, 1968.–1970.; današnje stanje; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 22. Igor Emili, ulično pročelje zgrade *Brodomaterijala II*, 1972.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 23. Igor Emili, sjeverno pročelje zgrade *Brodomaterijala II* s polukulom za stubište, 1972.

Slika 24. Koblerov trg 1954. godine; preuzeto s <http://www.croinfo.net/stare-fotografije/8275-fotovremeplov-1954-g-stare-fotografije-rijeka-stari-grad> (21. srpnja 2017.)

Slika 25. Igor Emili, ulično pročelje robne kuće *Varteks*, 1976.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 26. Igor Emili, stražnje pročelje robne kuće *Varteks*, 1976.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 27. Objekti na čijem je mjestu podignuta zgrada *Jugobanke* 1978. godine; preuzeto s <http://www.lokalpatrioti-rijeka.com/forum/viewtopic.php?f=49&t=2061> (22. srpnja 2017.)

Slika 28. Igor Emili, idejni projekt sjevernog i zapadnog pročelja zgrade *Jugobanke*, 1973.-1976.; preuzeto s <http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (23. srpnja 2017.)

Slika 29. Igor Emili, stakleni toranj stubišta na uglu zgrade *Jugobanke*, 1978.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 30. Igor Emili, dio zapadnog pročelja zgrade *Jugobanke* s ertama, 1978.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 31. Igor Emili i Belizar Bahorić, prizemlje zgrade *Jugobanke* s reljefom u metalu,

1978.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 32. Igor Emili, dvorišno pročelje zgrade *Jugobanke*, 1978.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 33. Zgrada *Privredne banke* prije i poslije Emilijeve intervencije (1979. godine); preuzeto s <http://www.idisturato.com/2014/01/26/emilijev-stari-grad/> (23. srpnja 2017.)

Slika 34. Igor Emili i Raul Goldoni, prizemlje zgrade *Privredne banke*; detalj pasaža s pločama od lijevana stakla, 1979.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 35. Igor Emili, dvorišno pročelje aneksa *Jugobanke*; skenirano iz: Emili, Igor, *Poslovna zgrada Jugobanka – aneks, elaborat 190/85*, 1986.

Slika 36. Igor Emili, aneks zgrade *Jugobanke*; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

Slika 37. Igor Emili, tlocrt bloka u Starome gradu; skenirano iz: Emili, Igor, *Poslovna zgrada Jugobanka – aneks, elaborat 190/85*, 1986.

Slika 38. Igor Emili i Tamara Kudiš, *interpolacija na Mljekarskom trgu*, 1986.; fotografirala Nika Vuksanović 28. kolovoza 2017.

SUMMARY

The process of decay of the original building functions in Rijeka's Old Town started already at the beginning and continued well in to the second half of the 19th century with the demolition the most valuable buildings. Such a situation brought those functions almost to the edge of existence after the Second World War. Only in the second half of the 20th century this situation was approached more systematically in order to solve the problem of Rijeka's urbanism's weakest point. This was done primarily by Igor Emili, one of Rijeka's most famous architects and co-creator of two urbanistic plans for the revitalization of Rijeka's historical center, created in 1957. and 1967. This accounts will be discussed in the first part of the thesis. The second part of the thesis deals with the systematic analysis of series of interpolations built in the Rijeka's Old Town from the mid-sixties to mid-eighties of the 20th century by Emili, conducted according to the aforementioned plans. These interpolations also reveal features of critical regionalism, another point discussed in this thesis.

Key Words: critical regionalism, Igor Emili, interpolations, method of facsimile, Old Town, Rijeka